

ЗМІСТ

ВСТУП. ПРЕДМЕТ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ.....	5
--	---

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТУ

Тема 1. Політична карта світу.....	8
<i>Форми організації держави.....</i>	10
<i>Сучасна політична карта світу.....</i>	11
<i>Типології країн світу.....</i>	13
<i>Типологія країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку.....</i>	15
<i>Міжнародні організації.....</i>	17
<i>Організація Об'єднаних Націй (ООН).....</i>	18
<i>Європейський Союз (ЄС, Спільний ринок).....</i>	20
<i>Організація Північноатлантичного договору (НАТО).....</i>	21
<i>Інші міжнародні організації.....</i>	21
Тема 2. Населення світу.....	22
<i>Кількість населення світу. Відтворення населення. Демографічні процеси.</i>	
<i>Демографічна політика.....</i>	22
<i>Міграції населення.....</i>	24
<i>Розміщення населення.....</i>	26
<i>Розселення населення.....</i>	27
<i>Віковий та статевий склад населення.....</i>	28
<i>Расовий, мовний, етнічний, національний склад населення.....</i>	30
<i>Географія релігій (сакральна географія).....</i>	31
<i>Трудові ресурси і зайнятість населення.....</i>	33
<i>Безробіття. Ринок праці.....</i>	34
Тема 3. Взаємодія суспільства і природи.....	35
<i>Світові природні ресурси.....</i>	35
<i>Мінеральні ресурси.....</i>	36
<i>Земельні ресурси.....</i>	37
<i>Лісові ресурси.....</i>	38
<i>Водні ресурси.....</i>	38
<i>Ресурси Світового океану.....</i>	39
Тема 4. Світове господарство.....	40
<i>Міжнародний географічний поділ та інтеграція праці.....</i>	40
<i>Науково-технічна революція та її основні риси.....</i>	42
<i>Промисловість. Географія основних галузей промисловості світу.....</i>	44
<i>Нафтова та газова промисловість світу.....</i>	44
<i>Вугільна промисловість.....</i>	46
<i>Електроенергетика.....</i>	47
<i>Металургійна промисловість (металургія).....</i>	48
<i>Кольорова металургія.....</i>	49
<i>Машинобудування.....</i>	51
<i>Хімічна промисловість.....</i>	53

<i>Лісова і деревообробна промисловість</i>	54
<i>Легка промисловість</i>	55
<i>Харчова промисловість</i>	55
<i>Сільське господарство світу</i>	56
<i>Рослинництво</i>	56
<i>Тваринництво</i>	59
<i>Географія світового транспорту</i>	61
<i>Міжнародні економічні зв'язки</i>	63
<i>Міжнародний туризм</i>	64
<i>Глобальні проблеми людства</i>	65

РОЗДІЛ II. РЕГІОНАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Тема 1. Країни Західної Європи	68
<i>Загальна характеристика</i>	68
<i>Німеччина (Федеративна Республіка Німеччина, ФРН)</i>	73
<i>Велика Британія</i>	77
<i>Франція (Французька Республіка)</i>	81
<i>Італія (Республіка Італія)</i>	85
Тема 2. Країни Центральної та Східної Європи, Північної та Центральної Азії	89
<i>Країни Центральної Європи</i>	89
<i>Країни Східної Європи, Північної та Центральної Азії</i>	92
<i>Росія (Російська Федерація)</i>	95
<i>Польща (Республіка Польща)</i>	99
<i>Білорусь (Республіка Білорусь)</i>	102
Тема 3. Країни Азії.	105
<i>Загальна характеристика</i>	105
<i>Японія</i>	108
<i>Китай (Китайська Народна Республіка)</i>	112
<i>Індія (Республіка Індія)</i>	116
<i>Нові індустріальні країни (НІК) Південно-Східної і Східної Азії</i>	119
Тема 4. Країни Америки	121
<i>Загальна характеристика</i>	121
<i>Сполучені Штати Америки (США)</i>	122
<i>Канада</i>	126
<i>Країни Латинської Америки</i>	130
Тема 5. Країни Африки, Австралії та Океанії	134
<i>Країни Африки</i>	134
<i>Австралія (Австралійський Союз)</i>	138
<i>Океанія</i>	142

ЛІТЕРАТУРА	144
-----------------------------	-----

Вступ. ПРЕДМЕТ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ СВІТУ

Антропогеографія досліджує причинні відношення людини до всіх головних географічних явищ.
С. П. Рудницький, 1905 р.

Предметом економічної географії є вивчення господарської своєрідності країн і районів, просторових відмінностей у господарстві на земній кулі...
М. М. Баранський, 1956 р.

Економічна географія — наука про процеси формування, розвитку і функціонування територіальних соціально-економічних систем і про управління цими системами.
Ю. Г. Саушкін, 1973 р.

Економічна і соціальна географія — наука про територіальну організацію життєдіяльності суспільства

Соціально-економічна географія — наука, яка вивчає територіальну організацію соціально-економічних компонентів географічної оболонки, досліджує закономірності і форми територіальної організації продуктивних сил в цілому та за їх основними галузями й територіальними поєднаннями.
О. Г. Топчієв, 1982 р.

Предметом соціально-економічної географії є геопросторова (територіальна) організація суспільства або його окремих частин — населення, виробничої, соціальної, природно-ресурсної сфер.
О. І. Шаблій, 1998 р.

Політико-географічні дослідження країн світу

Економіко-географічне вивчення інтеграційних процесів у різних регіонах світу

Дослідження з географії світового господарства і світогосподарських зв'язків

Завдання економічної і соціальної географії світу

Дослідження окремих країн

Вивчення географії населення, господарства і природних ресурсів у їх взаємодії; територіальної організації суспільства у світі й окремих країнах

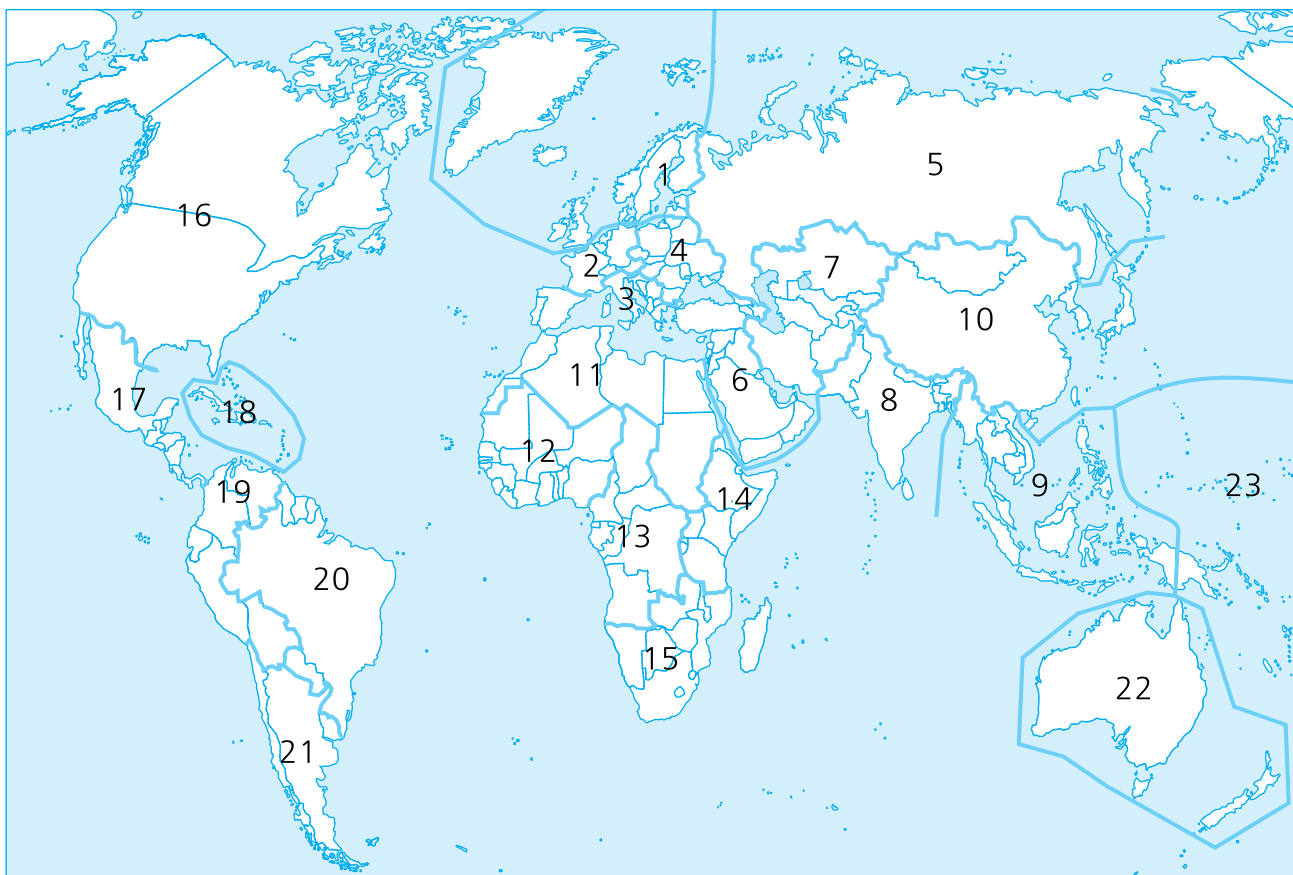
Дослідження географічних аспектів глобальних проблем людства

■ Історико-географічні регіони світу

Історико-географічний регіон — сукупність країн, що характеризується спільністю природних умов, фізико- та економіко-географічного положення, господарської діяльнос-

ті, історії і культури народів, близькістю рівня соціально-економічного розвитку.

У світі виділяють 23 такі регіони (див. картосхему)*.

* Розшифровку цифрових позначень на картосхемі наведено у таблиці на с. 7.

■ Основні регіони світу (сітка ООН з доповненням Ю. П. Грицака)

Регіон	Країни, території
Північна Європа (1)	Велика Британія, Ірландія, Данія з Гренландією та Фарерськими островами, Норвегія, Швеція, Ісландія, Фінляндія, Естонія, Латвія
Західна Європа (2)	Німеччина, Франція, Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Ліхтенштейн, Монако
Південна Європа (3)	Португалія, Іспанія, Андорра, Мальта, Італія, Словенія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Сербія і Чорногорія, Македонія, Албанія, Греція, Кіпр, Сан-Марино, Ватикан
Східна Європа (4)	Чехія, Словаччина, Польща, Литва, Білорусь, Україна, Угорщина, Молдова, Румунія, Болгарія
Північна Євразія (5)	Росія
Західна Азія (6)	Туреччина, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Сирія, Ліван, Ізраїль, Палестина, Ірак, Саудівська Аравія, Ємен, Оман, ОАЕ, Катар, Кувейт, Бахрейн, Йорданія
Центральна Азія (7)	Іран, Афганістан, Туркменістан, Узбекистан, Таджикистан, Киргизстан, Казахстан
Південна Азія (8)	Індія, Пакистан, Непал, Бутан, Шрі-Ланка, Мальдівські о-ви, Бангладеш
Південно-Східна Азія (9)	М'янма, Таїланд, Камбоджа, Лаос, В'єтнам, Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Бруней, Філіппіни
Східна Азія (10)	Японія, Північна Корея, Республіка Корея, Китай, Монголія, Тайвань
Північна Африка (11)	Марокко, Алжир, Туніс, Лівія, Єгипет, Судан, Західна Сахара
Західна Африка (12)	Кабо-Верде, Гамбія, Сенегал, Гвінея-Бісау, Гвінея, Сьєрра-Леоне, Ліберія, Кот-д'Івуар, Гана, Того, Бенін, Нігерія, Нігер, Буркіна-Фасо, Малі, Мавританія
Центральна Африка (13)	Чад, ЦАР, Камерун, Екваторіальна Гвінея, Сан-Томе і Прінсіпі, Габон, Конго, Заір (ДРК), Ангола
Східна Африка (14)	Еритрея, Ефіопія, Джибуті, Сомалі, Кенія, Уганда, Руанда, Бурунді, Танзанія, Коморські о-ви, Сейшельські о-ви
Південна Африка (15)	Південна Африка, Намібія, Ботсвана, Свазіленд, Лесото, Зімбабве, Замбія, Малаві, Мозамбік, Мадагаскар, Маврикій, Реюньйон
Північна Америка (Англо-Америка) (16)	Канада, США
Центральна Америка (17)	Мексика, Гватемала, Гондурас, Сальвадор, Коста-Рика, Панама, Беліз, Нікарагуа
Карибська Америка (18)	О-ви у Карибському морі
Андська Америка (19)	Венесуела, Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія
Тропічна Південна Америка (20)	Бразилія, Парагвай, Гвіана, Суринам, Гайана
Помірна Південна Америка (21)	Аргентина, Чилі, Уругвай, Фолклендські о-ви
Австралія (22)	Австралійський Союз, Нова Зеландія
Океанія (23)	О-ви у Тихому океані

Розділ І. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТУ

Тема 1. Політична карта світу

Політична карта — географічна карта, яка дає територіально-політичну характеристику світу, материків або великих географічних регіонів і відображає розподіл світу

на держави, володіння та території. Вона перебуває у безперервному розвитку. Політична карта є предметом вивчення політичної географії.

■ Формування політичної карти світу

Періоди формування	Держави. Зміни на політичній карті світу
I. Стародавній (з першої половини IV тис. до н. е. до V ст. н. е.)	Стародавній Єгипет, Шумерсько-Аккадська держава, Вавилонія, Ассирія, Стародавня Греція, Персія, Римська імперія, Боспорське царство, Кримсько-Скіфська держава, Китай, Індія
II. Середньовічний (V—XV ст.)	Візантійська імперія, Арабський халіфат, Монгольська імперія, Священна Римська імперія, Делійський султанат, Київська Русь, Галицько-Волинське князівство, держава ацтеків та інків
III. Новий (XVI ст. — 1914 р.)	Великі географічні відкриття, колоніальна експансія. Іспанська, португальська, голландська, французька та британська колоніальні імперії, Австро-Угорська монархія, Російська імперія, Османська імперія
IV. Новітній (1914 р. — наші часи)	
1-й етап (1914—1945 рр.)	Розпад Австро-Угорської та Османської імперій, падіння Російської імперії, утворення Радянського Союзу. Поява нових незалежних країн: Польщі, Фінляндії, Чехо-Словаччини, Югославії, Єгипту, Іраку та ін.
2-й етап (1945 — середина 1980-х рр.)	Формування світової соціалістичної системи, до якої увійшли Албанія, Болгарія, Польща, Румунія, Угорщина, Чехословаччина, Югославія (1944—1945 рр.), Німецька Демократична Республіка (1949 р.), Демократична Республіка В'єтнам, Китай (1949 р.), Куба (1959 р.), Лаос (1976 р.). Виникнення у 1948 р. держави Ізраїль. Розпад колоніальних імперій. Отримання незалежності більшістю залежних країн
3-й етап (з 1989 р. до наших часів)	Об'єднання Західної та Східної Німеччини, Північного та Південного Ємену (1990 р.). Розпад світової соціалістичної системи (1991—1993 рр.). На місці СРСР утворилося 15 держав, Югославії — 5, Чехословаччини — 2. Триває процес утворення суверенних держав. Здобули незалежність ряд колишніх тихоокеанських володінь США: Маршалли і Мікронезія — у 1991 р., Палау — у 1994 р. У 2002 р. отримав незалежність Східний Тимор

Види змін на політичній карті світу

Кількісні	Якісні
• Приєднання відкритих земель • Територіальні придбання або втрати внаслідок війн • Об'єднання або розпад держав • Добровільні поступки (обмін країн частинами суходолу) • Відвоювання суходолу у моря (намивні території)	• Історична зміна суспільно-економічних формаций • Отримання країною політичного суверенітету • Введення нових форм державного устрою • Утворення міждержавних союзів і організацій • Поява і зникнення «гарячих точок» — вогнищ конфліктів

Прогноз геополітичного розвитку світу у першій половині XXI століття*

Європа	СНД	Південна Америка	Північна Америка	Австралія
• Стануть незалежними державами: — Шотландія; — Баскська та Каталонська провінції; — Бретань • Розпадуться: — Бельгія на Фландрію та Валлонію; — Італія на Північну та Південну	• Вірогідність розпаду Росії на незалежні державні утворення: — Західна Росія; — Урал; — Західний Сибір; — Далекий Схід; — Північні території; — національні автономії • Розпад Грузії на дрібні державні утворення • Розпад Молдови на Західну Молдову та Придністров'я	• Утворення трьох автономних регіонів у Бразилії • Розпад Перу на Гірське та Прибережне	• США утворять у своєму складі 12 автономних районів з великим ступенем економічної свободи • Розпад Канади на дві частини — франкомовну та англомовну	• Розпад Австралійського Союзу на чотири держави: — Свонленд; — Аболенд; — Південна Австралія; — Північна Австралія

Тільки національним державам належить будучина. Модерна світова політика повинна підпирати творення виключно національних

держав. Цього вчить досвід останніх століть...

С. П. Рудницький

* Підготовлений незалежними експертами Держдепартаменту США.

Форма територіального устрою держави — це спосіб її територіальної організації, який проявляється в особливостях її адміністративного устрою та поділу владних повноважень між центральними і місцевими органами влади.

Форма правління — це спосіб організації верховної влади, який визначає систему її вищих органів, порядок їх формування й особливості розподілу повноважень між ними.

Унітарна держава — форма державного устрою, за якої територія не має у своєму складі утворень, що самостійно управляються. У ній діють єдина конституція і єдина система органів державної влади.

Федеративна держава — форма державного устрою, за якої територія має у своєму складі кілька утворень, що юридично мають певну самостійність. Федеративні одиниці (республіки, штати, землі, провінції), як правило, мають власні конституції та органи влади.

Конфедерація — союз незалежних держав, тимчасове державно-те-

риторіальне утворення. Центральна влада конфедерації координує діяльність держав, які входять до її складу, у сфері зовнішньої політики, оборони, економічної політики тощо (Швейцарський Союз у 1291—1798 рр. і 1815—1848 рр., США у 1776—1787 рр.).

Імперія — держава, що складається з головної держави — метрополії та колоній, які були нею завойовані. Верховні органи влади є лише у метрополії. З історії відомі Візантійська, Римська, Російська, Британська та інші імперії.

Республіка — форма правління, за якої всі вищі органи влади або обираються, або формуються за-

гальнонародним представницьким органом — парламентом. Усього у світі 143 республіки.

■ Республіка

Вид	Характеристика	Приклади
Парламентська	Зосередження повноти державної влади в руках парламенту Всенародне обрання парламенту Парламент обирає президента і формує уряд	Італія, Німеччина, Швейцарія, Канада, Австралія, Індія
Президентська	Широкі повноваження президента, який є главою і держави, і виконавчої влади Всенародне обрання і парламенту, і президента Президент сам формує уряд і невідзвітний парламенту	США, Аргентина, Бразилія, Мексика
Змішана	Парламентсько-президентська або президентсько-парламентська, у залежності від того, хто має більше владних повноважень: парламент або президент	Франція, Польща, Росія, Україна

Монархія — форма правління, за якої верховна державна влада формально (повністю або частково)

зосереджена в руках одноосібного керівника держави — монарха. Усього у світі 30 монархій.

■ Монархія

Форма	Характеристика	Приклади
Необмежена (абсолютна)	Зосередження усієї повноти влади в руках монарха	Катар, Оман, Свазіленд
Теократична	Монарх одночасно є головою і церкви, і держави	Ватикан, Саудівська Аравія
Обмежена (конституційна)		
Дуалістична	Частина верховних державно-владних повноважень зосереджена в руках монарха, частина — представницького органу	Кувейт, Бахрейн, Йорданія, Марокко
Парламентарна	Зосередження усієї повноти влади в руках представницького органу — парламенту; за монархом можуть зберігатися певні владні повноваження, а можуть і не зберігатися	Велика Британія, Японія, Бельгія, Швеція, Данія, Ісландія

СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА КАРТА СВІТУ

Територія — частина поверхні Землі, яка має певні межі та географічне положення.

Країна — територія, яка становить єдність з погляду історії, нації, культури.

Країна не завжди є державою. Наприклад, Україна у 1900 р. була країною українців, розділеною між Російською та Австро-Угорською

імперіями. Нині на політичній карті світу налічується близько 230 країн і територій зі спеціальним статусом.

Території на політичній карті світу

Держави (194 у 2003 р.)	Залежні країни (володіння) (близько 30 у 2003 р.)	Води Світового океану	Антарктида
- Держава — універсальна політична форма організації суспільства, яка здійснює свої повноваження на певній території через діяльність спеціально створених органів і організацій - Державна територія включає суходол, надра, води і повітряний простір, що обмежені державним кордоном	- Залежна країна — це територія, яка знаходиться під політичним або військовим контролем певної держави - Залежні країни мають різний офіційний статус: «заморський департамент», «острівна територія», «заморська територія» - Найбільшу кількість залежних країн мають Велика Британія (11) і Франція (8)	- Територіальні води — морські води, прилеглі до суходолу або внутрішніх вод держави, що входять до складу її території і перебувають під її суверенітетом. За міжнародним правом їхня ширина має бути не більшою, ніж 12 морських миль - Морська економічна зона — акваторія поза межами територіальних вод, яка знаходиться під контролем прибережної держави - Води відкритого моря (знаходяться у загальному користуванні всіх держав)	- Згідно з договором від 1 жовтня 1959 р. будь-яка держава позбавлена права встановлювати політичний суверенітет над цим материком - В Антарктиді проводяться систематичні наукові дослідження. Свої наукові станції мають 15 країн, зокрема, з 1996 р. працює українська станція «Академік Вернадський»

■ Розподіл залежних країн світу за державами-суверенами

Держава-суверен	Залежні країни
Велика Британія	Гібралтар, Чагос, Сент-Гелена, Бермудські о-ви, Кайманові о-ви, о-ви Теркс і Кайкос, Віргінські о-ви, Ангілья, Монтсеррат, Фолклендські о-ви, Піткерн
Франція	Реюньон, Сент-П'єр і Мікелон, Гваделупа, Мартініка, Гвіана, Нова Каледонія, Полінезія, Південно-полярні території
США	Пуерто-Рико, Віргінські о-ви, Гуам, Північні Маріанські о-ви, Східне Самоа
Данія	Фарерські о-ви, Гренландія
Нідерланди	Антильські о-ви, Аруґа
Іспанія	Сеута, Мелілья
Нова Зеландія	Ніуе, о-ви Кука, Токелау

Типології країн світу

Типологія країн світу — науковий поділ держав світу за певними ознаками на групи з метою їх порівняльного вивчення.

Типологію країн світу можна проводити за різними ознаками. Це може бути типологія як за однією

ознакою, так і за їх сукупністю. Критеріями типології можуть бути географічне положення, розміри території, кількість населення, форма правління, розміри ВВП або ВВП на душу населення, рівень гуманітарного розвитку тощо.

■ Класифікація країн за особливостями географічного положення

Група	Приклади
Приморські країни	Україна, Росія, США, Франція, Канада та ін.
Півострівні країни	Індія, Іспанія, Італія, Республіка Корея та ін.
Острівні країни та країни-архіпелаги	Велика Британія, Японія, Кіпр, Куба, Філіппіни, Індонезія та ін.
Континентальні країни (не мають виходу до моря)	Швейцарія, Австрія, Монголія, Афганістан, Білорусь та ін.

■ Класифікація країн за площею

Група	Площа	Приклади
Найбільші	Понад 3 млн км ²	Росія, Канада, Китай, США, Бразилія, Австралія, Індія
Значні	1—3 млн км ²	Аргентина, Казахстан, Судан
Великі	500 тис. км ² — 1 млн км ²	Нігерія, Венесуела, Україна
Середні	100—500 тис. км ²	Польща, ФРН, Японія
Малі	50—100 тис. км ²	Чехія, Угорщина, Австрія, Швейцарія
Найменші	1—50 тис. км ²	Молдова, Бельгія, Данія
«Карлики»	менш ніж 1 тис. км ²	Андорра, Монако, Сан-Марино, Ватикан

■ Класифікація країн за кількістю населення

Група	Кількість населення	Приклади
Найбільші	Понад 100 млн осіб	Китай, Індія, США, Індонезія, Бразилія, Росія, Пакистан, Японія, Бангладеш, Нігерія, Мексика
Великі	40—100 млн осіб	Німеччина, Філіппіни, Франція, Велика Британія, В'єтнам, Туреччина, Україна
Середні	20—40 млн осіб	Польща, Колумбія, Аргентина, Судан
Малі	1,5—20 млн осіб	Австралія, Казахстан, Малайзія, Мозамбік
Найменші	до 1,5 млн осіб	Андорра, Сан-Марино, Науру, Монако, Ватикан

■ Типи країн за ступенем розвитку суспільства

Тип	Характеристика	Приклади
Доіндустріальні	Більша частина населення зайнята у сільському господарстві; рівень життя — низький	Окремі країни Азії та Латинської Америки, значна кількість країн Африки
Індустріальні	Більша частина населення зайнята у матеріальному виробництві; рівень життя — середній	Більшість постсоціалістичних країн, Китай та ін.
Постіндустріальні	Більша частина населення зайнята у сфері послуг і новітніх галузях (інформаційний сектор); рівень життя — високий	Японія, США, Канада, високорозвинені країни Європи

■ Типи країн за економічними системами

Тип	Приклади
Країни з ринковою економікою	Розвинені країни та деякі країни, що розвиваються
Країни з перехідною економікою	Більша частина країн, що розвиваються, та постсоціалістичні країни
Країни з плановою централізованою економікою	Північна Корея, Куба, Китай, В'єтнам

Останнім часом для класифікації країн за рівнем розвитку використовують показник **індексу гуманітарного розвитку (ІГР)**, який акумулює три складові: тривалість життя, рівень освіти та скорегований відносно купівельної спроможності реальний ВВП на душу населення. ІГР може мати значення від

0 до 1, його розраховують в ООН. Середньосвітовий показник ІГР дорівнює 0,716.

Дані про Україну вперше були внесені до звіту ООН в 1993 р. На той час наша держава посідала за ІГР 45-те місце. У 1999 р. Україна посідала 91-ше місце, у 2002 р. — 74-те.

■ Місце окремих країн за ІГР (звіт ООН за 2002 р.)

Країни з високим рівнем гуманітарного розвитку		
Країна	ІГР	Місце
Норвегія	0,939	1
Австралія	0,936	2
Канада	0,936	3
США	0,934	6
Японія	0,928	9
Угорщина	0,829	30
Польща	0,828	38

Країни з середнім рівнем гуманітарного розвитку		
Країна	ІГР	Місце
Латвія	0,791	50
Росія	0,775	55
Україна	0,742	74
Казахстан	0,742	75
Китай	0,718	87
Молдова	0,699	98
Алжир	0,693	100

Країни з низьким рівнем гуманітарного розвитку		
Країна	ІГР	Місце
Єгипет	0,635	105
Монголія	0,569	116
Лаос	0,476	131
Мадагаскар	0,462	135
Мозамбік	0,323	157
Ефіопія	0,321	158
Сьєрра-Леоне	0,258	162

ТИПОЛОГІЯ КРАЇН СВІТУ ЗА РІВНЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Типологія країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку відображає підсумки їхнього соціально-економічного поступу, який зумовлений різними темпами розвитку суспільства.

В українській соціально-економічній географії типології різних авторів дещо відрізняються одна від одної. Але всі вони побудовані на основі аналізу низки показників, серед яких обсяг і структура ВВП, структура зайнятості населення, рівень урбанізації та освіти тощо.

Типологія країн світу (класифікація ООН)		
Розвинені країни	Країни, що розвиваються	Залежні території
Країни Західної Європи, США, Канада, Японія, Австралія, Нова Зеландія, Південна Африка, Ізраїль	Азіатські, африканські, латиноамериканські держави; постсоціалістичні країни	Володіння — як правило, острівні країни у Світовому океані

■ Типологія країн світу (узагальнена)

Тип	Підтип	Країни	Ознаки
Економічно високо-розвинені країни	Головні країни («Велика сімка»)	США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада	Високий рівень концентрації економічного, технологічного та наукового потенціалів; найвищі показники рівня соціально-економічного розвитку; частка зайнятих у сфері послуг перевищує 50 %
	Малі індустріально розвинені країни	Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Данія, Швеція, Норвегія, Австрія, Швейцарія	Висока питома вага експортної продукції та імпорту сировини і палива. Значна частка припадає на невиробничі галузі, пов'язані з міжнародною сферою послуг, — банківську справу, міжнародний туризм, торгівлю тощо. Високий ступінь соціального захисту населення
	Країни «переселенського капіталу»	Австралія, Південна Африка, Нова Зеландія, Ізраїль	У минулому (за виключенням Ізраїлю) були колоніями Великої Британії. Характеризуються аграрно-сировинною спеціалізацією в міжнародному поділі праці (крім Ізраїлю). Господарство країн всебічно розвинене, задовольняє внутрішні потреби і має позитивний торговельний баланс
Країни із середнім економічним розвитком	Країни, що досягли середнього розвитку	Ірландія, Ісландія, Іспанія, Португалія, Туреччина, Греція	Рівень індустріалізації дорівнює або трохи перевищує пересічний світовий. Більшість із них має високі темпи розвитку і в найближчій перспективі можуть перейти до групи високорозвинених країн

Тип	Підтип	Країни	Ознаки
Країни із середнім економічним розвитком	Країни, що відстали в розвитку	Колишні республіки Радянського Союзу, а також постсоціалістичні країни Європи, що стали на шлях розвитку ринкової економіки	Індустріальний тип економіки з пріоритетним розвитком промисловості. Упроваджується структурна і якісна перебудова суспільства. Деякі країни (Польща, Словаччина, Чехія, Естонія) досягли значних успіхів
Країни планової економіки (соціалістичні)		Китай, Північна Корея, В'єтнам, Куба	Невисокий рівень соціально-економічного розвитку. ВВП на душу населення становить у середньому 14 % рівня США. Китай і В'єтнам будують ринкову економіку, одночасно намагаючись зберегти соціалістичний устрій
Країни, що розвиваються	Країни з високим прибутком	Нові індустріальні: Сінгапур, Республіка Корея, Тайвань, Чилі, Аргентина, Бразилія, Мексика, Венесуела та ін.	Високі темпи зростання ВВП і експорту промислової продукції, розвиток власного науково-технічного потенціалу, запозичення іноземних технологій
		Нафтоекспортери: Саудівська Аравія, Кувейт, ОАЕ, Оман, Бахрейн, Катар, Бруней, Лівія та ін.	Видобуток нафти дає основну частину ВВП. Відбувається процес формування базових галузей промисловості
		«Багаті острови»: Антигуа і Барбуда, Антильські, Багамські, Сейшельські, Реюньйон та ін.	Високий ВВП на душу населення за рахунок іноземного туризму, транзитної торгівлі, видобувної промисловості
	Країни із середнім прибутком	Країни Центральної і Південної Америки: Гватемала, Беліз, Коста-Рика, Панама, Колумбія, Еквадор. «Цукрові острови»: Ямайка, Гренада та ін. Деякі країни Західної та Центральної Азії	Аграрно-індустріальні країни: у промисловості найбільшого розвитку досягли харчова, легка та видобувна галузі. Значні показники безробіття
	Країни з низьким прибутком	Індія, Пакистан, Гондурас, Нікарагуа, Марокко, Ліберія та ін.	Сільське господарство має два сектори: споживчий (носить натуральний характер) і експортний (має вузьку спеціалізацію). У сільському господарстві зайнята більша частина населення
	Найбідніші країни (42 країни)	М'янма, Бутан, Афганістан, Ефіопія, Сомалі, Уганда, Руанда, Бурунді, Ботсвана, Папуа-Нова Гвінея, Кірібаті, Гаїті та ін.	Зберігаються натуральне господарство та примітивні засоби обробки землі. Промисловість, плантації та експортні галузі економіки майже відсутні

Міжнародна організація — не-урядове об’єднання держав або національних товариств, які діють для досягнення певних спільних цілей (політичних, економічних, науково-технічних тощо).

Перші постійні міжнародні об’єднання з’явилися у Стародавній Гре-

ції в VI ст. до н. е. у вигляді союзів міст та громад. Подібні об’єднання були прообразами майбутніх міжнародних організацій. Сьогодні у світі налічується близько 500 міжнародних організацій.

Загальнополітичні	Економічні
- Організація Об’єднаних Націй (ООН) - Міжпарламентський Союз - Всесвітня рада миру (ВРМ) - Рада Європи - Співдружність незалежних держав (СНД) - Ліга арабських держав (ЛАД) та ін.	- Всесвітня торгова організація (ВТО) - Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО) - Організація країн — експортерів нафти (ОПЕК) - Європейський Союз (ЄС) - Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та ін.

Розподіл міжнародних організацій за функціональними особливостями

Військово-політичні	Валютно-фінансові	Інші
- Організація Північно-атлантичного договору (НАТО) - Ташкентський пакт - Західноєвропейський Союз (ЗЕС) та ін.	- Міжнародний валютний фонд (МВФ) - Світовий банк - Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) - Азіатський банк розвитку (АБР) та ін.	- Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) - Міжнародний Олімпійський Комітет (МОК) - Червоний Хрест - Співдружність націй та ін.

Розподіл міжнародних організацій за територіальними масштабами

Міжрегіональні	Регіональні	Субрегіональні
- Організація Об’єднаних Націй (ООН) - Міжнародна організація праці (МОП) - Всесвітня рада миру (ВРМ) - Міжнародний валютний фонд (МВФ) та ін.	- Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) - Організація Північноатлантичного договору (НАТО) - Європейський Союз (ЄС) - Спільний ринок Південного конусу (МЕРКОСУР) та ін.	- Арабський Магрибський Союз (АМС) - Західноєвропейський Союз (ЗЕС) - Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС) та ін.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН)

Організація Об'єднаних Націй (ООН) — міжнародна організація, що об'єднує на добровільній основі держави з метою підтримання і зміцнення миру і безпеки, розвитку співробітництва між державами.

ООН була утворена в 1945 р. з ініціативи провідних країн антигітлерівської коаліції — СРСР, США, Великої Британії. Зараз членами ООН є 189 держав.

Основні напрямки економічної та науково-технічної діяльності ООН

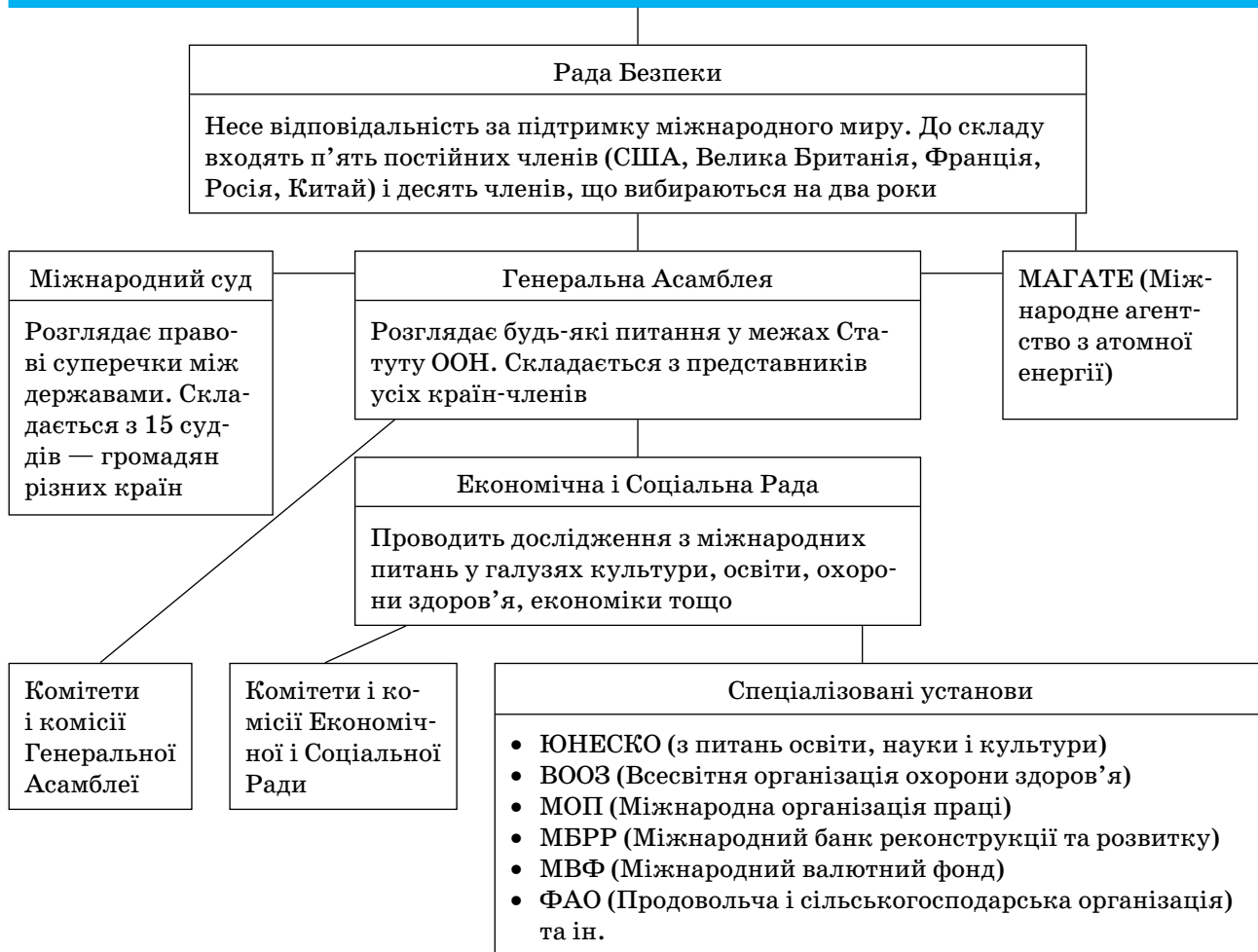
Глобальні економічні та науково-технічні проблеми

Економічне та науково-технічне співробітництво держав з різними суспільними системами

Проблеми економічного розвитку країн, що визволились

Проблеми регіонального економічного співробітництва

Основні структурні одиниці ООН

■ Спеціалізовані організації у складі ООН

Назва організації	Напрямок діяльності	Місцезнаходження штаб-квартири
Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ)	- Досягнення більш широкого використання атомної енергії країнами світу з дотриманням відповідних норм ядерної безпеки - Контроль невикористання атомної енергії у військових цілях - Надання допомоги у здійсненні національних програм з атомної енергії та у випадках радіаційних аварій	Відень, Австрія
Продовольча і сільськогосподарська організація (ФАО)	- Сприяння покращенню харчування і підвищенню рівня життя людей - Боротьба з голодом у світі - Підвищення продуктивності сільського господарства, удосконалення системи розподілу продовольства та продукції сільського господарства	Рим, Італія
Міжнародна організація праці (МОП)	- Покращення умов життя і праці людей, сприяння економічній і соціальній стабільності - Розробка міжнародних конвенцій стосовно заробітної плати, тривалості робочого дня, соціального страхування та умов праці	Женева, Швейцарія
Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)	- Боротьба з неграмотністю, підтримка і планування освіти; утворення центрів з підготовки інженерно-технічних кадрів у країнах, що розвиваються - Забезпечення розвитку міжнародного співробітництва в галузі науки - Дослідження у галузі прав людини і з проблем зміцнення миру	Париж, Франція
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	- Організація боротьби з хворобами, їх ліквідація; надання допомоги країнам у боротьбі з інфекційними та іншими хворобами - Проведення міжнародних акцій з карантину та епідеміологічного нагляду, контроль за якістю лікарських препаратів	Женева
Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)	- Забезпечення міжнародного співробітництва в галузях утворення мережі метеорологічних станцій і розробки єдиних норм для метеорологічних спостережень, систем швидкого обміну інформацією - Сприяння використанню досліджень метеорології в авіації, морській навігації, водовикористанні, сільському господарстві - Утворення Всесвітньої служби погоди	Женева
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Сприяння міжнародному співробітництву країн, координування валютно-фінансової політики держав-членів, надання їм кредитів	Вашингтон, США

Європейський Союз (ЄС, Спільний ринок)

Європейський Союз — найпотужніше інтеграційне утворення в Євро-

пі, що поєднує риси міжнародної організації та федеративної країни.

Члени Європейського Союзу

Країна	Рік вступу	Країна	Рік вступу
Австрія	1995	Швеція	1995
Бельгія	1957	Естонія	2004
Велика Британія	1973	Кіпр (грецька частина)	2004
Греція	1981	Латвія	2004
Данія	1973	Литва	2004
Ірландія	1957	Мальта	2004
Іспанія	1986	Польща	2004
Італія	1957	Словаччина	2004
Люксембург	1957	Словенія	2004
Нідерланди	1957	Угорщина	2004
Германія	1957	Чехія	2004
Португалія	1986	Країни-кандидати	
Фінляндія	1995	Румунія	2007
Франція	1957	Болгарія	2007

Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization, NATO) — міжнародна

військово-політична організація — створена у 1949 р.

■ Формування НАТО

1949 р.		1952 р.		1955 р.		1981 р.		1999 р.		2004 р.
Бельгія, Канада, Данія, Франція*, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Велика Британія, США	+	Греція, Туреччина	+	ФРН	+	Іспанія	+	Угорщина, Польща, Чехія	+	Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Румунія, Болгарія, Словенія

НАТО		
штаб-квартира — Брюссель, Бельгія		
Основні завдання	Вищі керівні органи	
- Гарантування безпеки країн-членів - Об'єднання зусиль, спрямованих на організацію колективної оборони - Підтримання стабільності у зоні Північної Атлантики - Боротьба зі світовим тероризмом	- Північноатлантична Рада — вищий орган організації - Комітет оборонного планування - Комітет ядерного планування - Міжнародний секретаріат - Військовий комітет - Міжнародний військовий штаб - Об'єднане військове командування	

Україна була першою пострадянською країною, яка в 1992 р. приєдналася до програми співро-

бітництва з НАТО «Партнерство заради миру».

ІНШІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Назва	Рік створення	Країни-члени	Мета	Штаб-квартира
АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії)	1967	Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Бруней, В'єтнам, Камбоджа, Лаос	Сприяти економічному, соціальному і культурному розвитку країн-членів	Джакарта (Індонезія)

* У 1966 р. Франція вийшла з військової організації НАТО, але тісно співробітничав з нею.

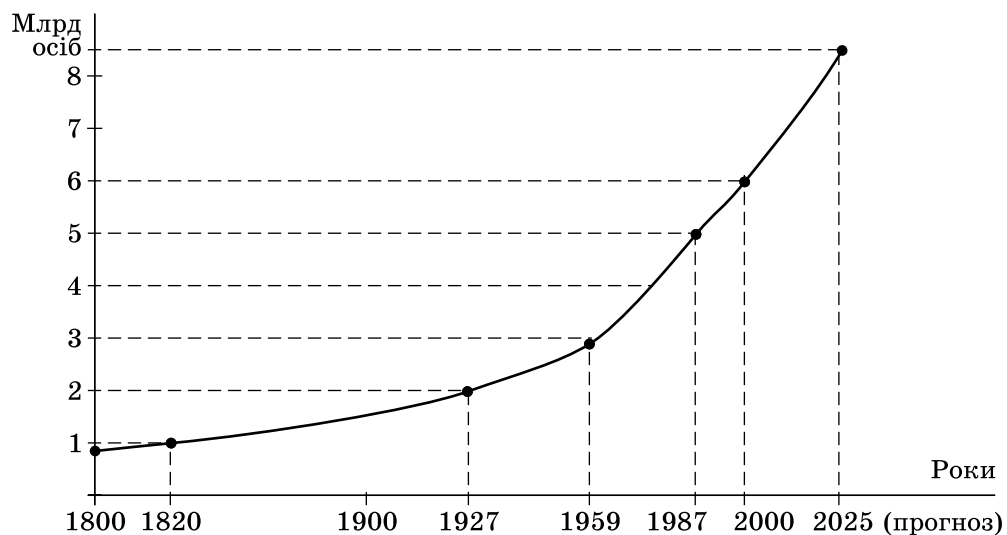
Назва	Рік створення	Країни-члени	Мета	Штаб-квартира
ОПЕК (Організація країн — експортерів нафти)	1960	Алжир, Венесуела, Індонезія, Ірак, Іран, Катар, Кувейт, Лівія, Нігерія, ОАЕ, Саудівська Аравія	Контроль за цінами на нафту і нафтовими ресурсами в інтересах економічного розвитку країн-членів	Відень (Австрія)
НАФТА (Північноамериканська асоціація вільної торгівлі)	1992	США, Канада, Мексика	Створення цілісного ринкового простору, лібералізація інвестицій, забезпечення «прозорості» кордонів	Вашингтон (США)
СНД (Співдружність незалежних держав)	1991	Азербайджан, Вірменія, Грузія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, а також — асоційований член — Україна	Формування умов стабільного розвитку країн-членів	Мінськ (Білорусь)

Тема 2. Населення світу

Кількість населення світу. Відтворення населення. Демографічні процеси. Демографічна політика

Населення — сукупність людей, які живуть на Землі або у межах певної території (регіону, країни).

■ Зростання кількості населення Землі

Демографія — наука про закономірності відтворення населення.

Відбувається постійне збільшення населення Землі — приблизно 86 млн осіб на рік.

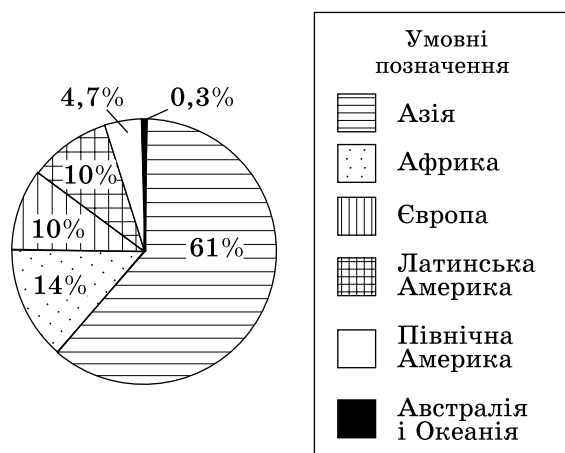
За одну добу населення планети збільшується на 250 тис. осіб.

За одну хвилину народжується 253 дитини.

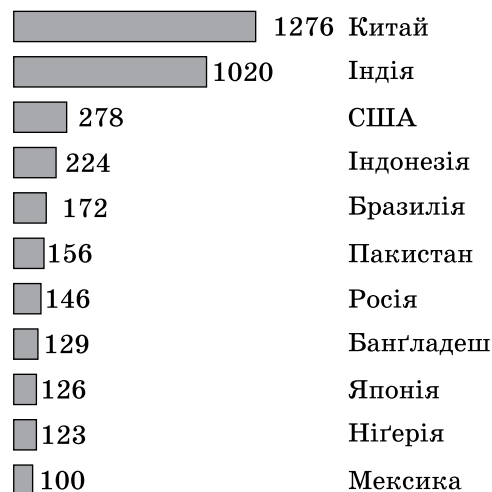
Кількість населення планети у 2004 р. становила 6,2 млрд осіб.

За прогнозами вчених наприкінці XXI ст. кількість населення повинна стабілізуватися на рівні 11—12 млрд осіб.

■ Розподіл населення за регіонами Землі

■ Країни з найбільшою кількістю населення, млн осіб (за даними ООН на 2000 р.)

Відтворення населення — процес безперервного відновлення поколінь людей внаслідок взаємодії народжуваності і смертності.

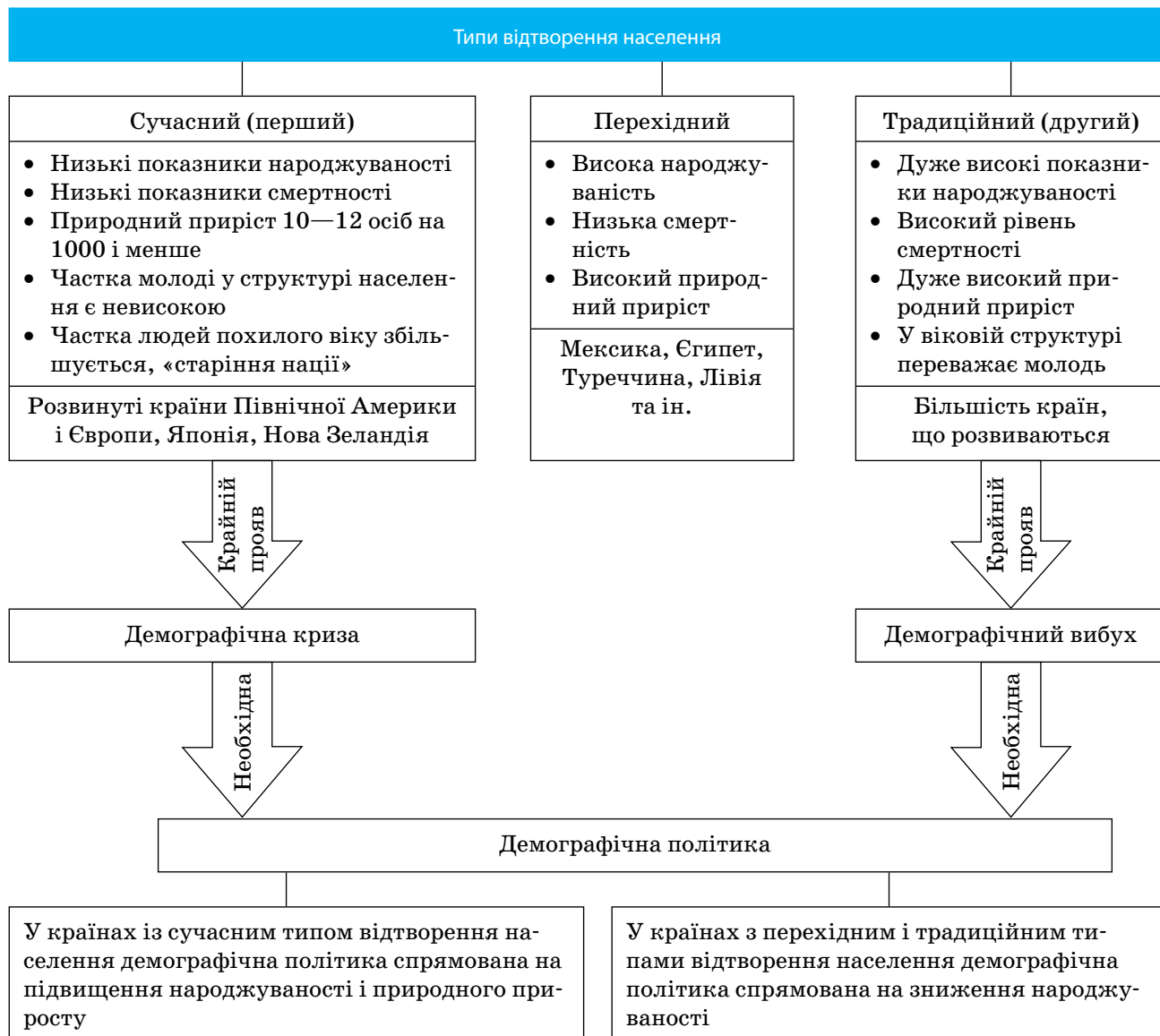
Природний рух населення — зміна кількості і складу населення внаслідок народжуваності і смертності без урахування механічного переміщення.

Демографічна криза — глибоке порушення відтворення населення, що загрожує його існуванню. Історичний процес зміни репродуктивної поведінки в деяких розвинених

країнах спричиняє падіння рівня народжуваності і розвиток демографічної кризи.

Демографічний вибух — різке збільшення кількості населення. Зниження смертності значно випереджає зниження народжуваності, що призводить до різкого збільшення кількості населення.

Демографічна політика — система адміністративних, економічних, пропагандистських й інших заходів, спрямованих на процес відтворення населення.

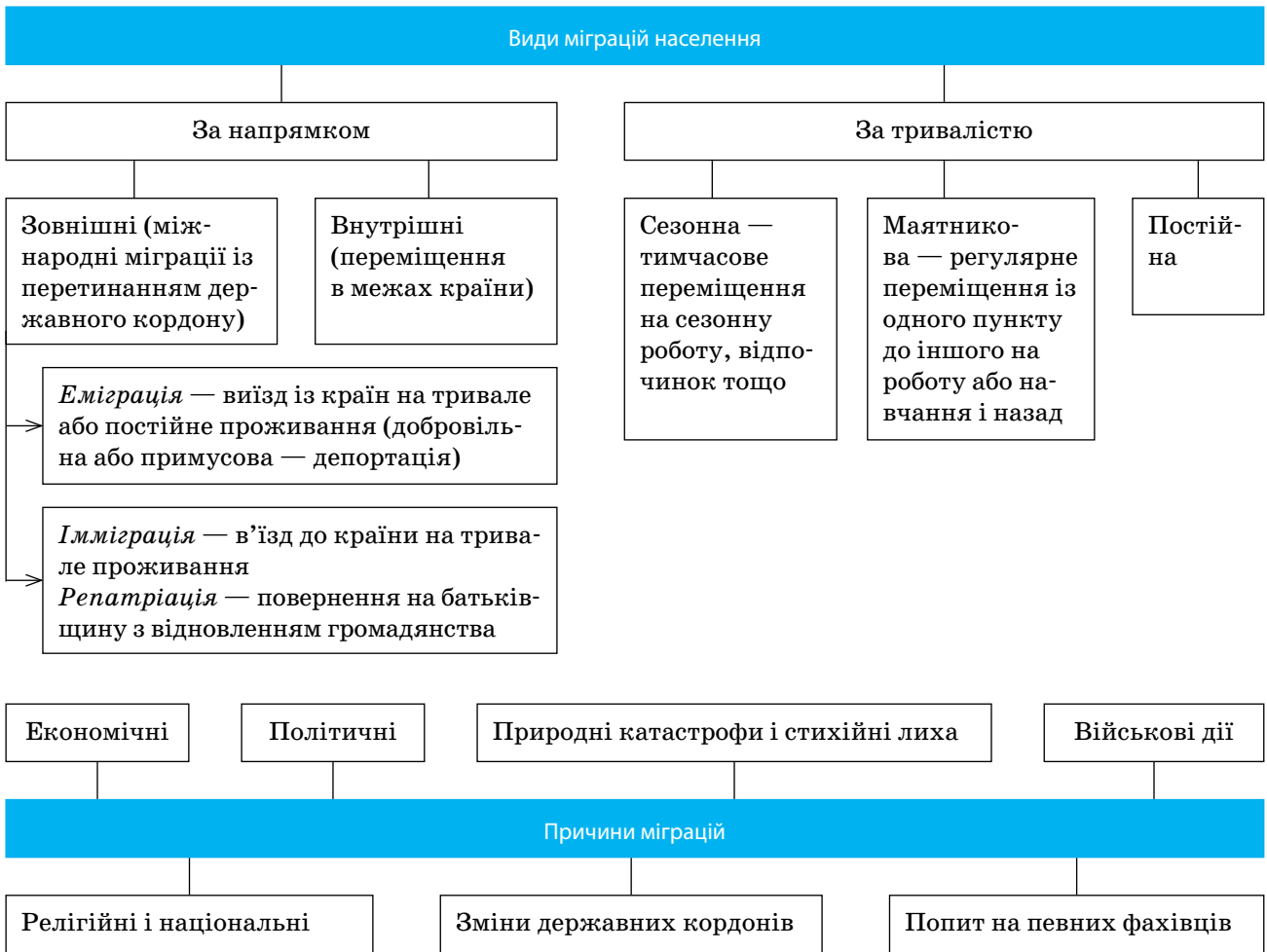
Планування сім'ї як засіб регулювання кількості населення прийняте урядами Франції, Китаю,

Індії, Індонезії, Таїланду. Китай успішно знизив приріст з 28 осіб на 1000 у 1968 р. до 10—11 у 1998 р.

МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Міграція населення — переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на досить тривалий період.

В останні десятиріччя головними регіонами світу, звідки відбуваються міграції населення, є Африка (9 млн осіб), Азія (7 млн осіб), країни колишнього СРСР (2,5 млн осіб).

■ **Напрямки основних міграційних потоків наприкінці XX — на початку XXI ст.**

РОЗМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Розміщення населення — розподіл населення на поверхні Землі.

Густота населення — кількість осіб, які заселяють певну територію (одиниця вимірювання — осіб/км²).

Густота населення України складає близько 80 осіб/км².

У найбільш заселених районах світу, які займають лише 7 % суходолу, мешкає 70 % населення Землі.

■ Динаміка загальної густоти населення Землі

Роки	1950	1983	1991	1997	2000
Густота, осіб/км ²	18	34	40	47	48

Фактори, що спричиняють нерівномірне розміщення населення

Природні	Історичні	Демографічні	Соціально-економічні
Заселення більш сприятливих за природними умовами територій: долини річок, рівнини тощо	Пов'язані з історичними особливостями заселення земного суходолу (розвиток давніх цивілізацій, освоєння нових територій)	Пов'язані з особливостями приросту населення на різних континентах	Пов'язані з рівнем господарського освоєння територій

Головні ареали з високою густиною населення

Південно-Східна та Східна Азія: півострів Індокитай, о. Ява, східна частина Китаю, Республіка Корея, Японія; густота перевищує 500, подекуди 1000 осіб/км ²	Дельта Нілу; густота — 1000 осіб/км ²	Південна Азія: півострів Індостан, долини Гангу і Брахмапутри; густота — 800 осіб/км ²	Західна Європа: південь Великої Британії, схід Франції, захід Німеччини, Бельгія, Нідерланди; густота понад 300 осіб/км ²	Атлантичне узбережжя США і Канади, район Великих озер; густота понад 250 осіб/км ²
--	--	---	--	---

■ Класифікація країн за густиною населення

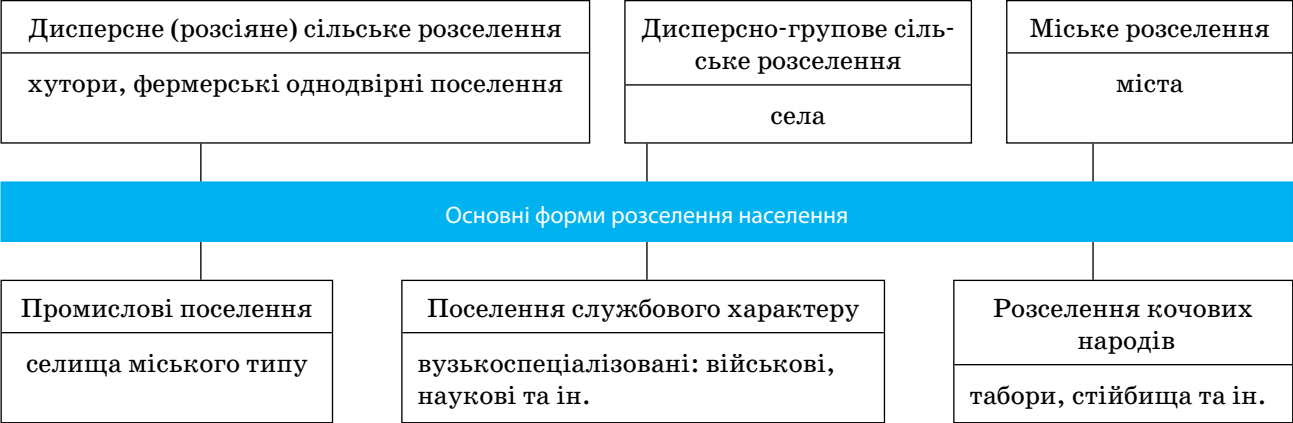
Група	Густота населення, осіб/км ²	Приклади
Країни з високою густиною населення	понад 200	Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Велика Британія, Ізраїль, Ліван, Бангладеш, Індія, Республіка Корея, Японія
Країни з густиною населення, близькою до середньосвітової	близько 50	Камбоджа, Ірак, Ірландія, Малайзія, Марокко, Туніс, Мексика, Еквадор
Країни із найнижчою густиною населення	менше 10	Монголія, Лівія, Мавританія, Намібія, Гвіана, Австралія

РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Розселення населення — розміщення населення на території і форми його територіальної організації у вигляді системи поселень з їхніми взаємовідносинами.

Урбанізація — процес збільшення міських поселень і підвищення ролі міст у розвитку суспільства.

Сурбанізація — процес зростання і розвитку приміської зони великих міст, унаслідок чого формуються міські агломерації.

■ Динаміка урбанізації у світі

Рік	1800	1900	1950	1970	1990	2000
Частка міського населення, %	3	14	29	37	45	51

■ Рівень урбанізації деяких держав (за даними на 2000 р.)

Держава	Частка міського населення, %	Держава	Частка міського населення, %
Ватикан	100	Еритрея	17
Монако	100	Папуа-Нова Гвінея	17
Сінгапур	100	Буркіна-Фасо	16
Бельгія	97	Малаві	14
Кувейт	97	Уганда	13
Венесуела	92,8	Ефіопія	11,5
Ізраїль	92	Непал	11
Ісландія	92	Бурунді	7
Катар	92	Руанда	6
Бахрейн	90,3	Бутан	5
Люксембург	90		

Агломерація міська — єдина група поселень міського типу, що становлять загальну соціальну, економічну й екологічну систему.

Урбанізовані території займають лише близько 1 % площі земного суходолу, але на них сконцентровано

45 % усього населення Землі, виробляється 80 % ВВП, вони дають 80 % шкідливих викидів в атмосферу.

Мегаполіс — найбільша форма розселення, утворена об'єднанням декількох сусідніх міст і міських агломерацій.

■ Найбільші міські агломерації світу (за даними ООН на 2000 р.)

Місто	Кількість населення, млн осіб	Місто	Кількість населення, млн осіб
Мехіко (Мексика)	24,4	Мумбаї (Індія)	15,4
Сан-Паулу (Бразилія)	23,6	Шанхай (Китай)	14,7
Токіо-Йокогама (Японія)	21,3	Тегеран (Іран)	13,7
Нью-Йорк (США)	16,1	Буенос-Айрес (Аргентина)	13,1
Колката (Індія)	15,9		

Бос-Ваш (США)	Приозерний (США)	Англійський (Велика Британія)
Уздовж Атлантичного океану; приблизно 50 млн осіб	Узбережжя Великих озер; приблизно 35 млн осіб	Агломерації Лондона, Бірмінггема та ін.; приблизно 35 млн осіб

Основні мегаполіси світу

Прирейнський (Нідерланди, ФРН)	Токайдо (Японія)	Каліфорнійський (США)
Агломерації Рандстад, Рейн — Рур; приблизно 30 млн осіб	Східне узбережжя о. Хонсю; приблизно 27 млн осіб	Західне узбережжя США; приблизно 18 млн осіб

ВІКОВИЙ ТА СТАТЕВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ

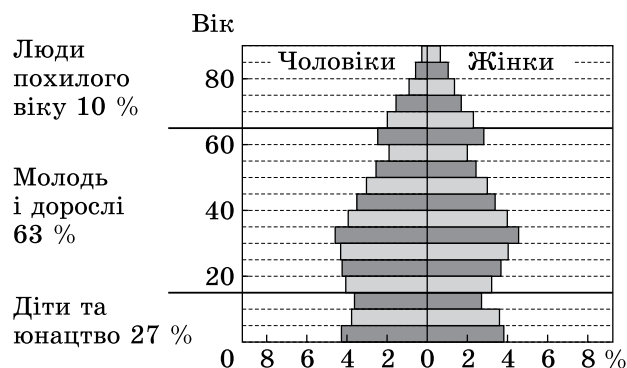
Вікова структура населення — співвідношення кількості різних вікових груп населення.

Статева структура населення — співвідношення кількості чоловіків і жінок у складі населення.

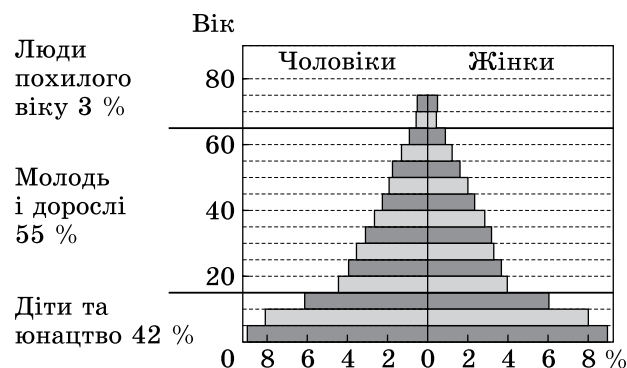
■ Середня тривалість життя населення за регіонами світу (за даними ООН на 2001 р.)

Регіони Населення	Африка	Америка	Азія (без Росії)	Європа (без Росії)	Океанія	Весь світ
Чоловіки, років	52	70	65	70	72	65
Жінки, років	55	76	68	78	76	69

■ **Статеві-вікова піраміда, характерна для сучасного (першого) типу відтворення населення**

■ **Статеві-вікова піраміда, характерна для традиційного (другого) типу відтворення населення**

■ **Порівняльна характеристика статеві-вікових пірамід різних типів відтворення населення**

Ознака	Сучасний тип відтворення	Традиційний тип відтворення
Основа піраміди	Неширока, частка дітей складає 20—30 %	Дуже широка, частка дітей перевищує 40 %
Вершина піраміди	Достатньо широка, частка людей похилого віку перевищує 10 %	Вузька, частка людей похилого віку складає 3—4 %
Статеві структура	Жінок дещо більше, ніж чоловіків, що пояснюється більшою тривалістю життя жінок	У багатьох мусульманських країнах чоловіків більше, ніж жінок, що пояснюється поганими умовами життя жінок у мусульманському суспільстві
Яким країнам притаманна	Розвинені країни Європи, США	Країни, що розвиваються

■ **Статеві структура населення за регіонами світу (за даними ООН на 1998 р.)**

Регіони	Африка	Латинська Америка	Північна Америка	Австралія та Океанія	Країни колишнього СРСР	Азія	Весь світ
Жінки, %	50,2	50,1	51,24	49,8	52,8	48,9	49,7
Чоловіки, %	49,8	49,9	48,76	50,2	47,2	51,1	50,3

■ **Показник «молодості»**

Показник «молодості» — різниця між частками молодшої та старшої вікових груп у загальній кількості населення.

Середній показник «молодості» у світі 23 % (за даними на 2001 р.).

За окремими регіонами він становить: Африка — 40 %, Азія — 24 %, Америка — 20 %, Океанія — 15 %, Європа — 3%.

РАСОВИЙ, МОВНИЙ, ЕТНІЧНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ

Людські раси — історично сформовані групи людей, пов'язані єдністю походження, що відбивається в загальних спадкових морфологічних і фізіологічних ознаках.

Етнос — історично сформована стійка спільність людей — плем'я, народність, нація. Основними умовами виникнення етносу є спільність території і мови.

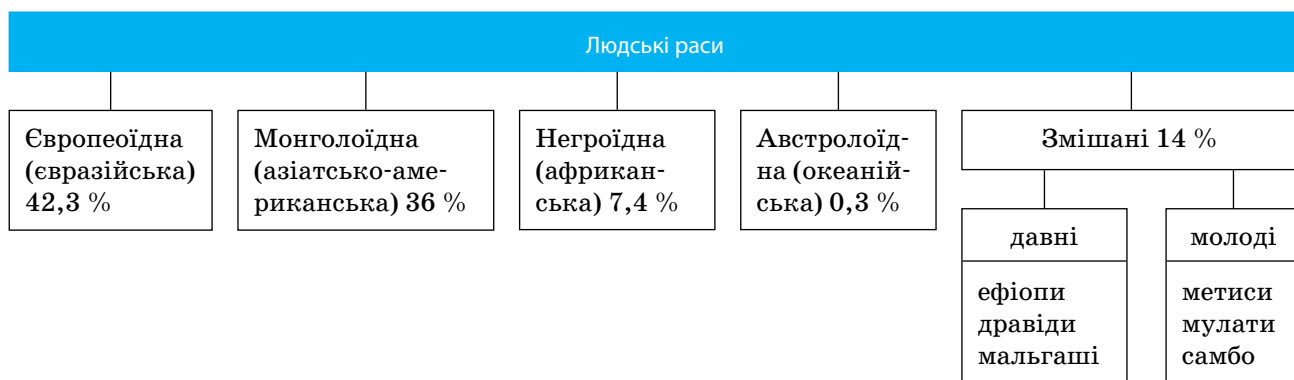
Мова — система членорозділних звуків, яка виникла в людському суспільстві, постійно розвивається, призначена для цілей

комунікації і здатна відбити всю сукупність знань і уявлень про світ.

Нація — населення певної території, яке має спільні звичаї, походження, історію і мову.

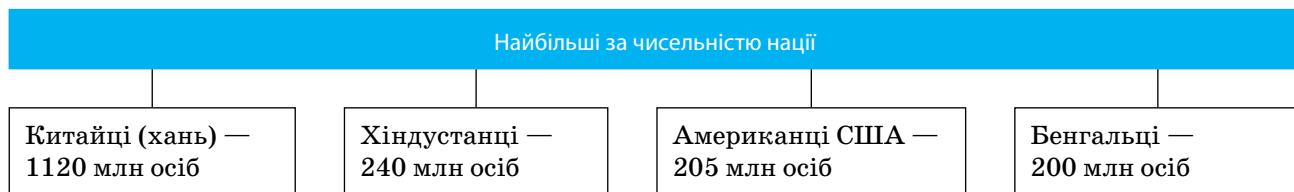
Національний склад населення — розподіл населення за ознакою національної приналежності до певного етносу.

На Землі існує 321 народ із чисельністю понад 1 млн осіб. На ці народи припадає 96,2 % населення планети.

Найбільш поширені мови світу

Назва мови	Китайська	Англійська	Хінді та урду	Іспанська	Російська	Бенгальська	Індонезійська	Арабська	Португальська	Японська	Німецька	Французька
Кількість людей, що нею розмовляють, млн осіб	1200	450	350	300	240	180	180	180	150	123	100	100

Класифікація держав за національним складом

Однонаціональні	Багатонаціональні
Японія, Італія, Угорщина та ін.	Росія, Індія, Індонезія, Китай, Іран, Пакистан та ін.

Офіційні робочі мови ООН

Англійська	Французька	Російська	Іспанська	Арабська	Китайська
------------	------------	-----------	-----------	----------	-----------

■ Країни та міста з численною українською діаспорою

Країна	Кількість українців, млн осіб
Росія	4,3
Казахстан	0,9
Канада	0,9
США	0,8
Молдова	0,6
Польща	0,36

Місто	Кількість українців, тис. осіб
Москва	346
Санкт-Петербург	175
Нью-Йорк	125,5
Кишинів	100
Едмонтон	85
Торонто	80
Буенос-Айрес	70

Етнічні проблеми у світі впливають на політичний та соціальний стан багатьох країн. Загострення національних відносин призводить до збройних конфліктів (Боснія

і Герцеговина, Союз Сербії і Чорногорії, Північна Ірландія, Палестина, Таджикистан, Нагірний Карабах, Ічкерія та ін.).

ГЕОГРАФІЯ РЕЛІГІЙ (САКРАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ)

Релігія — одна з форм суспільної свідомості, форма духовно-практичного освоєння світу, що базується на вірі в існування Бога, надприродного.

Географія релігій — наука, яка вивчає територіальну організацію релігійної життєдіяльності людей та її вплив на територіальну організацію суспільства.

Найдавніша зі світових релігій — буддизм. Він виник у IV ст. до н. е. в Північній Індії. Християнство зародилося у Палестині. Іслам виник в арабських племенах Аравії у VII ст.

Християнство — найпоширеніша світова релігія. Християни вірують в єдиного Бога, творця неба і землі, який існує в трьох особах: Бог Отець, Бог Син, Бог Дух Святий.

Релігії		
Примітивні (99 млн осіб)	Регіональні (національні) (1,1 млрд осіб)	Світові
• Фетишизм (Західна Африка) • Тотемізм (корінні народи Америки та Австралії) • Шаманізм (народи Сибіру та Кореї) • Культ предків (народи Східної Азії)	• Індуїзм (Індія) • Іудаїзм (Ізраїль) • Конфуціанство (Китай) • Даосизм (Китай) • Синтоїзм (Японія) • Джайнізм (Індія) • Зороастризм (Індія, Іран)	• Християнство (1,85 млрд осіб) • Іслам (понад 1 млрд осіб) • Буддизм (300 млн осіб)

■ Основні напрямки християнства

Напрямок	Характеристика	Країни
Православ'я (199 млн осіб)	Напрямок християнства, в основі якого віра в божественне одкровення, втілене в догмати— незмінні істини	Росія, Україна, Білорусь, Молдова, Грузія, Болгарія, Румунія, Союз Сербії і Чорногорії, Греція, Кіпр, Македонія
Католицизм (1,06 млрд осіб)	Напрямок християнства, послідовники якого визнають Святе Письмо, а намісником Христа на землі проголошують Папу Римського	Франція, Італія, Іспанія, Португалія, Австрія, Бельгія, Ірландія, Польща, Литва, Україна, Чехія, Словаччина, Угорщина, Словенія, Хорватія, США, Канада, Філіппіни, країни Латинської Америки
Протестантизм (645 млн осіб)	Напрямок християнства, який зародився у XVI ст. на хвилі антифеодального руху. Його засновник Мартін Лютер відкинув обов'язкове посередництво духовництва між людиною і Богом	Велика Британія, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, країни Північної Європи, Латвія, Естонія, США, Австралія, Нова Зеландія, Південна Африка

■ Іслам (мусульманство)

Характеристика	Напрямок	Країни
Ісламісти визнають єдиного бога Аллаха і його пророка Мухаммеда	Сунітський (≈ 900 млн осіб)	Албанія, Боснія і Герцеговина, Росія, Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, країни Південно-Західної Азії, Північної, Західної і Східної Африки, Афганістан, Індія, Пакистан, Бангладеш, Індонезія, Малайзія
	Шиїтський (≈ 100 млн осіб)	Іран, Ірак, Ємен, Азербайджан, Македонія

■ Буддизм

Характеристика	Напрямки	Країни
Релігія й одночасно філософія. Буддизм трактує життя як суцільне страждання, позбавитись якого можна лише одним шляхом — угамувавши всі бажання. У буддизмі Бог існує як духовне начало	Хінаяна і махаяна	Китай, Монголія, Японія, М'янма, Республіка Корея, Таїланд, В'єтнам, Камбоджа, Лаос, Малайзія, Шрі-Ланка, Росія

ТРУДОВІ РЕСУРСИ І ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Трудові ресурси — частина населення країни, яка володіє необхідними фізичними і духовними здібностями та загальноосвітніми і професійними знаннями для роботи в господарстві.

Згідно з документами ООН до трудових ресурсів належать працездатні люди у віці від 15 до 64 років.

У більшості країн світу встановлена верхня межа працездатного віку 60—65 років. У деяких країнах Азії та Африки вік виходу на пенсію становить 50 років, а в країнах з високою тривалістю життя — 67

(Данія, Швеція) або 70 (Норвегія) років.

Економічно активне населення — частина населення, що зайнята суспільно корисною діяльністю, яка приносить йому прибуток.

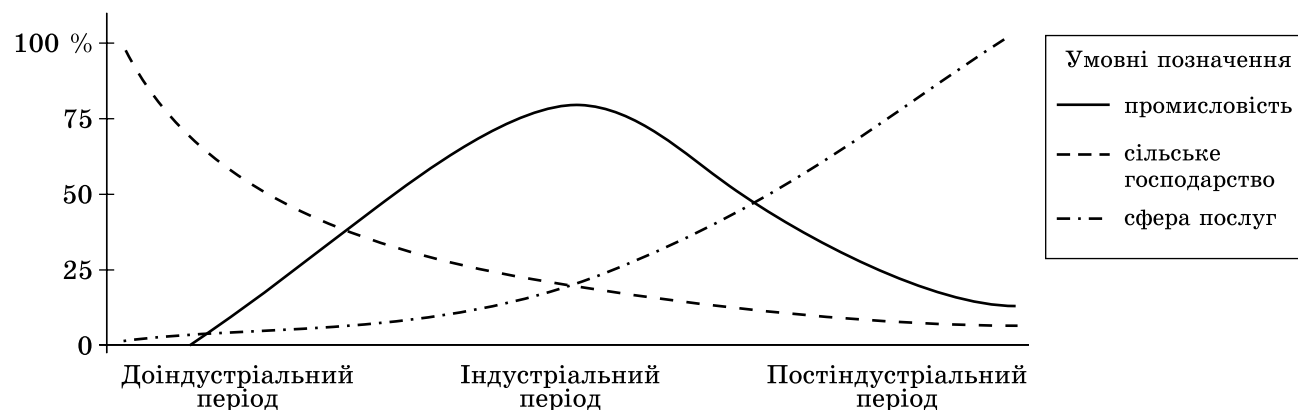
Відповідно до рекомендацій ООН в економічно активне населення включаються не лише фактично працюючі, але й безробітні, які шукають оплачувану роботу.

Зайнятість — суспільно корисна діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, яка, як правило, приносить їм заробіток

■ Структура зайнятості населення у країнах з різним рівнем економічного розвитку

■ Еволюція економічної структури господарства

БЕЗРОБІТТЯ. РИНОК ПРАЦІ

Безробіття — переважання пропозиції вільної робочої сили над попитом на неї. Показник безробіття є однією з важливих характеристик соціально-економічного життя населення країни.

Ринок праці — це суспільно-економічна форма руху трудових ресурсів, спосіб включення робочої сили до економічної системи.

Основні показники безробіття

Рівень безробіття — частка безробітних в економічно активному населенні

Тривалість безробіття — проміжок часу з моменту початку пошуку роботи і до моменту працевлаштування

Види безробіття

Фрикційне

Спричинене постійним рухом населення: з одного регіону до іншого, від професії до професії, від одного етапу життя до іншого

Структурне

Виникає під впливом науково-технічного прогресу і змін в економіці, що спричинює закриття застарілих підприємств, перехід до нових технологій

Циклічне

Спричинене спадом, тобто фазою економічного циклу, що характеризується дефіцитом сукупного попиту на товари і послуги

■ Деякі моделі ринків праці

Модель	Характеристика
Японська	Базується на тривалому наймі; гарантує зайнятість до пенсійного віку; передбачає підвищення розмірів матеріальних благ із збільшенням віку; прищеплює робітникам творче ставлення до праці; забезпечує високу якість роботи; працівник «довічного найму» не підлягає звільненню
Американська	Передбачає децентралізацію робочої сили; кожний штат має свої закони про зайнятість і допомогу безробітним; щорічне підписання колективних договорів з адміністрацією; рівень зарплати пов'язаний з рівнем продуктивності праці; за контрактною системою зарплата залежить від складності роботи
Шведська	Активна політика держави і фірм у вирішенні проблем зайнятості населення; забезпечення рівної зарплати за однаковою працею незалежно від фінансового становища підприємства; державна підтримка секторів з низькими економічними показниками; оптимальне розосередження працівників за виробництвами і підприємствами
Командно-адміністративна	Відсутність механізму стимулювання ефективного використання робочої сили; централізоване встановлення зарплати; дефіцит робочої сили; недооцінка послуг, спрямованих на управління капіталом

ТЕМА 3. Взаємодія суспільства і природи

СВІТОВІ ПРИРОДНІ РЕСУРСИ

Географічне середовище — частина географічної оболонки, що освоєна людиною і втягнена в суспільне виробництво; є матеріальною основою існування людського суспільства.

Навколишнє середовище — цілісна система взаємопов’язаних природних і антропогенних об’єктів і явищ, у якій відбуваються праця, побут і відпочинок людей.

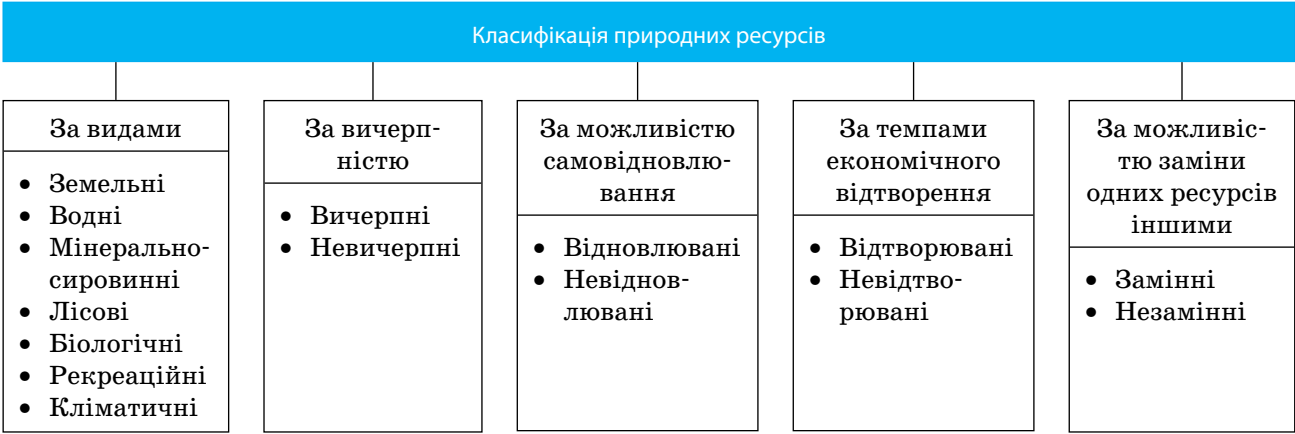
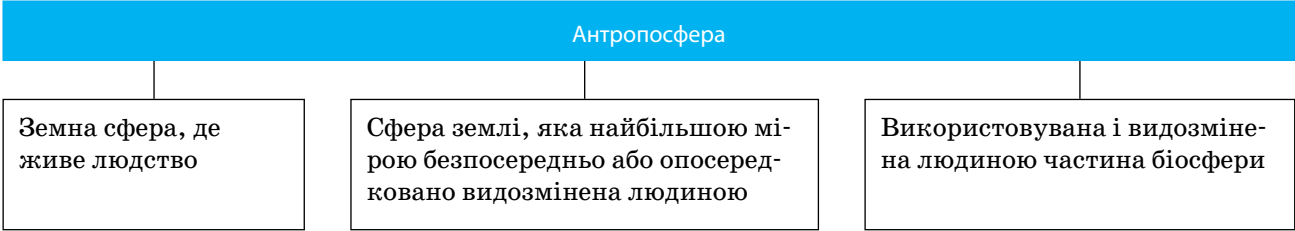
Природні ресурси — природні об’єкти і явища, які на сучасному рівні їх вивченості та розвитку продуктивних сил можуть використовуватись у суспільному виробництві для задоволення тих чи інших потреб людей.

Природокористування — сукупність заходів, які здійснює суспільство з метою вивчення, охорони, освоєння та перетворення навколишнього середовища.

Геоекологія — наукова дисципліна, що досліджує просторову взаємодію людини з навколишнім середовищем.

Природно-ресурсний потенціал території (ПРП) — сукупна продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва і предметів споживання, яка виражається у їхній сукупній споживчій вартості.

Природні ресурси є необхідною, але не неодмінною умовою розвитку країн. Останніми десятиріччями деякі країни, що не мають достатньої кількості запасів мінеральних ресурсів, демонструють високі темпи економічного зростання. Але за інших рівних умов наявність значного природно-ресурсного потенціалу надає додаткові переваги для розвитку виробництва.

Природокористування	
Раціональне • Оптимальні зв'язки суспільства і природи • Екологія виробничої діяльності • Збереження цілісності природних систем • Використання ресурсозберігаючих технологій	Нераціональне • Вичерпання природних ресурсів • Забруднення навколишнього середовища • Знищення оздоровчих та естетичних цінностей природи

МІНЕРАЛЬНІ РЕСУРСИ

Мінеральні ресурси — сукупність розвіданих запасів корисних копалин, які використовуються або можуть використовуватися в господарській діяльності.

Ресурсозабезпеченість — співвідношення між розмірами запасів природних ресурсів і розмірами їх використання; виражається кіль-

кістю років, на яку вистачить певного ресурсу, або його запасами із розрахунку на душу населення.

За оцінками вчених, тільки 10 % сировини, що видобувають, перетворюється на готову продукцію. Інші 90 % — відходи, що забруднюють навколишнє середовище.

Мінеральні ресурси		
Паливні (енергетичні) • Кам'яне вугілля • Буре вугілля • Нафта • Газ • Уран • Торф	Рудні • Руди чорних металів • Руди кольорових металів	Нерудні • Металургійні • Гірничо-хімічні • Технічні • Будівельні

■ Закономірності поширення основних видів корисних копалин

Вид	Закономірності поширення
Паливні	Мають переважно осадове походження; утворюються, як правило, в межах тектонічних западин і передгірних прогинах. 80 % світових запасів вугілля зосереджено в Росії, США та Китаї. У країнах Близького і Середнього Сходу зосереджено понад 50 % світових розвіданих запасів нафти
Рудні	Мають переважно магматичне і метаморфічне походження. Приурочені до фундаментів платформ і складчастих поясів земної кори. Найбільші запаси рудної сировини мають США, Канада, Австралія, Китай, Росія. 30 % світових запасів кобальту, близько 90 % — олова, 75 % — бокситів, 60 % — міді розміщуються в країнах, що розвиваються
Нерудні	Мають різноманітне походження і широке розповсюдження. Велике значення має сировина для виробництва мінеральних добрив. Значні запаси калійних солей мають США, Канада, Німеччина, Росія, Білорусь. Основні родовища фосфатів зосереджені на півночі Африки, Аравійському півострові, США

■ Країни, які мають найбільші запаси основних видів корисних копалин

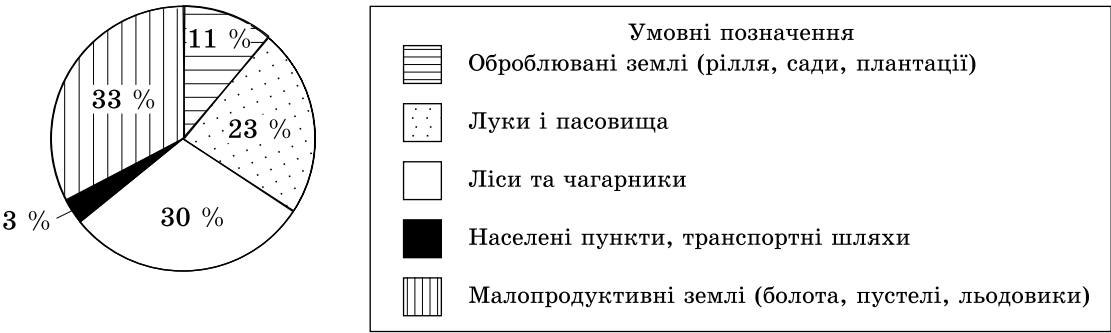
Вид сировини	Країни
Нафта	Саудівська Аравія, Кувейт, Ірак, Іран, ОАЕ, Венесуела, Росія, Мексика, США, Лівія
Природний газ	Росія, Іран, ОАЕ, Саудівська Аравія, США, Катар, Алжир, Іран, Венесуела, Канада, Туркменістан, Нігерія, Велика Британія, Нідерланди
Кам'яне вугілля	Китай, США, Росія, Австралія, Німеччина, Велика Британія, Індія, Польща, Україна, Канада, Колумбія
Залізні руди	Бразилія, Росія, Китай, США, Канада, Австралія, Індія, Південна Африка, Казахстан, Україна
Боксити	Гвінея, Бразилія, Австралія, Ямайка, Суринам, Гайана
Мідні руди	Чилі, США, ДРК (Заїр), Замбія, Перу, Австралія, Казахстан, Китай, Росія
Манганові руди	Південна Африка, Австралія, Габон, Бразилія, Індія, Казахстан, Китай, Україна

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ

Земельні ресурси — землі, що використовуються або можуть бути використані в господарській діяльності людини.

Земельні ресурси займають 13,4 млрд га, що становить 26,2 % загальної площі поверхні Землі.

■ Структура світового земельного фонду

■ Рівень землезабезпеченості материків і частин світу

Материк (частина світу)	Рівень землезабезпеченості, га на 1 людину
Австралія	2
Північна Америка	0,7
Південна Америка	0,5
Європа	0,3
Азія	0,15

Лісові ресурси — деревні, технічні, харчові, кормові, лікарські та інші ресурси лісу, а також його корисні природні властивості (захисні, водоохоронні, оздоровчі тощо).

Загальна площа Землі, що вкрита лісами, становить 28 % поверхні суходолу.

Запаси деревини у всіх лісах Землі досягають 359 млрд м³, у тому числі хвойної — 127, листяної — 232.

Основна частина лісів розташована в зонах помірного поясу і вологих тропічних лісів.

■ Площа лісів за регіонами світу

Регіон	Площа, млн га	Процент від загальної площі
Африка	649	21,6
Азія (без Росії)	542	17,1
Європа (з Росією)	1039	45,7
Австралія та Океанія	201	23,7
Північна Америка	543,3	26,2
Південна Америка	874	49,0

■ Забезпеченість окремих країн лісовими ресурсами

Країна	Площа лісу, га на 1 людину	Країна	Площа лісу, га на 1 людину	Країна	Площа лісу, га на 1 людину
Гвіана (Фр.)	144	Австралія	10,0	США	1,5
Габон	36,0	Росія	5,1	Італія	0,1
Суринам	36,0	Фінляндія	4,0	Китай	0,1
Конго	20,0	Бразилія	2,7	Індія	0,08
Канада	11,0	Аргентина	2,0	Велика Британія	0,03

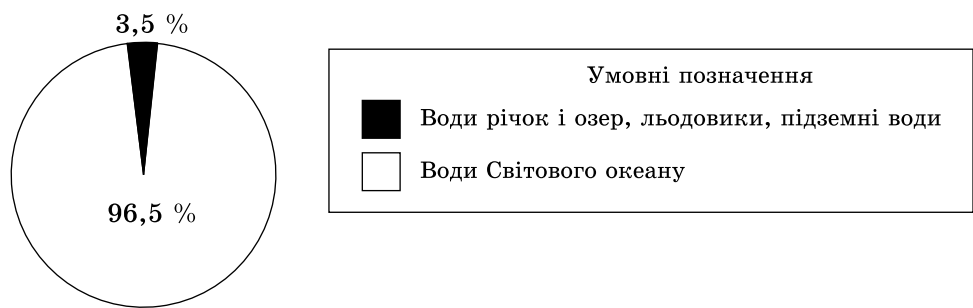
ВОДНІ РЕСУРСИ

Водні ресурси — поверхневі і підземні води, які використовуються або можуть використовуватися в господарській діяльності.

Доступні людині для безпосереднього використання прісні води становлять менше ніж 1 % всіх запасів води на Землі.

Ресурси гідроенергетичні — запаси енергії річок і водойм, що лежать вище за рівень моря. Вони становлять майже 10 трлн кВт · год. Половина цих запасів припадає на Китай, США, Росію, ДРК (Заїр), Канаду, Бразилію.

■ Світові запаси води

■ Забезпеченість окремих країн ресурсами повного річкового стоку

Країна	Повний річковий стік, тис. м3 на 1 людину	Країна	Повний річковий стік, тис. м3 на 1 людину
ДРК (Заїр)	320	Франція	3
Канада	98	Німеччина	2
Нова Зеландія	90	Китай	2
Норвегія	90	Україна	1
Ліберія	75	Південна Африка	1
Венесуела	60	Єгипет	менше ніж 1

РЕСУРСИ СВІТОВОГО ОКЕАНУ

Ресурси Світового океану — сукупність біологічних, мінеральних і енергетичних ресурсів, мінеральних солей та прісної води, що містяться у Світовому океані.

Ресурси Світового океану		
Мінеральні	Енергетичні	Біологічні
- Запаси нафти і газу (половина світового видобутку нафти припадає на морські родовища) - Розсіпні родовища алмазів, золота, платини, олов'яних і титанових руд, магнетиту - Залізоманганові конкреції - Фосфоритові конкреції - Нерудна сировина - Запаси питної води на шельфі	- Енергія морських та океанічних течій - Енергія припливів (у світі 4 потужні припливні електростанції) - Хвильова енергія (в Японії 300 маяків і буїв живляться електроенергією хвильових електростанцій) - Енергія вітру в океанах і морях - Термоенергетичний потенціал водних мас, зумовлений різницею температур води на поверхні і на глибині	- Морський та океанічний промисел: вилов риби, безхребетних, водоростей, морських ссавців (китів) та ластоногих - Аквакультура — розмноження і вирощування риби, ракоподібних молюсків, водоростей

ТЕМА 4. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

МІЖНАРОДНИЙ ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОДІЛ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ПРАЦІ

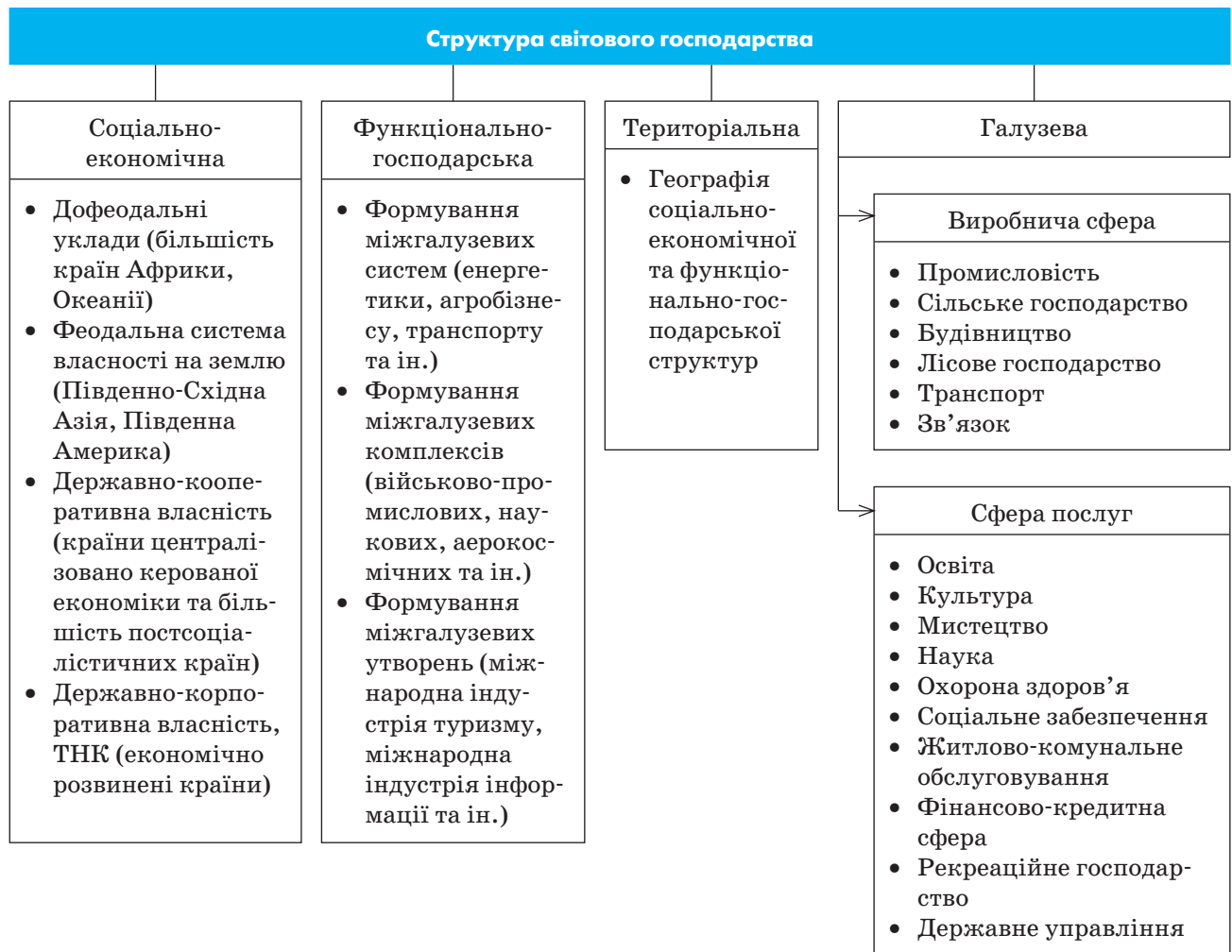
Світове господарство — система національних господарств усіх країн світу, об'єднаних міжнародним поділом праці та різноманітними економічними взаємозв'язками.

Міжнародний поділ праці — спеціалізація окремих країн на виробництві певних видів продукції та послуг для задоволення потреб світового ринку.

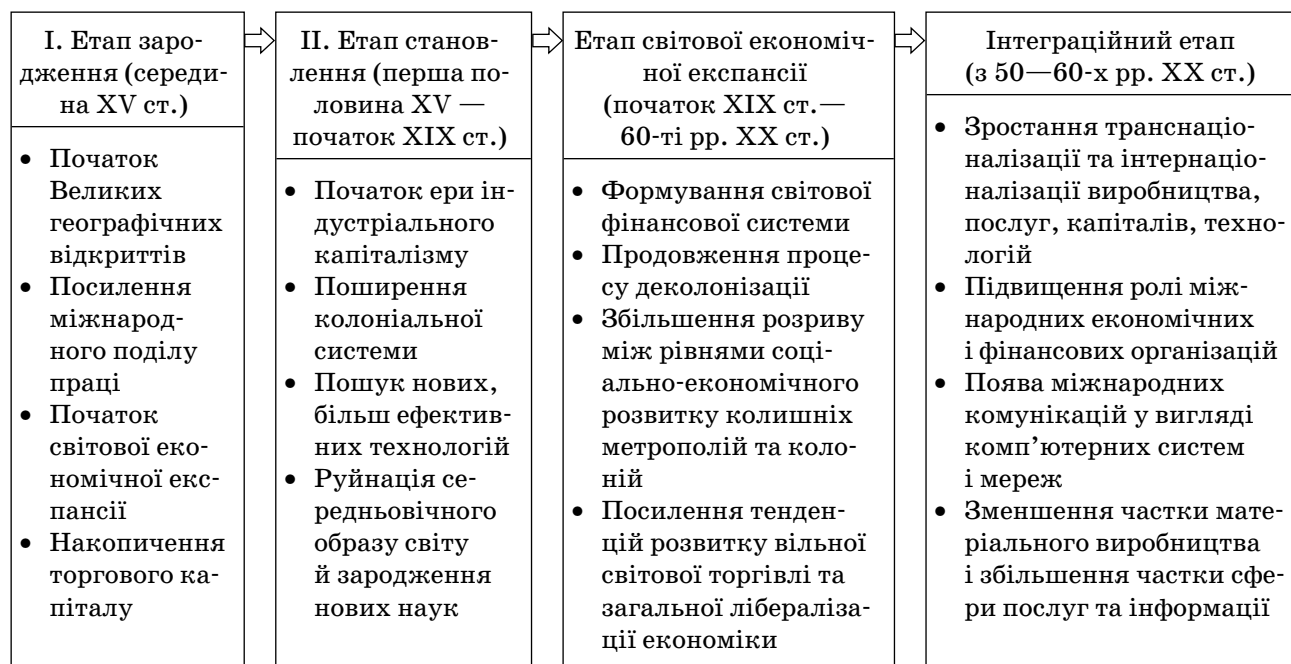
Економічна інтеграція — узгоджений розвиток і взаємна домов-

леність підприємств, галузей господарства, регіонів і держав в інтересах ефективного використання ресурсів і повнішого задоволення потреб населення; є найвищою формою міжнародного об'єднання.

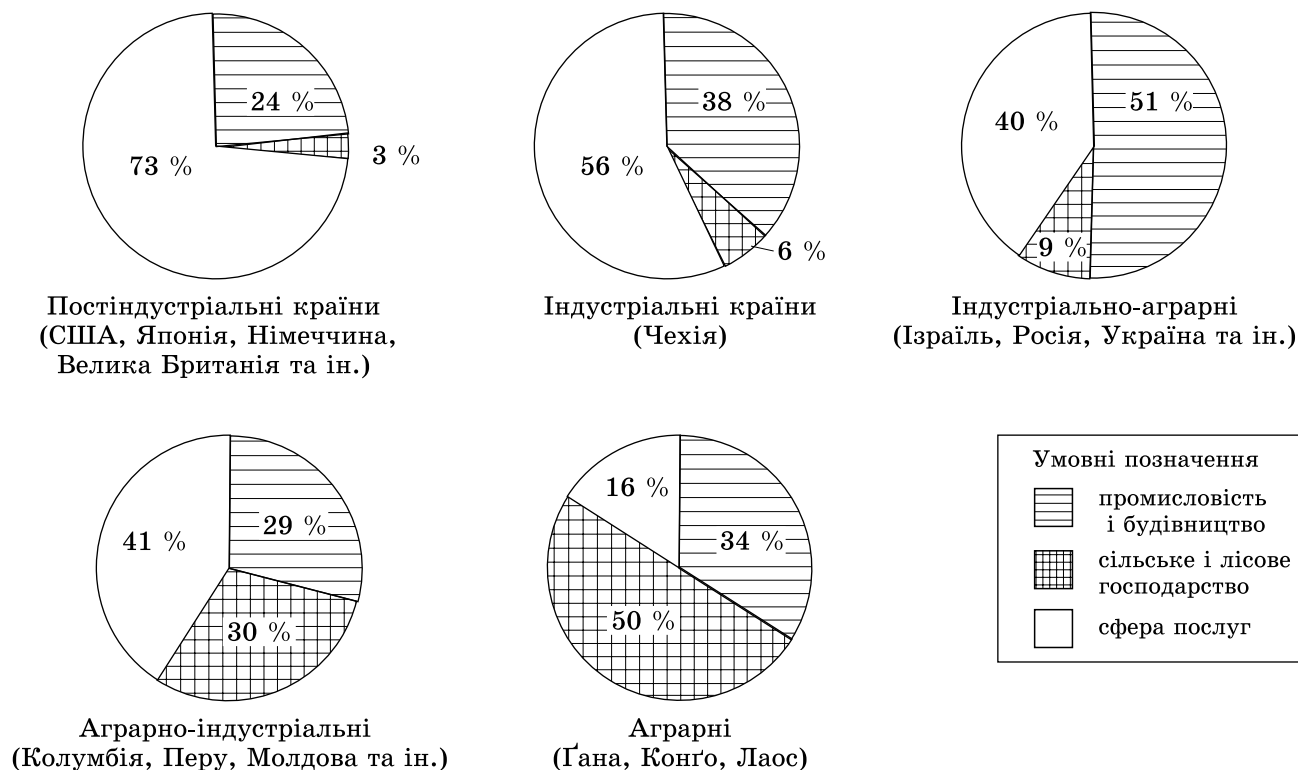
Експансія — розширення сфери впливу великих держав економічними, політичними і дипломатичними методами.

■ Етапи еволюції світового господарства (за Валлерстайном)

■ Типи країн за структурою ВВП

Науково-технічна революція (НТР) — корінний якісний переворот у продуктивних силах людства, спричинений перетворенням науки на безпосередню продуктивну силу суспільства.

Науково-технічний прогрес (НТП) — поступальний рух людського суспільства у розвитку науки і техніки.

Учені вважають, що сучасна НТР — це єдина складна система,

в якій тісно взаємодіють одне з одним наука, техніка та технологія, виробництво, керування.

Інновація — процес, орієнтований на створення, розвиток і якісне вдосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм.

Технополіс — місто науки і технологій, найбільш ефективний вид поєднання науки і наукоємного виробництва.

Вплив НТР на світове господарство

Зміни у соціально-економічній структурі господарства - Розширення невиробничої сфери - Збільшення зайнятих розумовою працею - Розвиток наукоємних виробництв	Зміни у галузевій структурі - Збільшення частки галузей обробної промисловості - Підвищення ролі тваринництва у сільському господарстві - Зменшення ролі залізничного транспорту	Зміни у територіальній структурі - Орієнтація на центри науки і освіти (створення технополісів) - Орієнтація на кваліфіковану робочу силу
---	---	---

■ Кількість персональних комп'ютерів на 100 осіб (за даними на 2001 р.)

66	США
63	Швеція
51	Норвегія
51	Швейцарія
48	Данія
42	Нідерланди
38	Фінляндія
36	Велика Британія
34	Німеччина
32	Японія
29	Франція

■ Охоплення системою Internet на 100 осіб (за даними на 2001 р.)

1—10	10—25	25—100	понад 100
Республіка Корея Польща Бразилія Мексика	Японія Франція Італія Іспанія Південна Африка Чехія	Німеччина Данія Бельгія Велика Британія Ірландія Ізраїль Естонія	США Канада Нідерланди Швейцарія Люксембург Швеція Норвегія Фінляндія Австралія Нова Зеландія

■ Кошти, виділені на наукові дослідження (за даними на 2001 р.)

Держава	Кошти, % ВВП	Держава	Кошти, % ВВП
Швеція	3,9	Нідерланди	2,1
Фінляндія	2,9	Данія	1,9
Японія	2,9	Велика Британія	1,9
США	2,8	Норвегія	1,7
Швейцарія	2,7	Австрія	1,6
Південна Корея	2,6	Бельгія	1,6
Німеччина	2,3	Чехія	1,3
Франція	2,2	Італія	1,0

ПРОМИСЛОВІСТЬ. ГЕОГРАФІЯ ОСНОВНИХ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ СВІТУ

Промисловість — провідна, найбільш технічно досконала галузь виробництва, у якій створюються

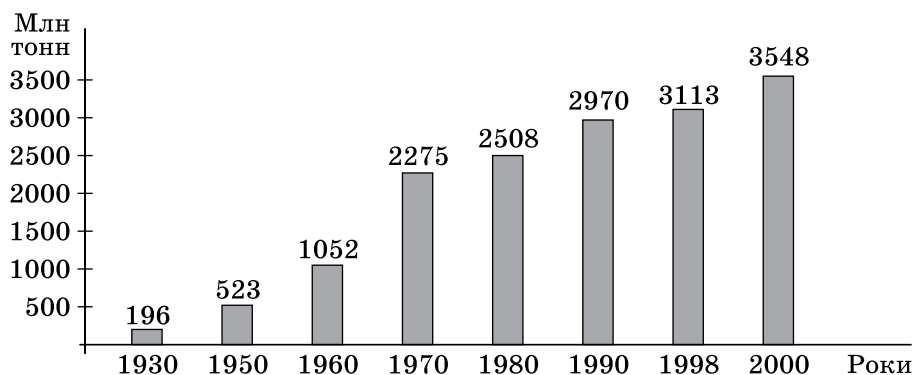
знаряддя праці та предмети споживання. Вона має вирішальний вплив на рівень економічного розвитку.

Промисловість	
Видобувна	Обробна
Сукупність галузей і виробництв, які займаються видобуванням різних видів сировини і палива	Сукупність усіх галузей промисловості, які займаються обробкою або переробкою усіх видів сировини та напівфабрикатів
• Вугільна • Нафтова та газова • Видобуток руд чорних металів • Видобуток руд кольорових металів • Видобуток руд рідкоземельних і дорогоцінних металів • Видобуток хімічної сировини • Видобуток будівельної сировини	• Машинобудування і металообробка • Чорна і кольорова металургія • Нафтопереробна • Хімічна • Деревообробна та целюлозно-паперова • Промисловість будівельних матеріалів • Легка • Харчова

НАФТОВА ТА ГАЗОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ СВІТУ

Нафтова промисловість	
Нафтодобувна	Нафтопереробна
Об'єднує підприємства з розвідування і видобутку нафти та супутнього нафтового газу, зберігання та транспортування нафти	Галузь обробної промисловості, яка виробляє із сирової нафти нафтопродукти, що використовуються як паливо, мастильні та електроізоляційні матеріали

■ Видобуток нафти у світі

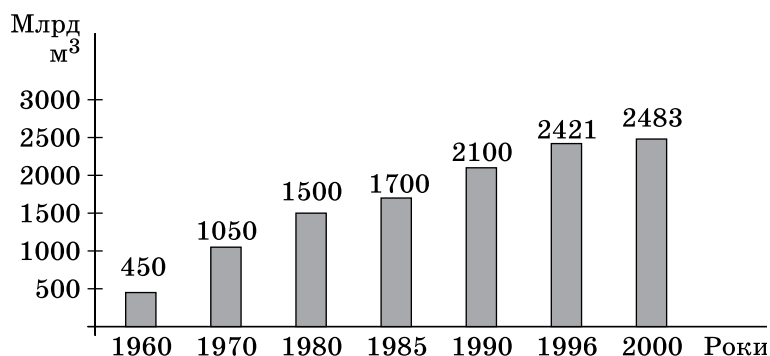

■ Видобуток нафти провідними державами (за даними на 2000 р.)

Держава	Видобуток, млн т	Процент від світового видобутку
Саудівська Аравія	441,2	12,4
СНД	379,6	10,7
США	359,4	10,1
Мексика	177,1	5,0
Китай	162,3	4,6
Разом	1519,6	42,8

Газова промисловість — сукупність галузей, що здійснюють видобування, транспортування, зберігання та перероблення природного газу.

■ Видобуток природного газу у світі

■ Видобуток природного газу провідними державами (за даними на 2000 р.)

Держава	Видобуток, млрд м³	Процент від світового видобутку
Росія	584,2	23,5
США	544,3	21,9
Канада	183,5	7,4
Велика Британія	105,2	4,2
Нідерланди	67,8	2,7
Разом	1485,0	59,8

■ Основні експортери та споживачі природного газу

Експортери		Споживачі
- Нідерланди - Росія - Норвегія - Канада - Алжир	- Бруней - Індонезія - Узбекистан - Туркменістан	- США - Росія - Україна - Розвинені країни Європи - Японія

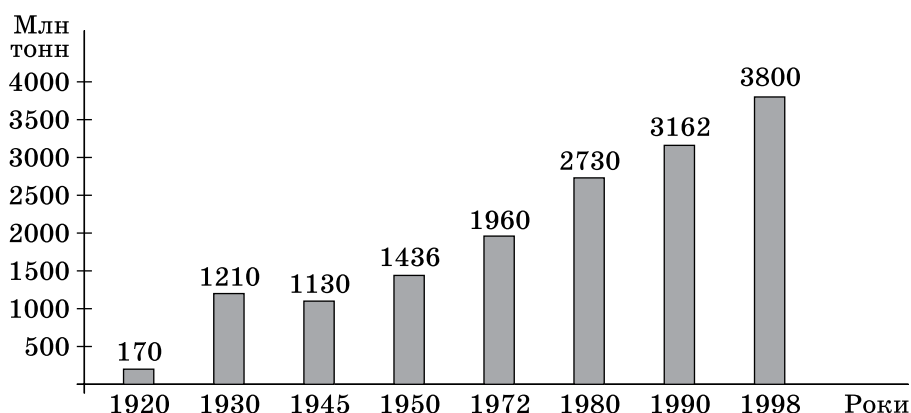
ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Вугільна промисловість — сукупність підприємств з видобування, збагачення та брикетування кам'яного та бурого вугілля.

Торгівля вугіллям обмежується високою вартістю його перевезення і витратами на видобуток. За

рахунок вигідних умов видобутку вугілля деякі країни компенсують свої транспортні витрати: вугілля Австралії і Південної Африки є конкурентоспроможним на європейських, азіатських і навіть американських ринках.

■ Видобуток кам'яного вугілля у світі

■ Видобуток кам'яного вугілля провідними державами (за даними на 1998 р.)

Держава	Видобуток, млн т	Процент від світового видобутку
Китай	1137,7	29,9
США	1000,7	26,3
Індія	297,7	7,8
Австралія	248,1	6,5
Росія	153,3	4,0

■ Видобуток бурого вугілля провідними державами (за даними на 1998 р.)

Держава	Видобуток, млн т	Процент від світового видобутку
Німеччина	166,0	12,8
Росія	83,0	6,4
США	79,0	6,1
Польща	63,2	4,9
Туреччина	61,8	4,8

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА

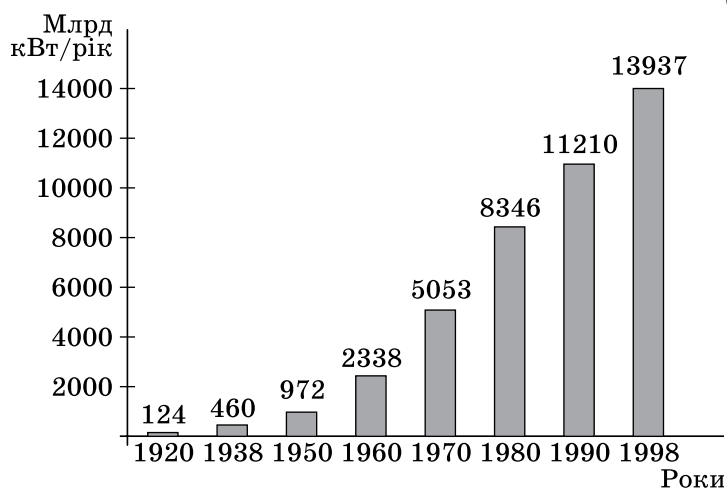
Електроенергетика — галузь промисловості, яка включає виробництво різних видів електроенергії,

її транспортування, теплові мережі, котельні та інші об'єкти.

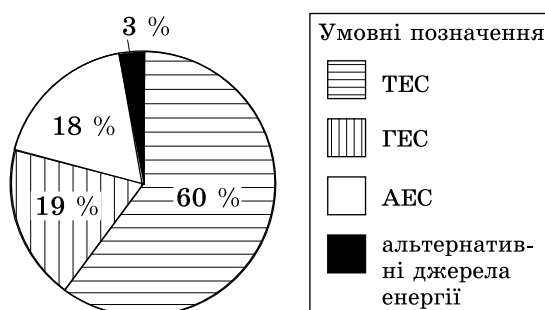
■ Виробництво електроенергії провідними державами (за даними на 1999 р.)

Держава	Виробництво електроенергії, млрд кВт/рік
США	3212,2
Китай	1204,1
Японія	916,6
Росія	845,0
Канада	534,1

■ Виробництво електроенергії у світі

■ Структура виробництва електроенергії у світі

■ Провідні виробники гідроенергії (за даними на 1999 р.)

Держава	Виробництво гідроелектроенергії, млрд кВт/рік
Канада	340,3
Бразилія	305,9
США	305,6
Китай	222,8
Росія	157,9

■ Розташування електростанцій, що працюють на альтернативних джерелах енергії

Вид електростанцій	Розташування
Геотермальні електростанції (ГеоТЕС)	Філіппіни, Ісландія, країни Центральної Америки
Припливні електростанції (ПЕС)	Франція, Велика Британія, Канада, Росія, Індія, Китай
Сонячні електростанції (СЕС)	США, Італія, Франція, Південна Африка та ін.
Вітрові електростанції (ВЕС)	США, Данія, ФРН, Велика Британія, Китай та ін.

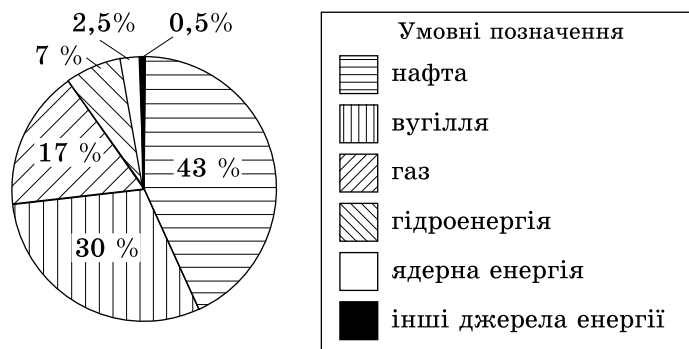
За даними МАГАТЕ у 33 країнах світу діє 445 ядерних реакторів загальною потужністю 2200 кВт. За прогнозами вчених, частка ядерної енергії у виробництві електроенергії у найближчій перспективі досягне 20 %.

У трьох країнах світу на АЕС виробляють понад половини всієї електроенергії: у Литві (78 %), Франції (77 %), Бельгії (57 %). В Україні частка АЕС становить 45 %.

Норвегія є рекордсменом за виробленням електроенергії у розрахунку на душу населення — 28 000 кВт · рік. Це єдина економічно розвинена країна, яка 99,5 % своїх потреб в електроенергії задовольняє за рахунок ГЕС.

Паливно-енергетичний баланс — баланс одержання, перетворення і використання усіх видів енергії.

■ Структура паливно-енергетичного балансу у світі

МЕТАЛУРГІЙНА ПРОМИСЛОВІСТЬ (МЕТАЛУРГІЯ)

Металургія — галузь господарства, що займається виробництвом металів і сплавів.

Особливістю сучасного виробництва чорних металів є його розташування не в районах залягання сировини або

палива, а поблизу транспортних вузлів. У зв'язку з наближенням до споживача чорна металургія розвивається в країнах, які майже не мають власної сировинної бази (Японія, Італія, Республіка Корея).

Металургія

Чорна

Виробляє залізо та його сплави: чавун, сталь, прокат, феросплави. Є базою для розвитку машинобудування та інших галузей

Кольорова

Включає виробництво кольорових металів та їх сплавів

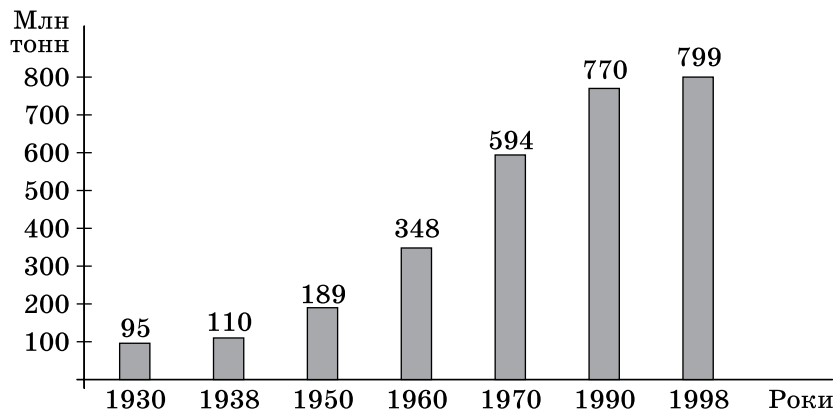
Видобуток залізних руд і виробництво сталі і чавуну провідними державами (за даними на 2000 р.)

Залізні руди	
Держава	Видобуток, млн т
Китай	215
Бразилія	190
Австралія	158
Росія	80
Індія	68

Сталь	
Держава	Виробництво, млн т
Китай	127,2
Японія	106,4
США	101,5
Росія	59,1
Німеччина	46,4

Чавун	
Держава	Виробництво, млн т
Китай	129,0
ЄС	97,2
Японія	80,2
США	50,6
Росія	44,8

Виробництво сталі у світі

КОЛЬОРОВА МЕТАЛУРГІЯ

Нині кольорова металургія продукує 70 металів загальним обсягом 40 млн т щорічно. 96 % загального обсягу виробництва припадає на алюміній, мідь, цинк, свинець. Повний набір підгалузей мають США, Канада, Японія, Росія, Німеччина, Франція, Бельгія, Австрія.

Розміщення підприємств кольорової та чорної металургії мало чим відрізняється. Основні виробництва зосереджені в розвинених країнах. У країнах «третього світу» переважає випуск первинного, особливо чорного, металу, який експортується у розвинені країни.

■ Виробництво алюмінію провідними державами (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, млн т	Процент від світового виробництва
США	3,7	16,4
Канада	3,3	14,6
Китай	2,3	10,2
Австралія	1,7	7,5
Бразилія	1,2	5,3
Разом	12,2	54,0

Використання алюмінію		
Конструкційний матеріал		Компонент ракетного пального
У будівництві, літако-, вагоно-, суднобудуванні для виготовлення контейнерів, тари, посуду, в електротехніці (дроти)		

■ Виробництво міді провідними державами (за даними на 1999 р.)

Держава	Виробництво, млн т	Процент від світового виробництва
Чилі	2,6	18,3
США	2,1	14,8
Японія	1,3	9,2
Китай	1,0	7,0
Німеччина	0,6	4,2
Разом	7,6	53,5

■ Виробництво цинку провідними державами (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, тис. т	Процент від світового виробництва
Китай	1919	22,2
Канада	780	9,0
Японія	654	7,6
Австралія	493	5,7
Південна Корея	477	5,5
Разом	4393	50,1

■ Провідні держави за запасами та видобутком золота (за даними на 1998 р.)

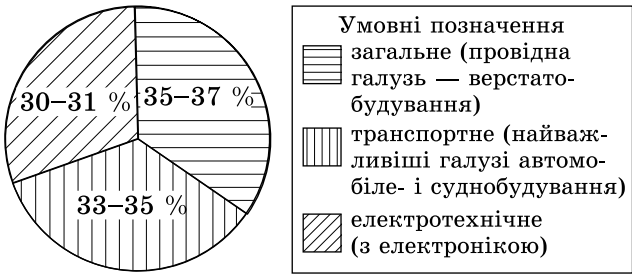
Держава	Розвідані запаси		Місце у світі за запасами	Видобуто, т	Місце у світі за видобутком
	тис. т	процент від світових			
Південна Африка	40,1	39,1	1	496	1
США	9,6	9,3	2	329	2
Канада	7,4	7,2	5	164	5
Австралія	6,4	6,3	3	240	3
Росія	6,0	5,8	4	130	6
Узбекистан	5,8	5,5	7	71	8
Індонезія	4,4	4,3	10	92	7
Бразилія	1,8	1,8	8	65	10
Китай	0,8	0,8	6	171	4
Перу	0,8	0,8	9	65	9

МАШИНОБУДУВАННЯ

Машинобудування — комплексна галузь промисловості, підприємства якої виробляють знаряддя праці, техніку оборонного, виробничого та побутового призначення.

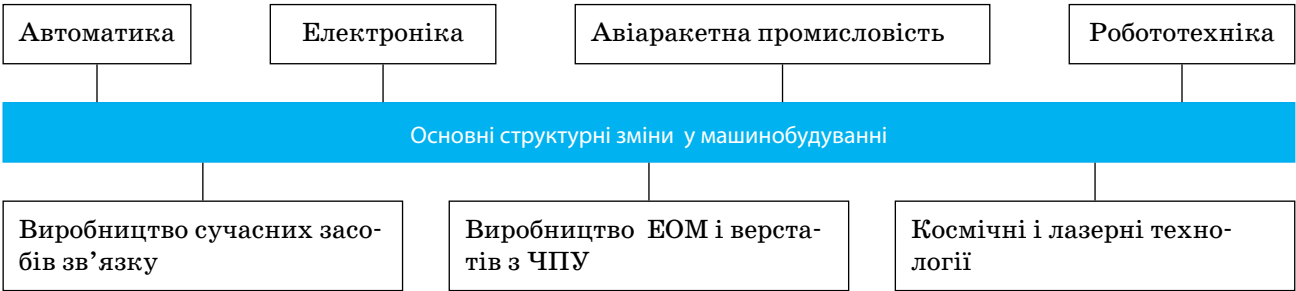
На машинобудування припадає 35—36 % вартості світового промислового виробництва. У галузі зайнято понад 80 млн осіб. До складу машинобудування входить 225 галузей.

■ Структура машинобудування світу за вартістю продукції

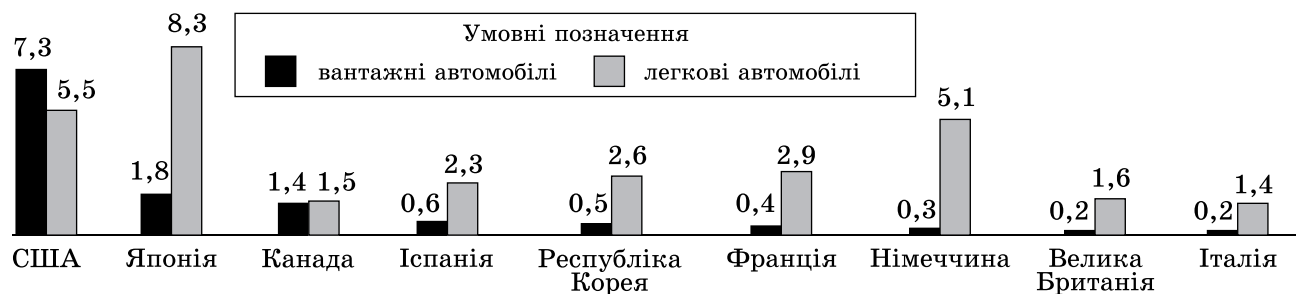

■ Основні машинобудівні регіони світу

Регіон	Процент від загального виробництва
Північна Америка	33
Західна Європа	30
Східна і Південно-Східна Азія	20
Країни СНД	17

■ Основні світові виробники автомобілів (дані за 2000 р., млн шт.)

■ Держави-лідери у суднобудуванні (за даними на 2000 р.)

Держава	Процент від світового виробництва
Республіка Корея	35,7
Японія	33,7
Німеччина	5,1
Китай	3,6
Італія	2,8

■ Держави-лідери у виробництві телевізорів (за даними на 1998 р.)

Держава	Виробництво, млн шт.
Китай	35,5
Республіка Корея	21,4
США	14,0
Гонконг*	12,5
Малайзія	10,0

■ Провідні експортери та імпортери зброї (за даними на 1998 р.)

Експорт	
Держава	Вартість, млрд дол.
США	10,3
Росія	4,2
Німеччина	2,1
Велика Британія	1,7
Китай	1,1
Франція	0,9
Нідерланди	0,5
Італія	0,4
Чехія	0,3
Ізраїль	0,3
До значних експортерів належать також Швейцарія, Канада, Узбекистан, Північна Корея, Україна, Швеція	

Імпорт	
Держава	Вартість, млрд дол.
Китай	2,4
Індія	1,6
Південна Корея	1,4
Єгипет	1,4
Турція	1,3
Саудівська Аравія	1,0
Тайвань	1,0
Японія	0,8
Ізраїль	0,4
Німеччина	0,3
До значних імпортерів належать також Кувейт, Таїланд, Пакистан, Канада, Індонезія, Іран, США	

* Нині є частиною Китаю.

■ Структура сучасного світового ринку озброєння

ХІМІЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Хімічна промисловість — комплексна галузь, яка використовує сировину органічного і неорганічного походження для створення нових матеріалів із заданими властивостями.

Найбільш повно хімічна промисловість представлена у розвинених країнах світу, а також Росії. Країни «Великої сімки» виробляють понад 3/4 хімічної продукції світу.

Найбільшими районами хімічної промисловості є Примексиканський (США), Рурський (Німеччина), Роно-Альпійський (Франція, Італія), Токійський (Японія), Урало-Поволзький (Росія).

Хімічна промисловість у країнах, що розвиваються, має свою специфіку. Країни, що мають ресурси для розвитку хімічної промисловості, свої можливості не використовують.

■ Лідери з виробництва деяких видів хімічної продукції (за даними на 1998 р.)

Мінеральні добрива	
Держава	Виробництво, млн т
Китай	27,2
США	27,0
Канада	13,5
Індія	13,2
Росія	9,5

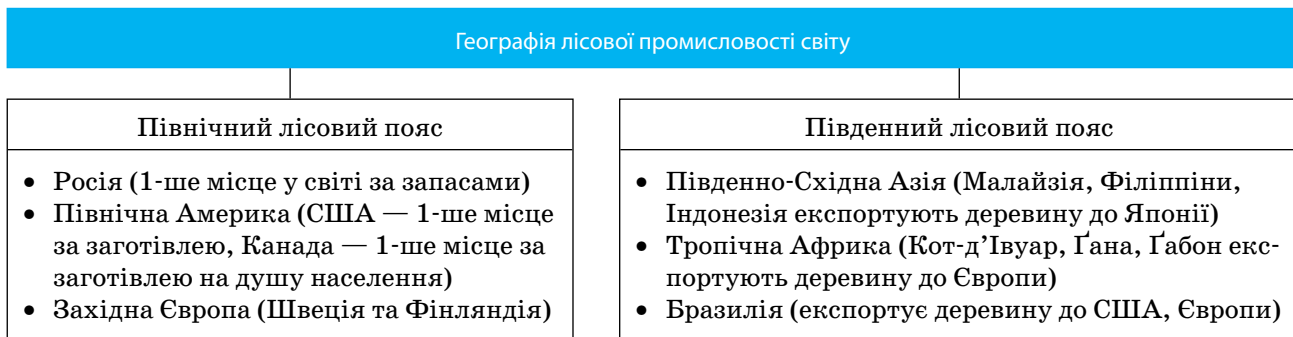
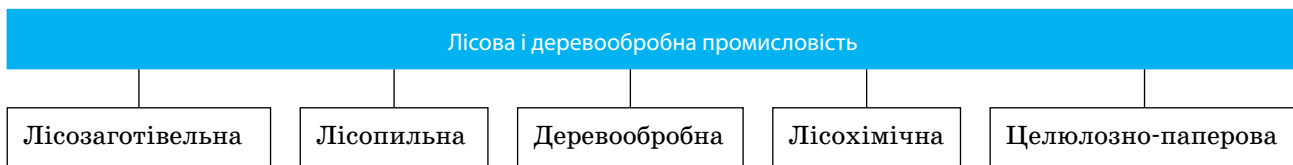
Шини	
Держава	Виробництво, млн т
США	255,3
Японія	156,7
Китай	98,6
Республіка Корея	59,3
Німеччина	52,8

Синтетичний каучук	
Держава	Виробництво, млн т
США	2,4
Японія	1,6
Франція	0,8
Росія	0,8
Китай	0,8

ЛІСОВА І ДЕРЕВООБРОБНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Лісова і деревообробна промисловість — комплекс галузей промисловості, які здійснюють заготівлю, комплексну механічну і хімічну обробку і переробку деревини.

В останні десятиліття географія лісозаготівель зазнала змін. Відомі постачальники деревини — Фінляндія та Норвегія почали її імпортувати.

■ Виробництво і споживання паперу і картону (за даними на 1998 р.)

Виробництво			
Держава	млн т	Держава	млн т
США	86,0	Фінляндія	13,0
Японія	30,0	Німеччина	9,0
Китай	28,0	Франція	7,0
Канада	18,7	Швеція	6,0

Споживання			
Держава	млн т	Держава	млн т
США	91	Велика Британія	12,5
Японія	33	Канада	7,3
Китай	33	Росія	1,9
Німеччина	17		

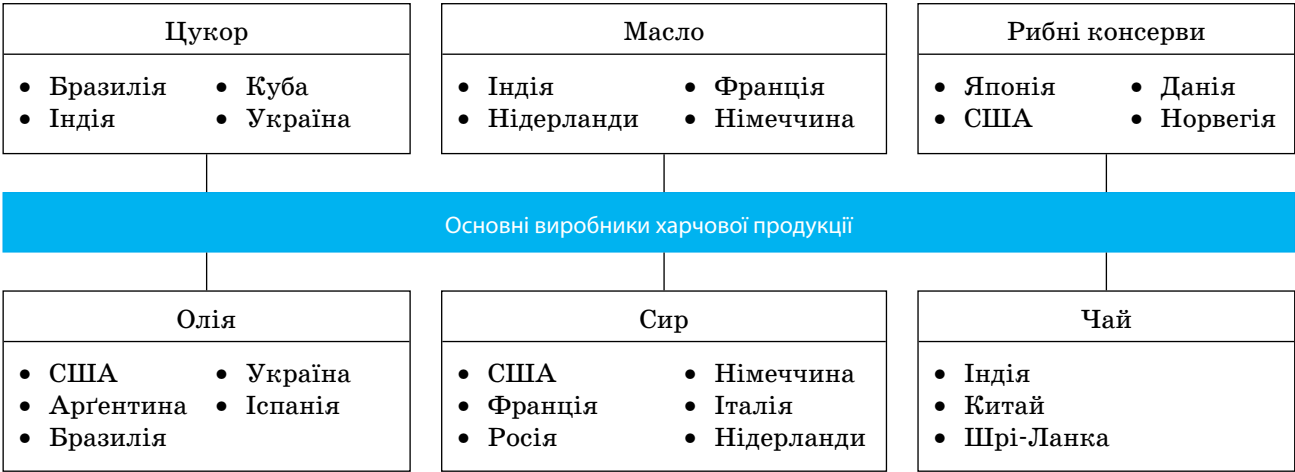
ЛЕГКА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Легка промисловість — галузь, підприємства якої виробляють головним чином товари народного споживання (тканини, трикотажні та швейні вироби, взуття тощо).

ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

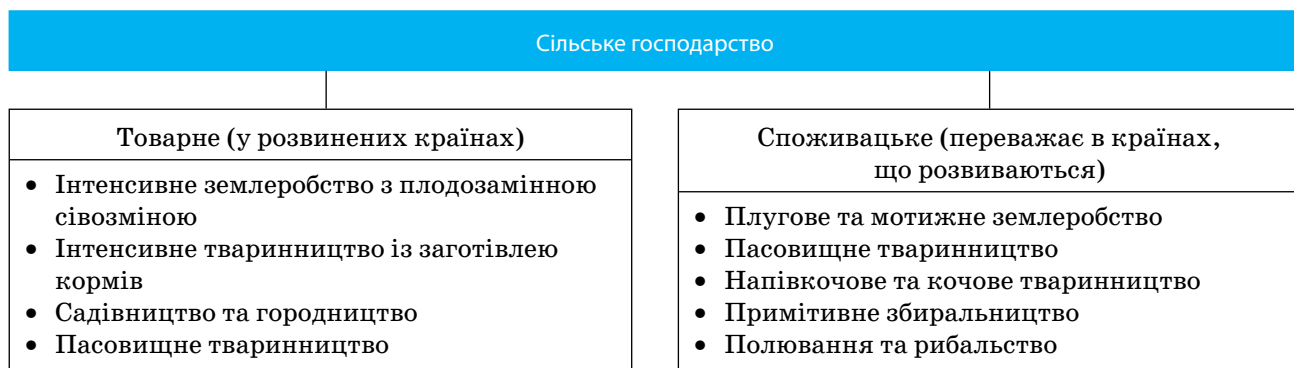
Харчова промисловість — сукупність галузей, які виробляють харчові продукти.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО СВІТУ

Сільське господарство — сукупність галузей, які займаються вирощуванням сільськогосподар-

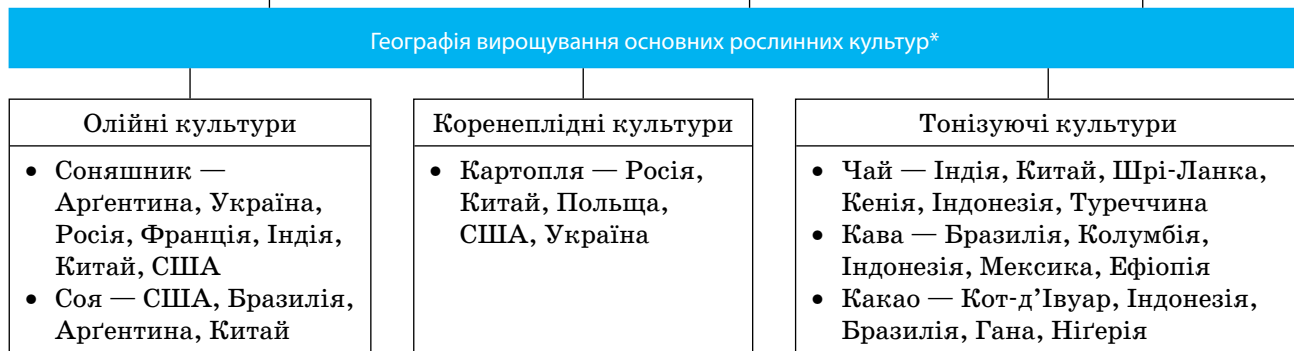
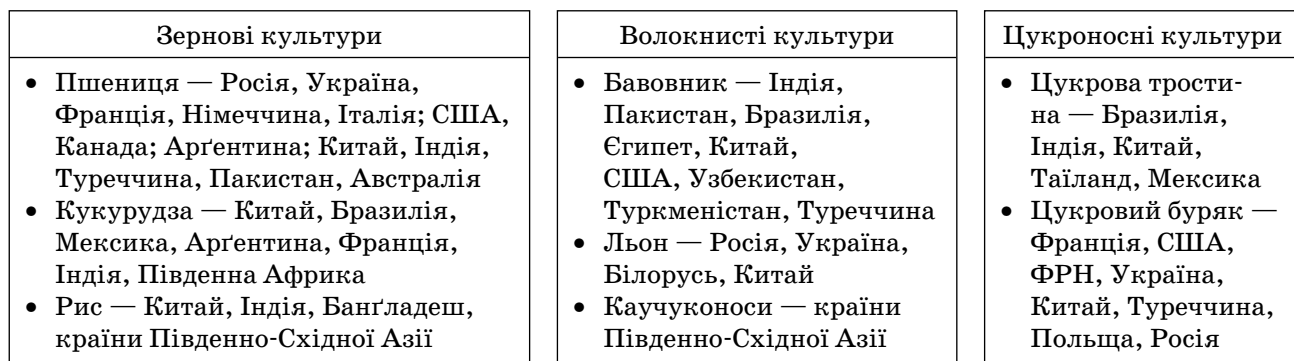
ських культур і розведенням сільськогосподарських тварин.

РОСЛИННИЦТВО

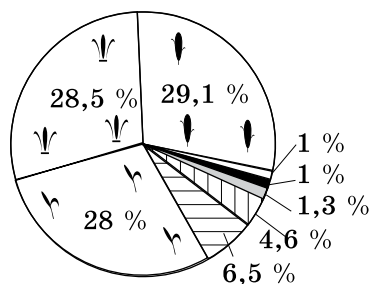
Рослинництво — галузь, яка займається вирощуванням культурних рослин і забезпечує населення

продуктами харчування, тваринництво — кормами, галузі промисловості — сировиною.

* Наведена класифікація культур умовна, оскільки деякі рослини можна одночасно віднести до різних груп.

■ Структура виробництва зернових культур у світі (за даними на 1999 р.)

Умовні позначення	
	кукурудза
	рис
	пшениця
	ячмінь
	просо і сорго
	овес
	жито
	інші

■ Валовий збір зернових у регіонах світу (млн т)

Культура	СНГ	Західна Європа	Азія (без Росії)	Африка	Північна Америка	Латинська Америка	Австралія, Океанія
Пшениця	80	120	240	15	100	25	20
Рис	3	10	510	15	10	20	2
Кукурудза	20	70	150	25	245	70	Незначно

■ Основні експортери пшениці

Держава	Експорт, млн т
США	28,4
Франція	18,3
Австралія	16,5
Канада	16,1
Аргентина	8,7

■ Основні імпортери пшениці

Держава	Імпорт, млн т
Бразилія	6,8
Іран	6,1
Японія	5,9
Єгипет	5,9
Італія	5,9

■ Основні експортери кукурудзи

Держава	Експорт, млн т
США	51,9
Франція	8,3
Аргентина	7,8
Угорщина	1,7
Канада	0,9

■ Основні імпортери кукурудзи

Держава	Імпорт, млн т
Японія	16,6
Республіка Корея	8,1
Мексика	5,5
Китай	4,8
Єгипет	3,5

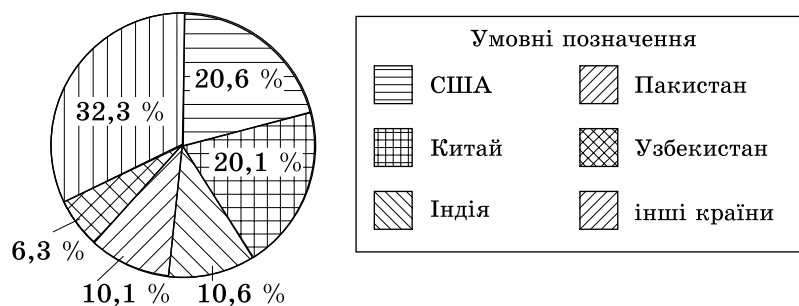
■ Основні експортери рису

Держава	Експорт, млн т
Таїланд	6,8
В'єтнам	4,6
Китай	2,8
США	2,6
Індія	2,5

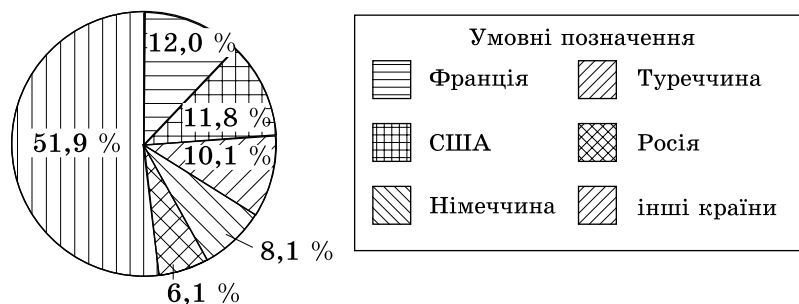
■ Основні імпортери рису

Держава	Імпорт, млн т
Індонезія	4,7
Бангладеш	2,2
Бразилія	0,9
Іран	0,8
Філіппіни	0,8

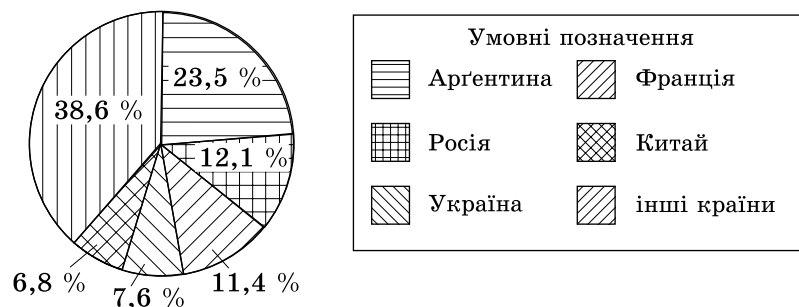
■ Провідні виробники бавовни (тканини, за даними на 2000 р.)

■ Провідні виробники цукрових буряків (за даними на 2000 р.)

■ Провідні виробники соняшнику (за даними на 2000 р.)

■ Провідні виробники кави (за даними на 1998 р.)

Держава	Виробництво, тис. т	Держава	Виробництво, тис. т
Бразилія	1690	Мексика	288
Колумбія	732	Індія	228
Індонезія	455	Ефіопія	204
В'єтнам	392	Гватемала	183
Кот-д'Івуар	332	Уганда	180

■ Провідні виробники чаю (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, тис. т	Держава	Виробництво, тис. т
Індія	749	Кенія	239
Китай	721	Індонезія	152
Шрі-Ланка	285		

■ Провідні виробники какао (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, тис. т	Держава	Виробництво, тис. т
Кот-д'Івуар	1300	Камерун	150
Гана	409	Малайзія	98
Індонезія	348	Еквадор	95
Нігерія	225	Колумбія	51
Бразилія	209	Домініканська Республіка	47

ТВАРИННИЦТВО

Тваринництво — галузь, яка займається розведенням сільсько-господарських тварин і забезпечує населення продуктами харчування та лікарськими засобами, господарство — сировиною, тягловою силою, органічними добривами.

Географія провідних галузей тваринництва		
Скотарство	Свинарство	Вівчарство
- Молочного і молочном'ясного напрямку — США, Індія, Росія, ФРН, Польща, Японія, Велика Британія - М'ясного і м'ясо-молочного напрямку — США, Канада, Аргентина, Бразилія, Україна, Уругвай	- Китай, США, Росія, Україна, країни Західної Європи, Бразилія - У районах переважного проживання мусульманського населення свинарство не розвивається через релігійні традиції	- Тонкорунного напрямку — Австралія, Нова Зеландія, Велика Британія, Італія, Франція, Португалія - М'ясо-вовно-молочного напрямку — країни Азії та Північної Африки - Каракулевого напрямку — країни Центральної Азії - Курдючного напрямку — країни Центральної Азії

■ Провідні виробники м'яса (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, млн т	Держава	Виробництво, млн т
Китай	64,5	Франція	6,4
США	37,6	Німеччина	6,3
Бразилія	14,4		

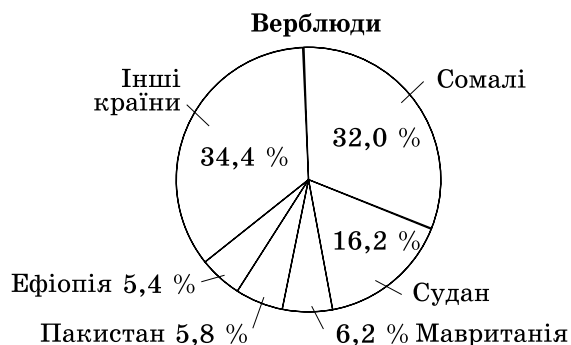
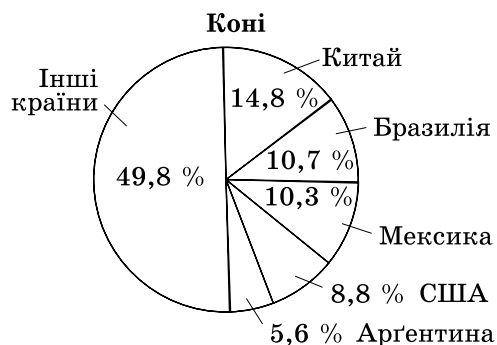
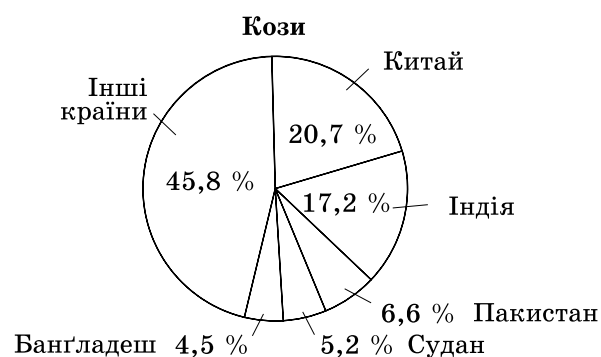
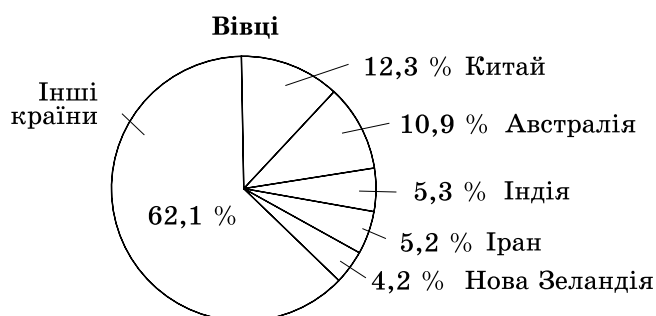
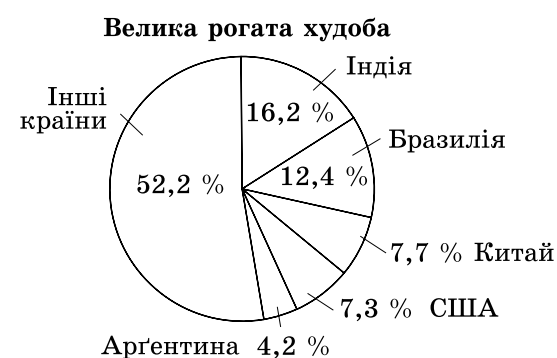
■ Провідні виробники коров'ячого молока (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, млн т	Держава	Виробництво, млн т
США	76,3	Німеччина	28,2
Росія	31,6	Франція	24,9
Індія	30,9		

■ Провідні виробники курячих яєць (за даними на 2000 р.)

Держава	Виробництво, млн т	Держава	Виробництво, млн т
Китай	18,9	Росія	1,9
США	5,0	Індія	1,8
Японія	2,5		

■ Провідні країни за поголів'ям продуктивної худоби (за даними на 2000 р.)

Транспорт — одна з найважливіших галузей виробництва, яка забезпечує виробничі й невиробничі потреби господарства і населення в усіх видах перевезень.

Транспортні системи

Економічно розвинені країни (розвинені всі види транспорту)	Країни, що розвиваються (переважання розвитку певного виду транспорту)
- Північноамериканський тип (США, Канада, Австралія) - Західноєвропейський тип (країни Західної і Центральної Європи, Японія)	- З переважанням залізничного транспорту (Індія, Пакистан, Бразилія, Алжир, Туніс, Марокко та ін.) - З переважанням автомобільного (Саудівська Аравія, Ефіопія та ін.) або річкового (Судан, Конго, Парагвай та ін.) транспорту

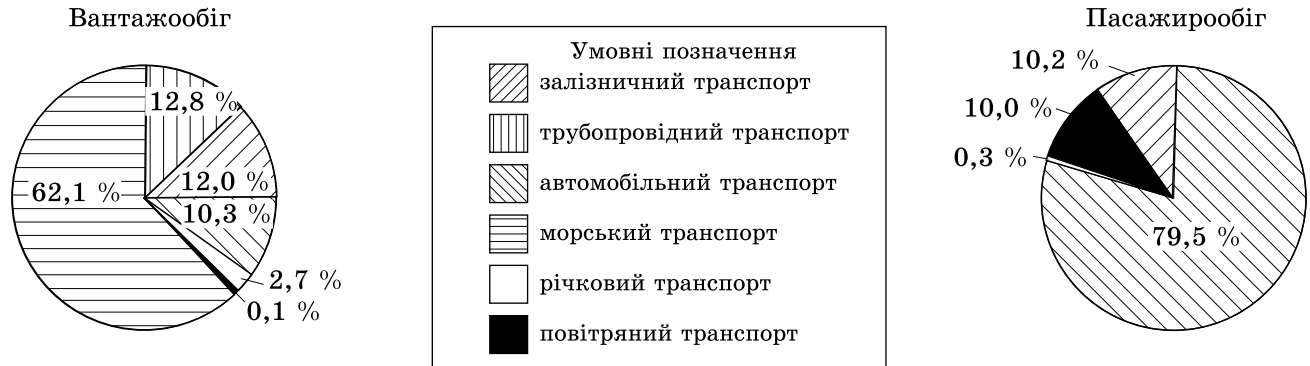
Транспорт

Наземний	Водний	Інші
Залізничний - Є у 140 країнах світу - Загальна протяжність залізниць світу зменшується - Найвища густота залізниць у Європі (понад 100 км/тис. км²) і Японії (64 км/тис. км²)	Морський 80 % міжнародних вантажоперевезень і 70 % товарообігу - Близько 2 тис. морських портів - Найбільші порти — Роттердам, Сінгапур, Новий Орлеан	Трубопровідний 99 % переміщення газу, 95 % нафти - Протяжність перевищує 1,7 млн км - Основна частина світової мережі трубопроводів розташована у Північній Америці, Західній Європі, Південно-Західній Азії, Росії
Автомобільний - Світовий автомобільний парк понад 600 млн машин, більшість зосереджена в США, Західній Європі, Японії - У розвинених країнах автомобілі мають 30—50 % населення, у слаборозвинених — лише 1 %	Річковий, озерний - Загальна протяжність світової мережі річкового транспорту складає понад 550 тис. км - Лідери за вантажообігом річкового транспорту — США, Китай, Росія, ФРН, Канада, Нідерланди, Франція, Бельгія	Повітряний - Світова мережа авіаліній складає понад 8 млн км - Близько 1 тис. аеропортів, найбільші у Чикаго, Далласі, Лос-Анджелесі, Лондоні, Токіо, Нью-Йорку та ін.
		Електронний - Лінії електромереж - Інтернет

Вантажообіг — добуток кількості перевезених вантажів (т) і відстані їх перевезення (км).

Пасажиροобіг — добуток кількості перевезених пасажирів і відстані їх перевезення.

■ Структура світової транспортної системи

Найважливіші морські канали

Суецький канал	Панамський канал	У стадії розробки канали між Тихим і Атлантичним океанами
Був відкритий 17 листопада 1869 р. Довжина каналу складає 193 км, ширина — 190—365 м, глибина — 20 м; не має шлюзів; час проходу — 15 год. Траса каналу приймає 14 % всіх вантажів світового морського транспорту. У північному напрямку перевозяться 200 млн т вантажів. Серед них: нафта і нафтопродукти — 54 %, руда та метали — 7 %, вугілля та кокс — 5 %. У південному напрямку перевозяться 160 млн т вантажів. Серед них: нафта і нафтопродукти — 15 %, мінеральні добрива — 12 %, металовироби — 9 %, зерно — 8 %.	Почав будуватися у 80-ті роки XIX ст., добудований у 1904—1914 рр. Канал має 6 парних шлюзів. Він скорочує морські шляхи між східним і західним узбережжями Америки, в тому числі США. Майже 70 % вантажів належать американським компаніям. Зона Панамського каналу за угодою 1903 р. належала США. Угода 1977 р. передала канал під юрисдикцію Панами. Передачу було завершено 21 грудня 1999 р.	- через Теуантепекський перешийок у Мексиці - через западину Отрето у Колумбії - через озеро Нікарагуа у Нікарагуа

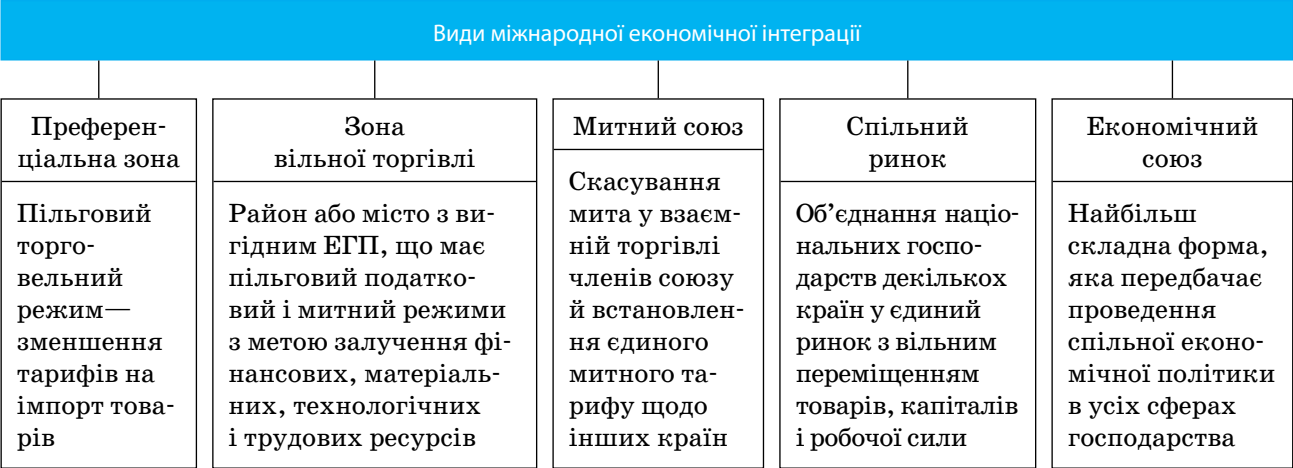
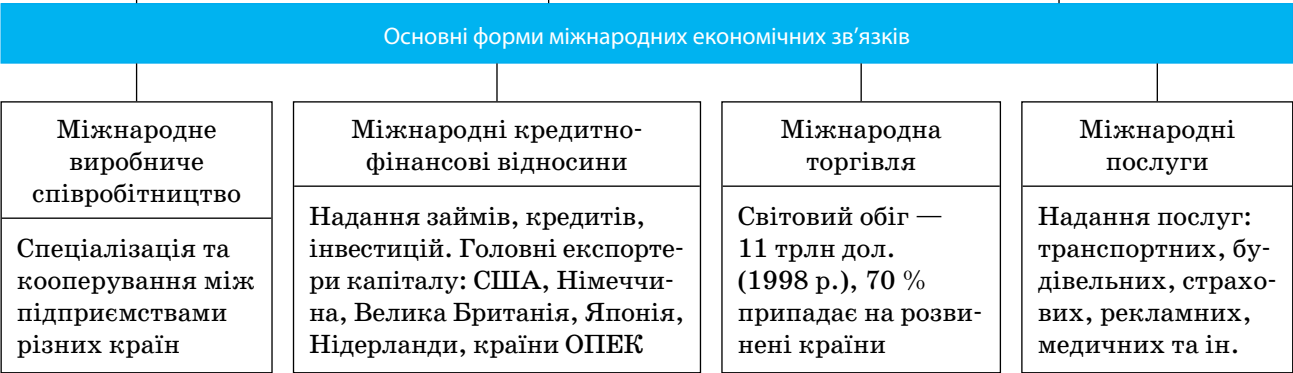
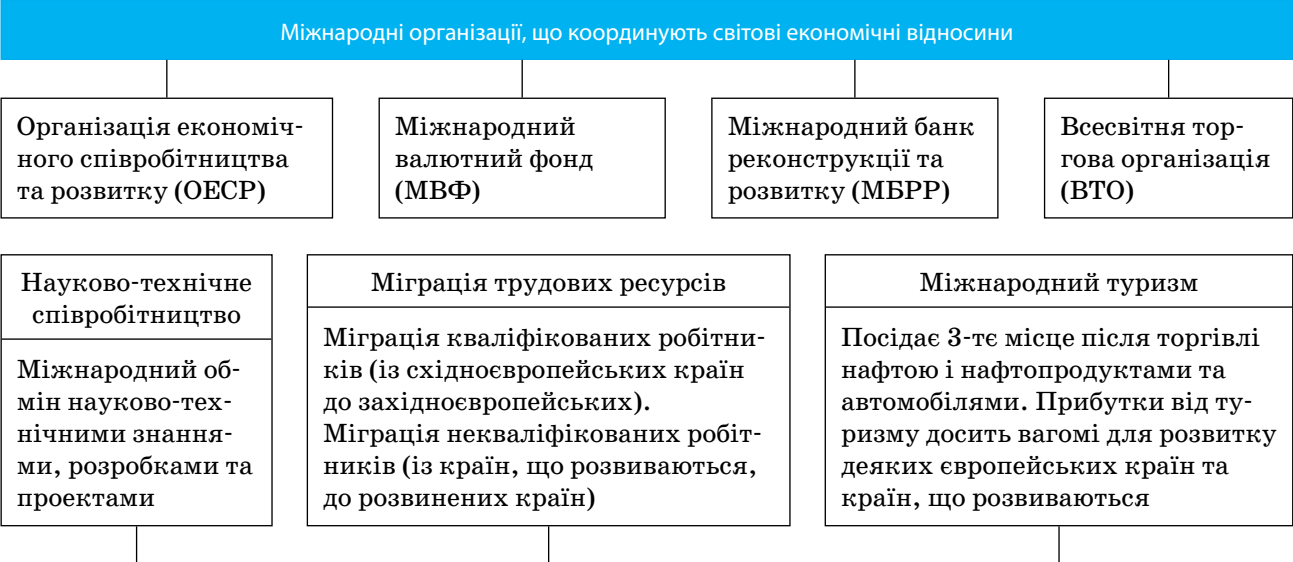
Причини зростання ролі транспортної системи у світовій інфраструктурі

Зміцнення міжнародних зв'язків. Пристосування транспорту до найновіших змін і тенденцій розвитку світового господарства	Зниження ресурсомісткості транспортного процесу за рахунок упровадження досягнень НТР	Зміна характеру міжнародного поділу праці, що виражається концентрацією промисловості у портах, спеціалізацією приморських районів і зон	Вплив держави на розвиток і функціонування транспорту, коли він використовується як знаряддя регіональної політики
---	---	--	--

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗВ’ЯЗКИ

Міжнародні економічні зв’язки — система господарських зв’язків між національними економіка-

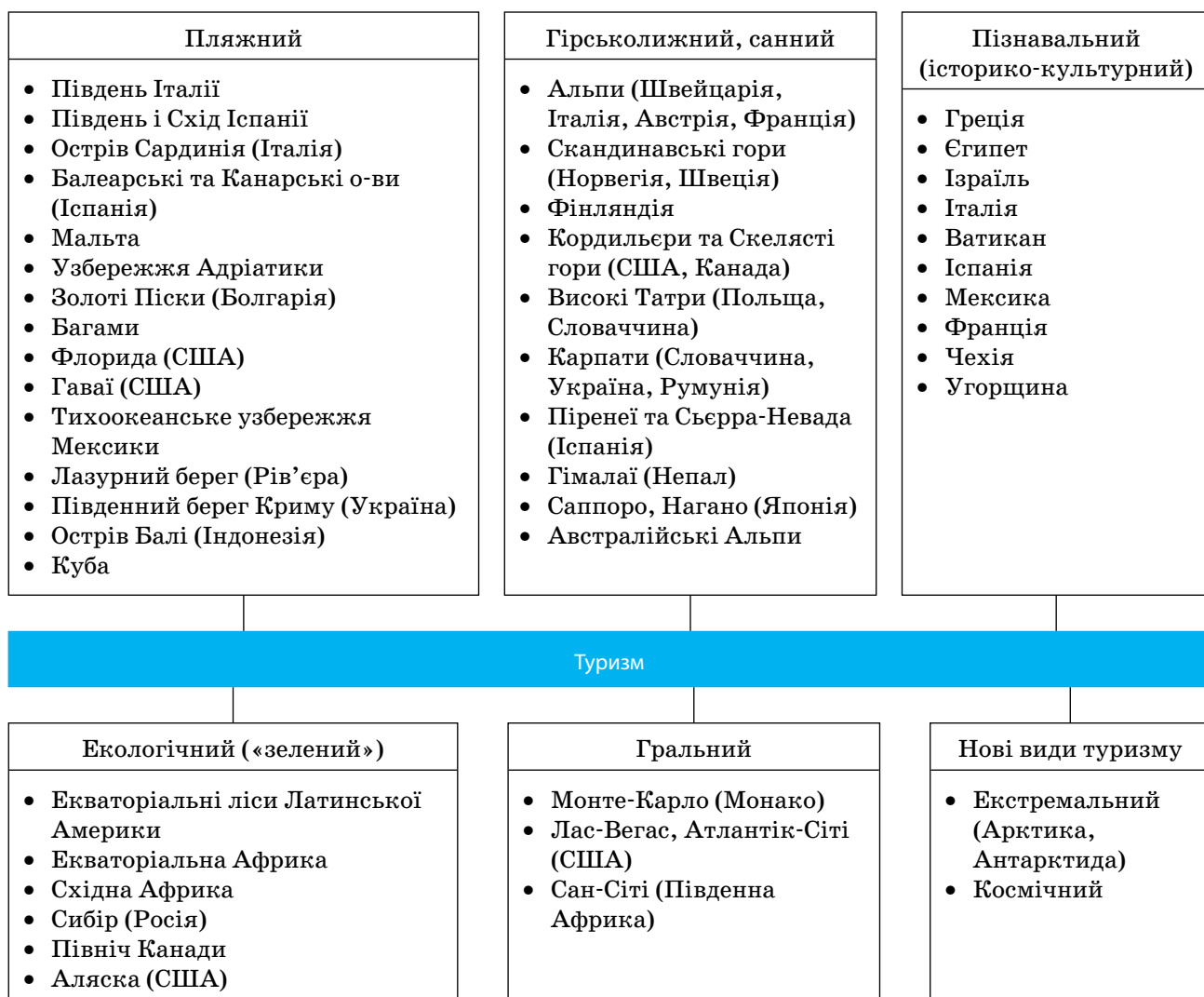
ми різних країн, що здійснюється на основі міжнародного поділу праці.

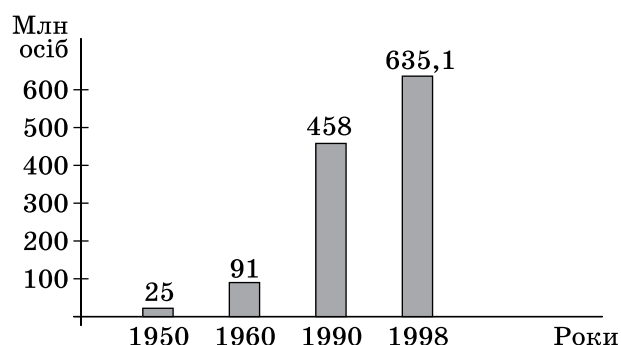
Туризм — сукупність галузей виробничої та невиробничої сфери, діяльність яких спрямована на надання населенню послуг відпочинку.

Європейські держави-карлики посідають особливе місце у сфері туризму: їхня спеціалізація — обслуговування туристів. На одного мешканця Андорри, Монако, Сан-Марино та Ліхтенштейну протягом року припадає 100 туристів.

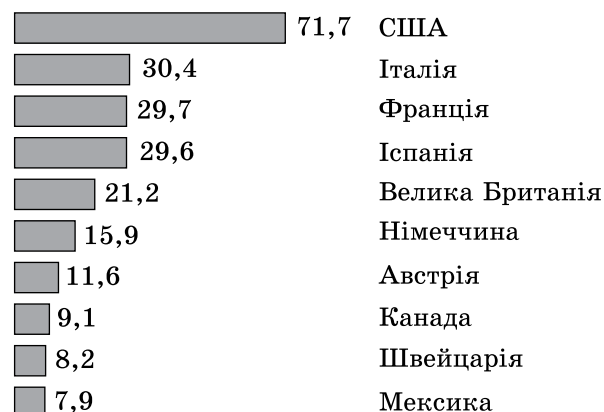
Розвиткові міжнародного туризму сприяє Шенгенська угода, яка була укладена 25 березня 1995 р. Бельгією, Францією, Люксембургом, Німеччиною, Нідерландами, Іспанією, Португалією, Італією, Грецією та Австрією. Угода передбачає вільне переміщення транспорту, громадян, послуг і товарів без прикордонного та митного контролю.

■ Динаміка кількості туристів у світі

■ Доходи провідних туристичних країн від індустрії туризму (дані за 1998 р.)

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА

Глобальними проблемами називають такі, що, по-перше, стосуються всього людства, всіх країн, народів і соціальних верств; по-друге, призводять до значних економічних і соціальних втрат, а у випадку

їх загострення можуть загрожувати існуванню людської цивілізації; по-третє, вимагають для розв'язання співпраці в загальнопланетарному масштабі спільних дій урядів та народів.

■ Глобальні проблеми людства

Проблеми	Причини виникнення та особливості	Можливі шляхи подолання
I. Політичні		
1. Глобальна безпека	Гонка озброєнь і нарощування арсеналів зброї масового знищення (1920—1980-ті рр.). Велика кількість регіональних військово-політичних конфліктів на національній або релігійній основі (держави колишньої Югославії, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Південь Росії, Афганістан, Таджикистан, Ізраїль та ін.)	Широкомасштабне розгортання антивоєнного руху. Переговори щодо скорочення та ліквідації найбільш небезпечної зброї. Миротворчі місії ООН, НАТО та інших міжнародних організацій
2. Міжнародний тероризм	Посилення протистояння між християнським та мусульманським світом. Посилення впливу ісламського фундаменталізму в деяких країнах. Захоплення заручників, терористичні акти у літаках, поїздах, інших місцях масового скупчення людей (11 вересня 2001 р. у США та ін.)	Створення складних технічних систем, комп'ютерних мереж для виявлення зброї, вибухівки. Створення міжнародної поліцейської служби «Інтерпол»

Проблеми	Причини виникнення та особливості	Можливі шляхи подолання
II. Демографічні		
1. Високі темпи приросту населення у країнах, що розвиваються	До 2025 р. населення цих країн зросте на 3 млрд осіб, що становитиме 95 % приросту населення світу. Збільшення кількості безробітних, неписьменних	Встановлення допустимої межі кількості населення Землі. Застосування заходів, спрямованих на зменшення показників народжуваності, підвищення якості життя населення (освіта, здоров'я)
2. Зниження кількості населення в економічно розвинених районах світу	Кількість населення економічно розвинених регіонів світу знизилася з 33,1 % у середині XX ст. до 24,1 % наприкінці; за прогнозами ООН цей спад триватиме й далі	Державна демографічна політика, спрямована на стимулювання народжуваності
III. Екологічні		
1. Нераціональне природокористування	Збіднення природних ресурсів. Знищення багатьох видів тварин. Зміна природної рослинності на культурну. Загострення проблеми мінеральних, енергетичних, земельних ресурсів	Перехід до матеріало- і енергозберігаючих технологій, замкнених циклів використання ресурсів. Розробка регіональних схем раціонального природокористування в залежності від особливостей території. Розосередження екологічно шкідливих виробництв
2. Забруднення навколишнього середовища	Забруднення усіх оболонок Землі. Виникнення «парникового ефекту», «кислотних дощів». Загроза глобальної екологічної катастрофи	Розширення природно-заповідних територій. Екологічна освіта і виховання населення
IV. Економічні		
1. Сировинна та енергетична	Через експлуатацію родовищ з більш складними умовами видобутку дорожчають сировина та енергія і, як наслідок, уся продукція господарства	Використання альтернативних джерел енергії (сонця, вітру, океану). Перехід до матеріало- і енергозберігаючих технологій, комплексного використання сировини, створення маловідходного і безвідходного виробництва
2. Продовольча	Згідно з даними ФАО, нині на планеті голодують понад 500 млн осіб, а ще 1 млрд осіб постійно недоїдають	Підвищення продуктивності сільськогосподарства. Контроль за темпами приросту населення. Освоєння біологічних ресурсів Світового океану. Упровадження економічних реформ у країнах, що розвиваються

Проблеми	Причини виникнення та особливості	Можливі шляхи подолання
V. Соціальні		
1. Охорона здоров'я	Виникнення нових хвороб, що є наслідком погіршення екологічної ситуації (СНІД, курячий грип та ін.). Поширення інфекційних хвороб у країнах, що розвиваються. Поширення у промислово розвинених країнах серцево-судинних і ракових захворювань	Пропаганда і перехід до здорового способу життя. Забезпечення повноцінного харчування. Поліпшення екологічних умов. Повернення до засобів народної медицини
2. Освіта та комп'ютерна грамотність	Велика кількість неписьменного населення у слаборозвинених країнах. Відсутність власної системи професійної і вищої освіти в країнах, що розвиваються	Вирішення економічних проблем у країнах, що розвиваються
3. Кризові явища в галузі культури	Вульгаризація масової культури та відрив від національних традицій. Американізація культури	Збереження унікальних здобутків національних культур. Національне та релігійне виховання
4. Поширення злочинності та наркоманії	Інтернаціоналізація злочинності у багатьох випадках випереджає темпи світової інтеграції в економічній, соціальній і культурній сферах. Набуття злочинністю організованих форм. Формування мафіозних кланів, ринків збуту наркотиків	Об'єднання зусиль правоохоронних організацій різних країн світу в боротьбі із злочинністю. Знищення плантацій наркосировини. Правове виховання молоді. Розв'язання економічних проблем

Розділ II. РЕГІОНАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Тема 1. Країни Західної Європи

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Західна Європа		
25 країн; загальна площа — 3,7 млн км ²		
Північна Європа	Середня Європа	Південна Європа
• Ісландія • Норвегія • Фінляндія • Швеція • Данія	• Ірландія • Велика Британія • Франція • Бельгія • Нідерланди • Люксембург • Німеччина • Австрія • Швейцарія • Ліхтенштейн	• Іспанія • Португалія • Італія • Греція • Андорра • Сан-Марино • Монако • Ватикан • Гібралтар • Мальта

Головні риси ЕГП країн Західної Європи		
Приморське положення переважної більшості країн	Відносна компактність територій	Широкий фронт сухопутних і морських кордонів з країнами Центральної Європи

Природні умови країн Західної Європи

Рельєф	Клімат
- Рівнини: Північно-германська, Північно-французька, Лондонська, Мідленд та ін. - Гори: Скандинавські, Альпи, Апенніни, Балкани, Піреней	- Субарктичний (Ісландія, північ Норвегії, Швеції, Фінляндії) - Помірний: морський (Велика Британія, Ірландія, Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Бельгія, Нідерланди, захід Франції) та помірно континентальний (Німеччина, схід Франції, Люксембург, Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн) - Субтропічний середземноморський (Португалія, Іспанія, Італія, Греція, південь Франції, Мальта, Монако, Сан-Марино, Андорра, Ватикан, Гібралтар)

Мінеральні	
- Нафта (Велика Британія, Норвегія) - Природний газ (Норвегія, Нідерланди) - Кам'яне вугілля (Німеччина, Франція, Велика Британія) - Буре вугілля (Німеччина) - Залізна руда (Швеція, Іспанія, Франція, Велика Британія, Люксембург)	- Поліметалеві руди (Фінляндія, Норвегія, Іспанія) - Алюмінієві руди (Греція, Франція) - Уранові руди (Франція, Іспанія) - Ртуть (Іспанія, Італія) - Калійна сіль (Німеччина, Франція) - Будівельна сировина (Південна Європа)

Природні ресурси країн Західної Європи

Земельні	Рекреаційні	Лісові	Водні
- Тундрово-глеєві, дерново-підзолисті ґрунти (Північна Європа) - Бурі лісові, сірі лісові, чорноземи (Середня Європа) - Каштанові, коричневі, червоно-бурі (Південна Європа)	- Приморські (Франція, Італія, Іспанія, Мальта) - Приозерні (Швейцарія) - Гірські (Альпи) - Історико-культурні (усюди)	- Займають 20 % території - Найкраще забезпечені країни Північної Європи, Австрія, Швейцарія	- Повноводні річки (Дунай, Рейн, Луара) - Річки Північної Європи багаті на гідроресурси - Дефіцит питної води

■ Характеристика населення країн Західної Європи

Країна	Населення		
	Кількість, млн осіб	Густота, осіб/км ²	ІГР
Австрія	8,1	97,0	0,908
Андорра	0,067	142,7	*
Бельгія	10,2	335,5	0,925
Ватикан	0,0008	1773,3	*

* Дані відсутні.

Країна	Населення		
	Кількість, млн осіб	Густота, осіб/км ²	ІГР
Велика Британія	59,5	243,8	0,919
Греція	10,6	80,3	0,875
Гібралтар	0,027	4612	*
Данія	5,3	123,8	0,911
Ірландія	3,8	54,0	0,907
Ісландія	0,276	2,7	0,927
Іспанія	40,0	79,0	0,899
Італія	57,6	191,3	0,903
Ліхтенштейн	0,032	201,2	*
Люксембург	0,437	169,0	0,908
Мальта	0,391	1237,3	0,865
Монако	0,032	16256,0	*
Нідерланди	15,9	385,2	0,925
Німеччина	82,8	231,9	0,911
Норвегія	4,5	13,8	0,934
Португалія	10,0	109,0	0,869
Сан-Марино	0,027	—	*
Фінляндія	5,2	15,3	0,918
Франція	59,3	109,1	0,917
Швейцарія	7,3	175,8	0,915
Швеція	8,9	20,4	0,926

Особливості розселення населення

Середня густина близько 100 осіб/км²

Рівень урбанізації в середньому становить 75 %

Висока концентрація населення у містах; найбільші агломерації — Лондонська (13 млн осіб) і Паризька (9 млн осіб); мегаполіси — Англійський та Прирейнський (по 35 млн осіб)

Релігійний склад

Католицизм

Країни Середньої і Південної Європи

Протестантизм

Країни Північної Європи, Велика Британія, північ Німеччини

Православ'я

Греція

Іслам

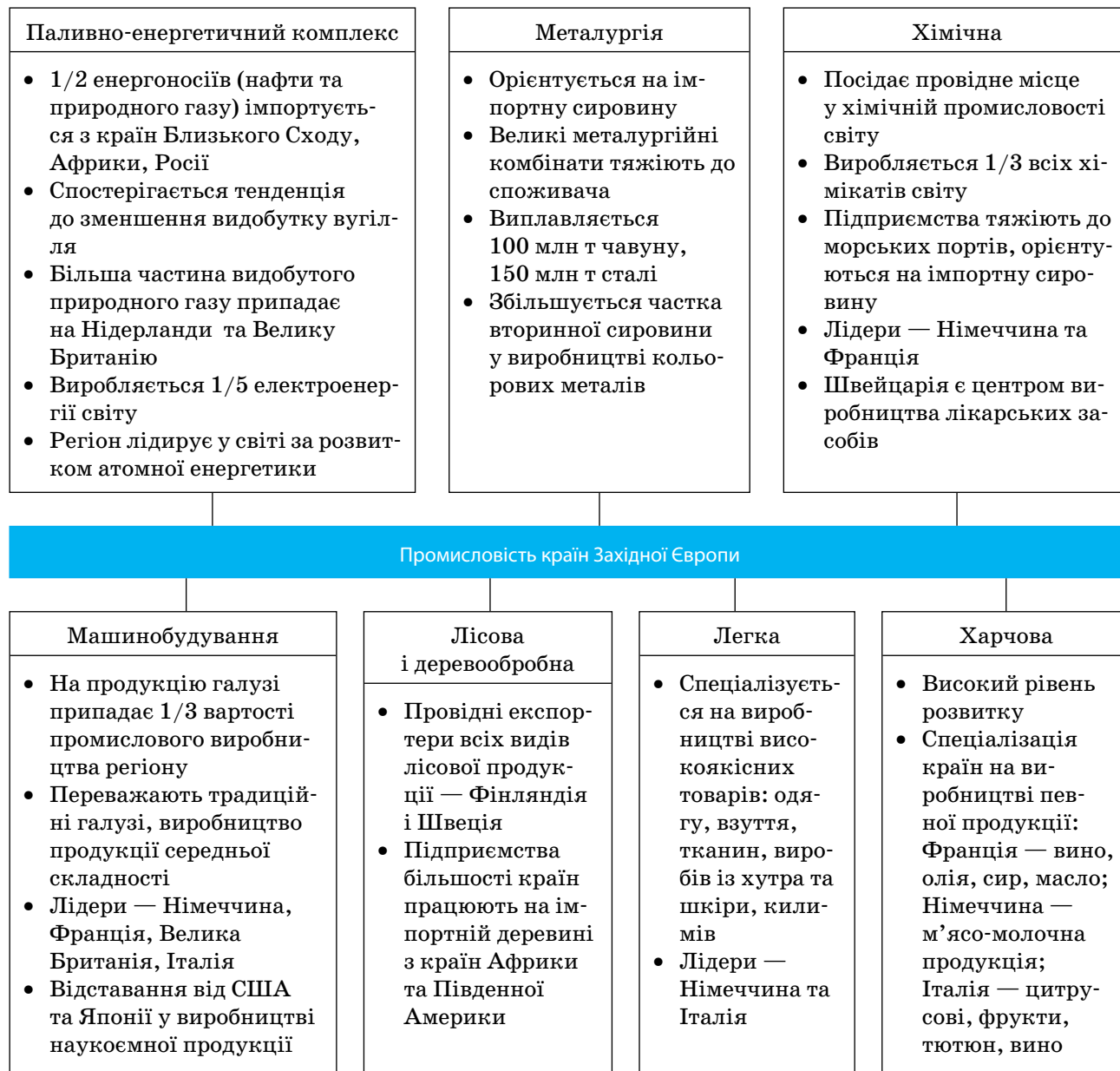
Іммігранти у Франції, Німеччині, Італії, Бельгії

* Дані відсутні.

■ Господарство країн Західної Європи

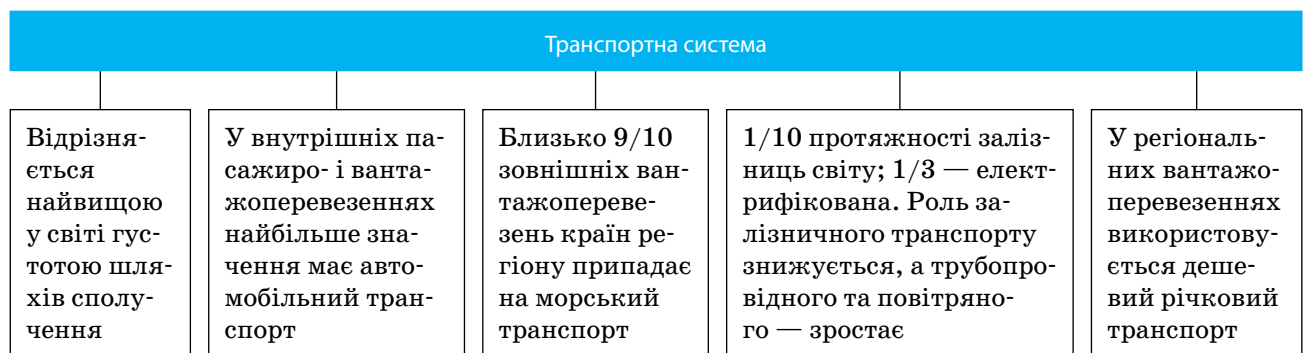
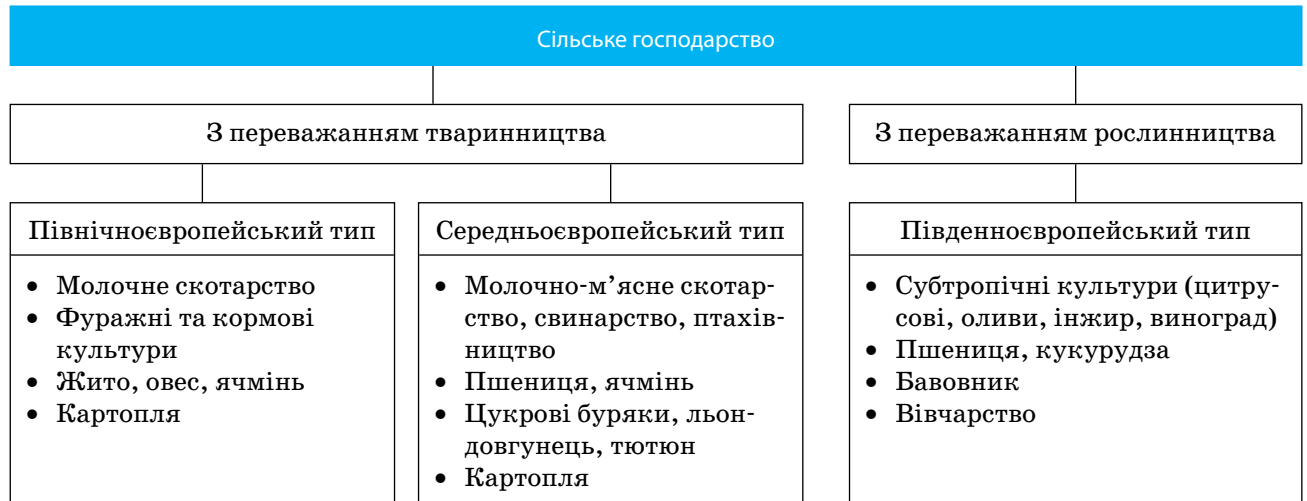
Західноєвропейська економіка має виразний постіндустріальний характер. У господарстві регіону важливу роль відіграють ТНК, що об'єднують капітали різних країн.

Головною формою співробітництва західноєвропейських країн з кінця 1950-х років є динамічна інтеграція; основні її етапи: утворення «Спільного ринку» (ЄС), розширення його на початку 1970-х років і формування ядра регіону з країн, що входять до ЄС.

Сільське господарство регіону характеризується високим рівнем розвитку та високою продуктивністю. У регіоні виробляють 12—15 % світового обсягу зернових,

20 % — м'яса, 30 % — молока. Під впливом інтеграції посилилася спеціалізація сільського господарства країн регіону.

60 % зовнішньоторговельних операцій припадає на взаємну торгівлю країн регіону; 16 % — на торгівлю з США та Японією; 20 % — на країни, що розвиваються; 4—5 % — на постсоціалістичні

країни (половина — з Росією). Інтеграційні процеси спричиняють більш раціональне розміщення галузей господарства, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності продукції.

НІМЕЧЧИНА (ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА, ФРН)

Цифрами на карті позначено
1 Нідерланди 2 Бельгія 3 Люксембург

- Площа — 357,0 тис. км² (61-ше місце серед держав світу)
- Населення — 82,8 млн осіб (12-те місце)
- ВВП (2000 р.) — 1880 млрд дол. (4-те місце)
- ВВП на душу населення — 22 700 дол. (16-те місце)
- Державний лад: парламентська республіка, федеративна держава

Головні особливості ЕГП

Розташована у центрі Європи

Межує з дев'ятьма високорозвиненими і середньорозвиненими країнами

Сусіди є партнерами по НАТО або нейтральними державами (Швейцарія, Австрія)

На півночі має вихід до Північного і Балтійського морів

Розташована на перехресті транзитних залізничних, авто-, авіа-, трубопровідних шляхів

Мінеральні

Поклади кам'яного і бурого вугілля, залізної руди, урану, магнію, нафти, природного газу, міді, калійної та кам'яної солей — обмежені й виснажені

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (Берлін, Дрезден, Мюнхен та ін.)
- Гірськолижного напрямку (Альпи)

Природні ресурси

Водні

- Річки: Рейн, Дунай, Ельба, Середньонімецький і Кільський канали
- Дефіцит питної води

Земельні

Підзолисті, бурі лісові ґрунти; у передгір'ях — чорноземоподібні лісові ґрунти

Лісові

Займають 29 % площі, широколистяні та хвойні

Природні умови

Рельєф

Підвищується з півночі на південь:
Північногерманська низовина, Серед-
ньогерманські гори, Баварське плоско-
гір'я, Східні Альпи

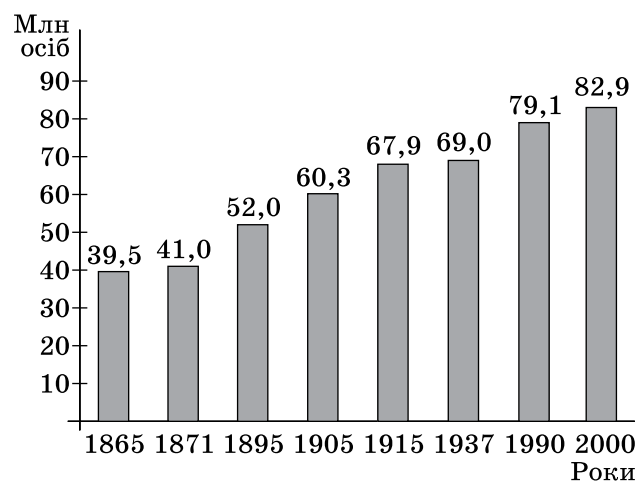
Клімат

- Помірний, перехідний від морського до помірно континентального
- Пересічні температури в Берліні: січня — -1°C , липня — $+18^{\circ}\text{C}$
- Опади 600—900 мм/рік

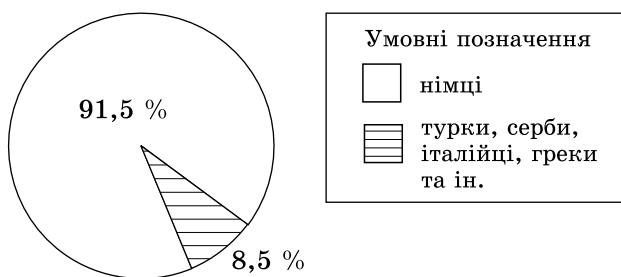
Населення

- Густота — 231,9 особи/км² (33-тє місце)
- Народжуваність — 9,4 ‰
- Смертність — 10,5 ‰
- Природний приріст — $-1,1$ ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 74,3 року
жінки — 80,7 року
- Міське населення — 86 %

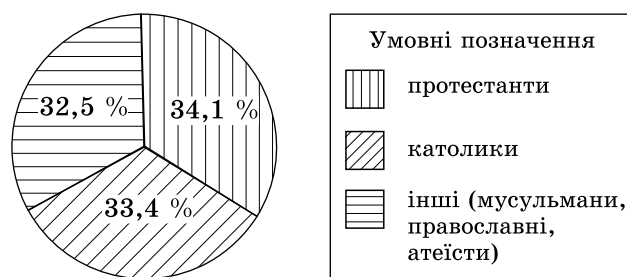
Динаміка кількості населення

Етнонаціональна структура

Релігійна структура

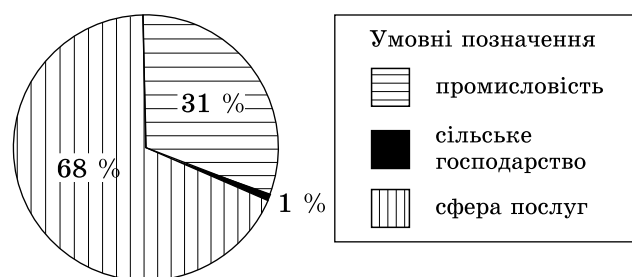

Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб	Місто	Кількість населення, млн осіб
Берлін	3,4	Франкфурт-на-Майні	0,64
Гамбург	1,7	Ессен	0,61
Мюнхен	1,2	Дортмунд	0,59
Кельн	0,96	Штутгарт	0,59

■ Господарство Німеччини

Структура господарства за часткою у ВВП

Німеччина належить до високорозвинених країн світу і є членом «Великої сімки». За обсягом економічного виробництва вона посідає 3-тє місце у світі, а за обсягом торгівлі — 2-ге.

На галузеву і територіальну структуру господарства Німеччини дуже вплинув со- рокарічний роздільний розвиток її західної і східної частин, що мали різний соціально- економічний і політичний устрій. Колишня Німецька демократична республіка зроби- лася своєрідною «чорною дірою» в економіці об'єднаної Німеччини.

Основою німецької економіки є промис- лове виробництво, де переважають невеликі підприємства. Промисловість у 1998 р. забез- печила 35,3 % вартості ВВП, або 878 млрд дол.

Енергетика	Металургія	Хімічна	Машинобудування
- Головне значення мають імпортні нафта та природний газ, частка вугілля складає 1/3 - ТЕС — 64 % виробництва електроенергії, АЕС — 32 %, ГЕС — 4 %	- Чорна посідає 4-тє місце у світі за обсягом виробництва - Головні райони — Рур, Нижній Рейн - Кольорова — базується на імпортній сировині та металобрухті	- Посідає 1-ше місце у світі за експортом продукції - Провідне місце посідають виробництва кислот і мінеральних солей, синтетичного азоту, лаків, фарб - Головний район — Північний Рейн-Вестфалія	- Посідає 3-тє місце у світі за виробництвом автомобілей (14 % світового виробництва) - Провідними галузями є аерокосмічна, суднобудування, електротехнічна, оптико-механічна та ін.

Структура промисловості Німеччини

Будівельних матеріалів	Деревообробна	Легка	Харчова
------------------------	---------------	-------	---------

Структурні зміни у промисловості Німеччини

Зменшення більш ніж удвічі частки видобувної промисловості за рахунок кам'яного вугілля	Зменшення частки галузей легкої промисловості, зокрема текстильної, взуттєвої	Збільшення частки нових галузей хімії, нафтопереробки, електротехніки, автомобілебудування
---	---	--

Сільське господарство

- Основою сільськогосподарського виробництва є сільська сімейна ферма
- Характеризується високою продуктивністю праці: один сільськогосподарський працівник забезпечує продуктами харчування понад 75 осіб
- Сільське господарство повністю задовольняє потреби населення

Тваринництво

- Провідна галузь, 70 % загальної вартості сільськогосподарської продукції
- Молочне скотарство
- Свинарство (4-те місце у світі за поголів'ям)

Рослинництво

- Зернові (пшениця, ячмінь)
- Технічні (цукровий буряк, хміль)
- Кормові культури
- Виноградарство, садівництво
- Овочівництво
- Картопля (3-тє місце у світі)

Транспорт

Автомобільний (1-ше місце у пасажирі та вантажоперевезеннях)

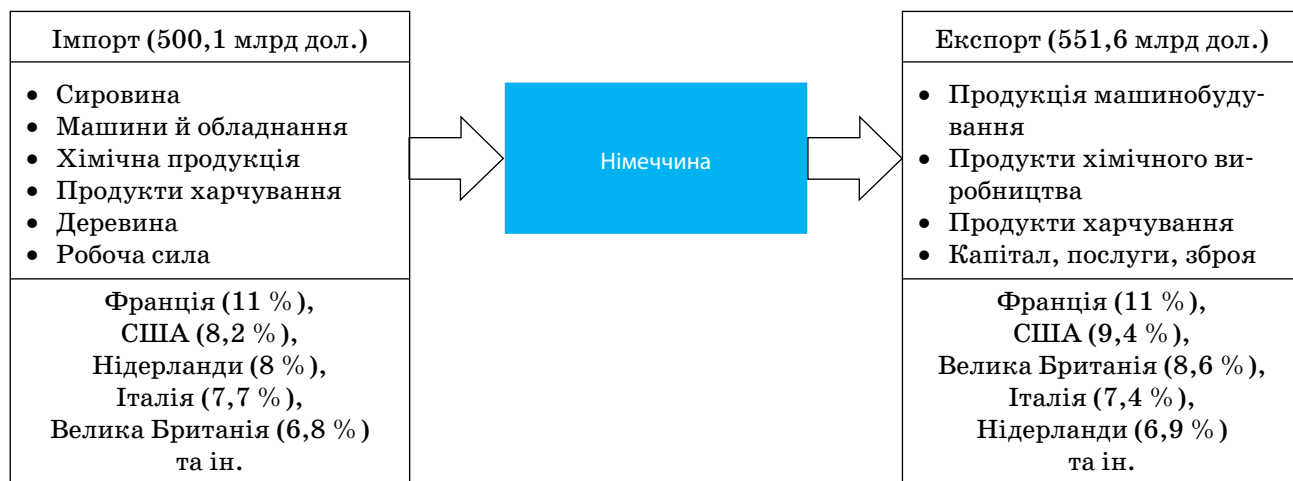
Залізничний (перевезення сировини, великих вантажів)

Річковий (важливе значення у внутрішніх перевезеннях; головна артерія — Рейн; усі великі річки є судноплавними; система каналів об'єднує усі річкові басейни)

Морський (обслуговує зовнішньоторговельні перевезення; торговий флот — 1146 суден)

Повітряний (забезпечує зовнішні пасажироперевезення)

■ Зовнішньоекономічні зв'язки

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

- Офіційна назва — Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії
- Площа — 244,1 тис. км² (77-ме місце серед держав світу)
- Населення — 59,5 млн осіб (20-те місце)
- ВВП (2000 р.) — 1297 млрд дол. (7-ме місце)
- ВВП на душу населення — 21 800 дол. (19-те місце)
- Державний лад: конституційна монархія, федеративна держава

В епоху Великих географічних відкриттів Велика Британія захопила величезні заморські території і зробилася метрополією Британської імперії, де у XIX ст. проживало 40 % населення земної кулі. Розпад колоніальної системи у XX ст. спричинив нову форму політичного й економічного об'єднання колишніх колоніальних територій — Співдружності Націй, куди нині входять близько 50 країн і територій, що колись належали Британській імперії.

Головні особливості ЕГП

Розташована на Британських островах у Північно-Західній Європі

На суходолі межує з Ірландією, через протоку Ла-Манш — із Францією

Розташована на перехресті морських шляхів

Має у своєму складі володіння: 11 територій в Атлантичному й Індійському океанах, Вест-Індії

Мінеральні

Кам'яне вугілля, нафта та природний газ (на шельфі Північного моря), залізна руда, каолін, калійна сіль

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (Лондон, Віндзор, Стретфорд-он-Ейвон)
- Екологічного напрямку (численні національні парки)

Природні ресурси

Водні

Річки повноводні, найбільші — Темза, Трент, Северн, Мерсей — з'єднані каналами

Земельні

Підзолисті, бурі лісові й алювіально-лучні ґрунти окультурені й дають високі врожаї

Лісові

Займають 10 % території; мають переважно рекреаційне значення

Природні умови

Рельєф

- На північному заході давні гори (Пеннінські, Кембрійські), на півночі — Шотландське нагір'я
- На південному сході рівнини (Мідленд, Лондонська)

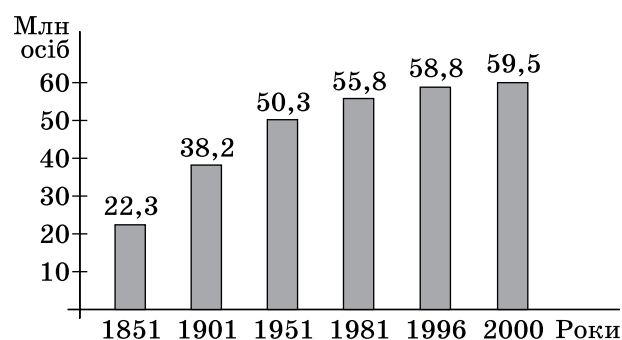
Клімат

- Помірний морський із м'якою вологою зимою і прохолодним вологим літом
- Пересічні температури в Лондоні: січня — +3 °С, липня — +18 °С
- Опади: 600 мм/рік; на заході до 3000 мм/рік

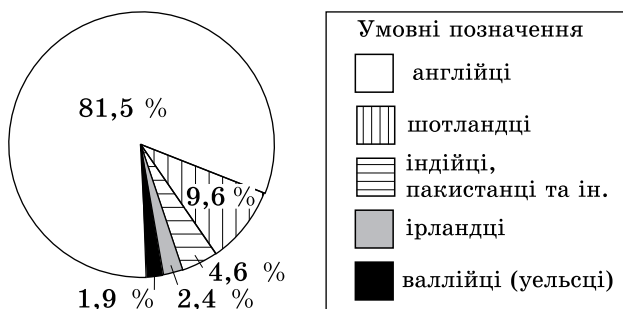
Населення

- Густота — 243,8 % особи/км² (30-те місце)
- Народжуваність — 11,8 ‰
- Смертність — 10,4 ‰
- Природний приріст — 1,4 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 75 років
жінки — 80,5 року
- Міське населення — 89,5 %

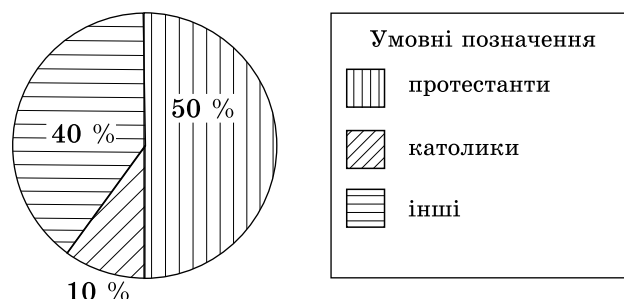
■ Динаміка кількості населення

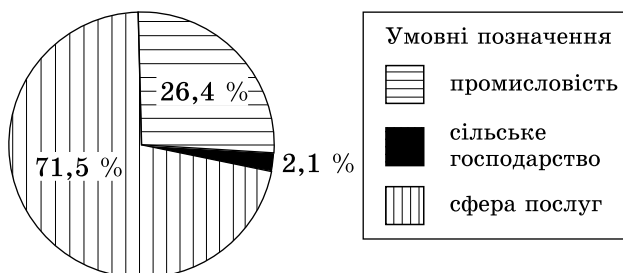
■ Етнонаціональна структура

■ Релігійна структура

■ Структура зайнятості населення

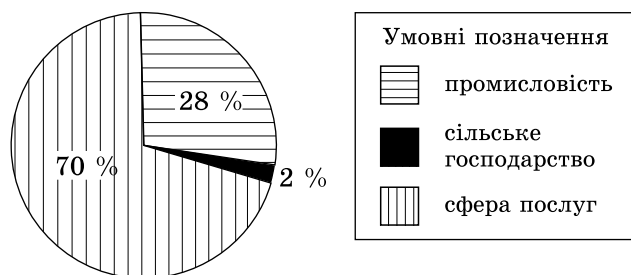

■ Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Лондон	4,1
з приміською зоною	7,2
Бірмінгем	1,0
Лідс	0,7
Глазго	0,6
Ліверпуль	0,5

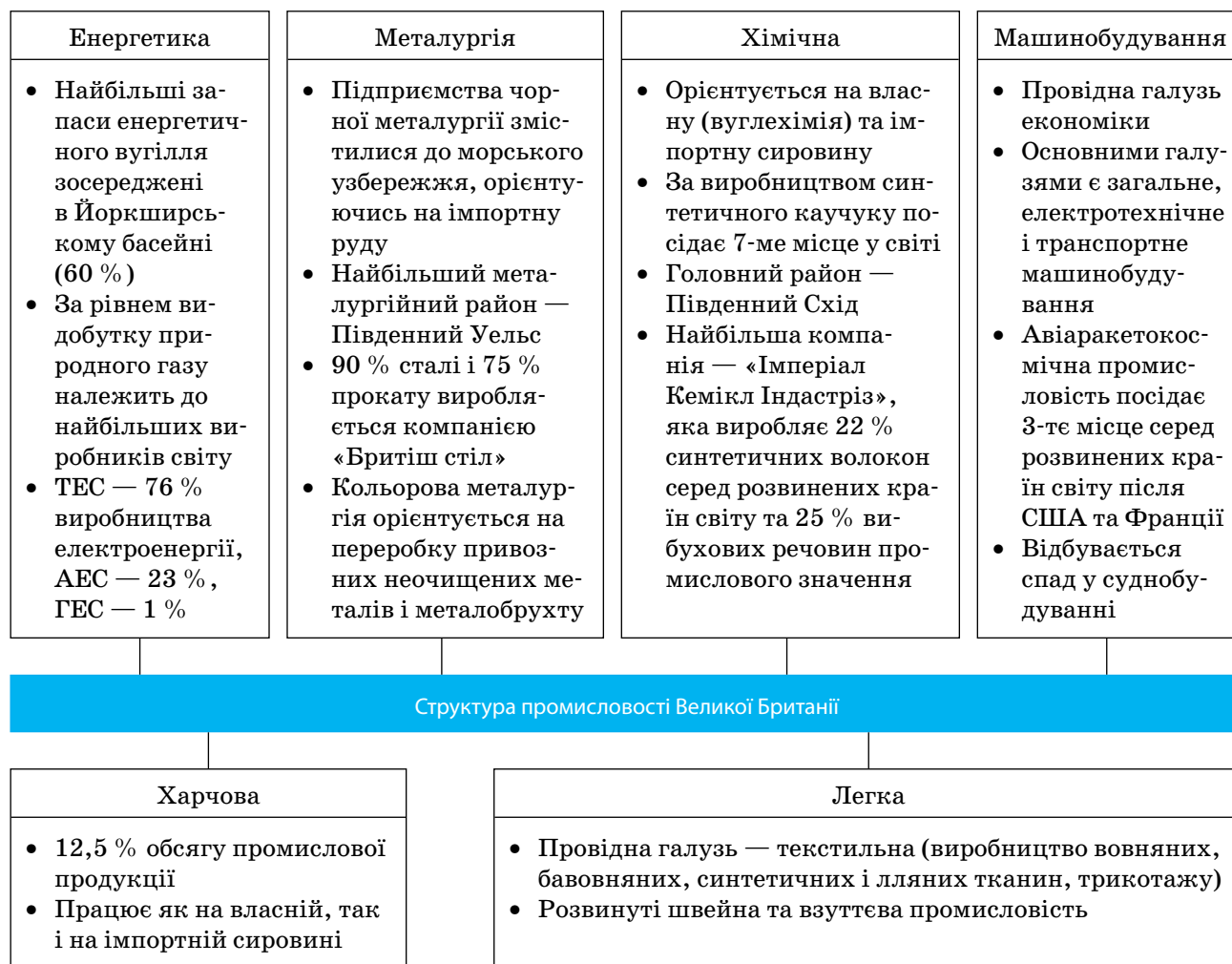
■ Господарство Великої Британії

Структура господарства за часткою у ВВП

Велика Британія належить до високорозвинених постіндустріальних держав світу і є членом «Великої сімки». За розміром ВВП (1257 млрд дол. у 1999 р.) вона посідала 5-те місце у світі.

Зараз відбуваються зміни галузевої і територіальної структури промисловості Великої Британії. Вугільна промисловість згортається, нафтова та газова інтенсивно розвиваються. Зростає значення високотехнологічних галузей: електротехніки, телекомунікацій, авіа- й аерокосмічної промисловості, окремих галузей хімічної промисловості (біотехнології, фармацевтики).

Сільське господарство

- Характерною є наявність великих землевласників, які здають землю в оренду фермерам
- Типова ферма — високомеханізоване товарне господарство, що широко використовує найману площу, досягнення сучасної агротехніки і ветеринарії
- Країна наполовину забезпечує себе власними продуктами харчування

Тваринництво

- 2/3 сільськогосподарської продукції (у вартісному вимірі)
- Молочне скотарство
- Птахівництво
- Свинарство
- Вівчарство
- Рибальство

Рослинництво

- Зернові (ячмінь, овес, пшениця)
- Технічні (цукрові буряки)
- Кормові культури
- Садівництво
- Овочівництво
- Квітникарство

Транспорт

Морський (18-те місце у світі, 2-ге в Європі, 90 % за вагою та 2/3 за вартістю вантажообігу країни)

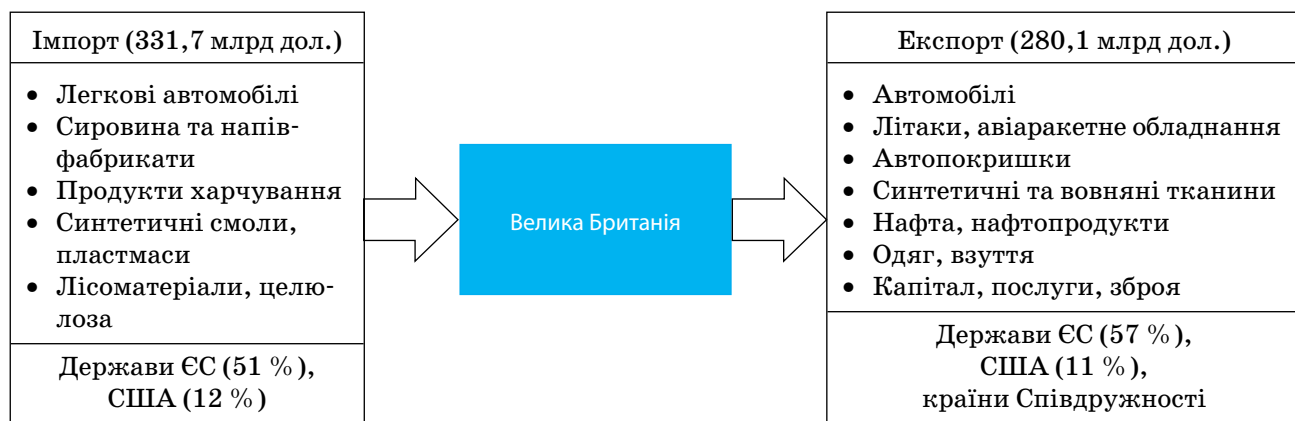
Автомобільний (4/5 внутрішнього вантажо- та пасажирообігу)

Залізничний (1/10 внутрішнього вантажо- та пасажирообігу; протяжність залізниць скорочується)

Річковий (1,7 % загального вантажообігу)

Трубопровідний (23 % вантажів — постачання нафти та природного газу з шельфу Північного моря)

Зовнішньоекономічні зв'язки

Франція (Французька Республіка)

- Площа — 551,6 тис. км² (48-ме місце серед держав світу)
- Населення — 59,3 млн осіб (21-ше місце)
- ВВП (2000 р.) — 1382 млрд дол. (6-те місце)
- ВВП на душу населення — 23 300 дол. (12-те місце)
- Державний лад: президентська республіка, унітарна держава

Головні особливості ЕГП

Розташована на крайньому заході Європи	Межує тільки з розвиненими країнами	Має широкий вихід до Атлантичного океану та Середземного моря	Територією проходять важливі транзитні автомобільні, залізничні, річкові шляхи сполучення	Має володіння у Південній Америці, Вест-Індії, Індійському та Тихому океанах
--	-------------------------------------	---	---	--

Мінеральні

Кам'яне вугілля (Лотарингія), уранові руди (Центральний масив), нафта, природний газ, залізні руди, боксити, калійна та кам'яна солі, будівельна сировина

Рекреаційні

- Пляжного напрямку (морські узбережжя)
- Історико-культурного напрямку (22 об'єкти у переліку ЮНЕСКО)
- Гірськолижного напрямку (Альпи)

Природні ресурси

Водні Річки — Сена, Рона, Гаронна — з'єднані системою судноплавних каналів; енергія припливів; гідроресурси	Земельні Переважають бурі лісові та підзолисті ґрунти, що потребують меліорації	Лісові Займають 27 % території, переважно вторинні
---	---	--

Природні умови

Рельєф

- Низовини (Північнофранцузька, Аквітанська — 50 % площі)
- Гори (Воґези, Центральний масив, Арденни — давні; Альпи і Піренеї — молоді)

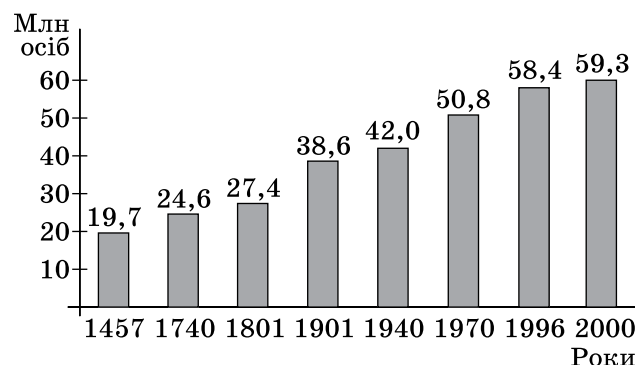
Клімат

- На півночі — морський, помірний; на півдні — середземноморський субтропічний
- Пересічні температури в Парижі: січня — +3 °С, липня — +19 °С
- Опади 600—700 мм/рік

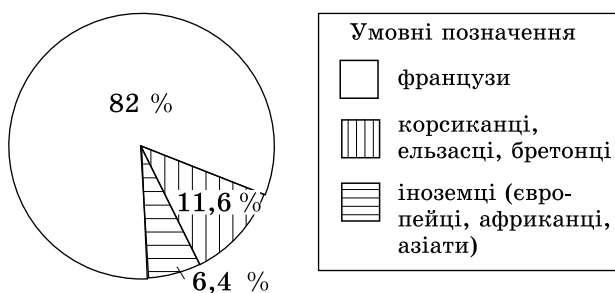
Населення

- Густота — 109,1 особи/км² (66-те місце)
- Народжуваність — 12,3 ‰
- Смертність — 9,2 ‰
- Природний приріст — 3,1 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 74,9 року
жінки — 82,9 року
- Міське населення — 75 %

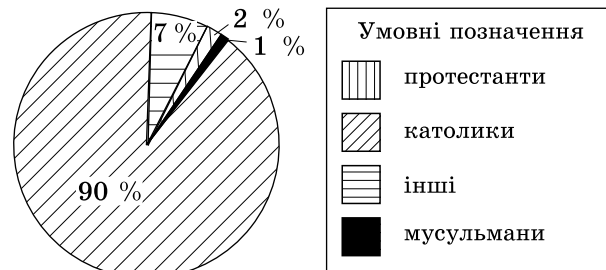
Динаміка кількості населення

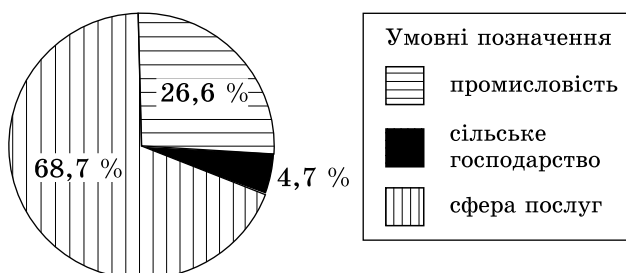
Етнонаціональна структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

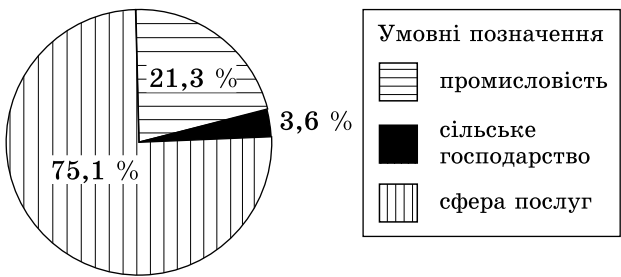

Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Париж	2,1
Марсель	0,8
Ліон	0,4
Тулуза	0,4
Ніцца	0,3
Нант	0,3

■ Господарство Франції

Структура господарства за часткою у ВВП

Франція належить до високорозвинених постіндустріальних країн світу. За останні 50 років обсяг промислового виробництва зріс майже у шість разів, а сільськогосподарського — більш ніж удвічі. За обсягом промислового виробництва і розміром ВВП (1500 млрд дол.) Франція посідає 4-те місце у світі після США, Японії і Німеччини.

Пік розвитку промисловості припав на 1960—1973 рр., коли середні темпи зростання становили близько 7 % на рік. Але згодом темпи почали спадати. Особливо зменшилося виробництво текстилю, шкіри, паперу, металургійної продукції, будівельних матеріалів. Характерною особливістю промисловості кінця 1990-х років є високі темпи розвитку галузей, що визначають НТП, — аерокосмічної, військової, загального машинобудування, автомобілебудування, фармацевтики.

Енергетика	Металургія	Машинобудування	Хімічна
• Спирається на використання як власної, так і імпортової (понад 50 %) сировини • Вугільна промисловість перебуває у кризовому стані • За рівнем розвитку атомної енергетики поступається лише США • АЕС — 3/4 виробництва електроенергії, ГЕС — 17 %, ТЕС — 5 %	• За виробництвом чорних металів посідає 5-те місце в Європі (після Росії, Німеччини, Італії та України) • Для виробництва чорних металів використовується переважно місцева сировина • За видобутком бокситів входить до двадцятки світових виробників • За виплавою алюмінію посідає 3-тє місце в Європі, свинцю — 7-ме місце у світі, цинку — 9-те	• Є головною галуззю промисловості (6500 підприємств) • За вартістю продукції машинобудування посідає 4-те місце у світі • Провідною галуззю є транспортне машинобудування (понад 3 млн автомобілів) • За виробництвом літаків і швидкісних потягів посідає 1-ше місце у світі	• Виробництво мінеральних добрив, гуми, пластмас, синтетичного каучуку та волокон, миючих засобів, медикаментів, парфумерії • Галузі базуються переважно на місцевій сировині

Структура промисловості Франції

Легка	Харчова
• Текстильна — на півночі • Трикотажна (Париж, Труа, Рубе) • Швейна (Париж)	• М'ясна • Молочна • Борошномельна • Консервна • Хлібобулочна • Виробництво вин і кон'яків • Сироробна • Кондитерська

Сільське господарство

- Франція є одним з провідних виробників сільськогосподарської продукції у світі
- Посідає 1-ше місце в Західній Європі за виробництвом зерна, молока, цукрового буряку; 2-ге — за виробництвом м'яса та картоплі (після Німеччини), винограду та виноробної продукції (після Італії)
- Основними виробниками товарної продукції є фермери, які працюють на невеликих ділянках площею 20—25 га
- Структура сільського господарства характеризується великим розмаїттям галузей і приблизно однаковою часткою рослинництва і тваринництва у вартості виробленої продукції

Тваринництво (53 % вартості продукції)

- Молочно-м'ясне скотарство, орієнтоване на власну кормову базу
- Свинарство (3-тє місце у світі за поголів'ям)
- Вівчарство
- Птахівництво

Рослинництво (47 % вартості продукції)

- Зернові (пшениця, кукурудза, ячмінь, овес, жито, рис)
- Виноградарство (на півдні)
- Овочівництво
- Технічні (цукровий буряк)
- Олійні (соняшник, оливи)
- Садівництво

Транспорт

Автомобільний (понад 50 % внутрішніх пасажироперевезень і 40 % вантажоперевезень)

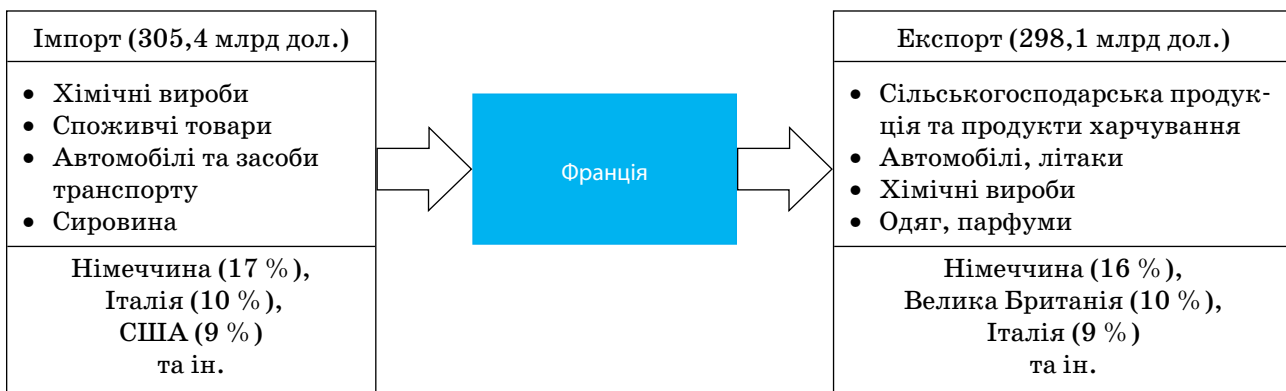
Залізничний (8,2 % внутрішніх вантажоперевезень, майже 50 % пасажироперевезень)

Трубопровідний (транспортування нафти й природного газу)

Морський (90 % зовнішніх вантажоперевезень)

Повітряний (забезпечує зовнішні пасажироперевезення; головна компанія — «Ер-Франс»)

Зовнішньоекономічні зв'язки

Італія (РЕСПУБЛІКА ІТАЛІЯ)

- Площа — 301 тис. км² (70-те місце серед держав світу)
- Населення — 57,6 млн осіб (22-ге місце)
- ВВП (2000 р.) — 1233,4 млрд дол. (8-ме місце)
- ВВП на душу населення — 21 400 дол. (20-те місце)
- Державний лад: парламентська республіка, унітарна держава

Природні умови

Рельєф

- Гори — 80 % території: Альпи, Апенніни (сейсмічність, вулканізм, гейзери, карст)
- Рівнини — 20 % території: Падуанська рівнина

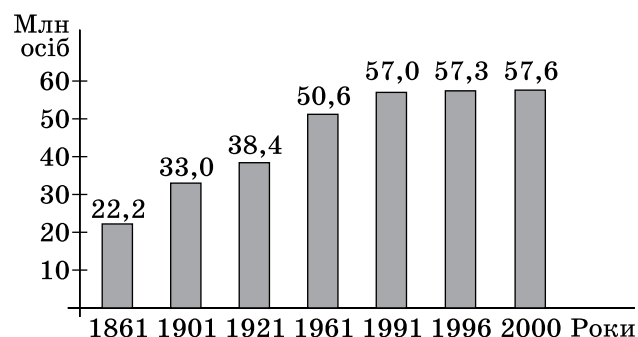
Клімат

- На півночі — перехідний від субтропічного до помірного, на півдні і в центрі — субтропічний середземноморський; у горах — висотна поясність
- Пересічні температури у Римі: січня — +7 °C, липня — +26 °C
- Опади 508 мм/рік

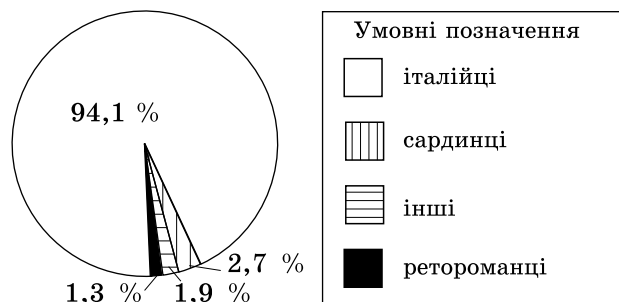
Населення

- Густота — 191,3 особи/км² (37-ме місце)
- Народжуваність — 9,1 ‰
- Смертність — 10,0 ‰
- Природний приріст — -0,9 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 75,8 року
жінки — 82,4 року
- Міське населення — 67 %

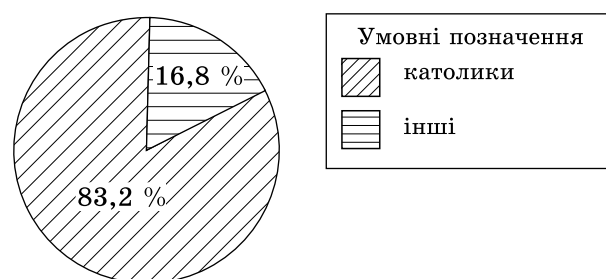
Динаміка кількості населення

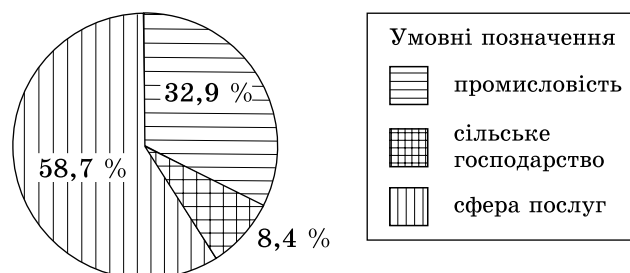
Етнонаціональна структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

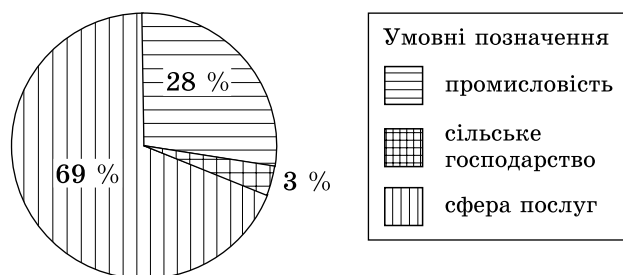

Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Мілан	4,2
Неаполь	3,0
Рим	2,8
Турін	1,3
Палермо	0,7
Генуя	0,7

■ Господарство Італії

Структура господарства за часткою у ВВП

Італія — високорозвинена постіндустріальна країна світу. Після Другої світової війни Італія швидко перетворилася на одну із наймогутніших держав Європи. Характерною особливістю господарства є диспропорція у рівні розвитку Північної і Південної Італії. Північна Італія — найбільш розвинена частина країни із високою концентрацією капіталу і виробництва.

Головні особливості промисловості Італії

Провідна роль машинобудування та хімічної промисловості

Широке використання імпортової сировини та енергоносіїв

Відставання у розвитку складних, наукоємних галузей

Значна роль галузей легкої промисловості

Велике значення малих та середніх підприємств

Значні територіальні контрасти у рівні індустріалізації

Енергетика

- Працює переважно на імпортованій сировині
- За виробництвом електроенергії посідає 11-те місце у світі
- ТЕС — 75 % виробництва електроенергії, ГЕС — 22 %, інші — 3 %
- Атомна енергетика згорнута
- Потужна нафтопереробна промисловість

Металургія

- Чорна металургія використовує імпортовану сировину
- За виплавкою сталі посідає 8-ме місце у світі, чавуну — 11-те місце
- У кольоровій металургії значна частка місцевої сировини
- Виробляються магній, цинк, алюміній, сурма

Машинобудування

- 33 % вартості всієї промислової продукції
- Провідною галузю є транспортне машинобудування
- Лідер у виробництві автомобілів — концерн «ФІАТ»
- Виробництво побутової техніки (холодильників, пральних машин)

Хімічна

- Виробляє хімічні волокна, барвники, засоби захисту рослин, мінеральні добрива
- Більшість підприємств тягнє до морських портів, де розташовані нафтопереробні підприємства

Структура промисловості

Легка

Розвинені швейна (2-ге місце у світі), взуттєва (2-ге місце у світі), текстильна, трикотажна, ювелірна галузі

Харчова

- Посідає 3-тє місце серед галузей обробної промисловості
- Провідні галузі: макаронна, цукрова, виноробна, олійна, консервна

Сільське господарство

- Забезпечує населення продовольством на 75—80 %
- Головною галуззю є рослинництво (60 %)
- Під впливом інтеграції частка рослинницької продукції постійно збільшується

Тваринництво

- Молочне (Північ) і м'ясне (Центр) скотарство
- Свинарство
- Вівчарство
- Розведення кіз, ослів, мулів

Рослинництво

- Цитрусові, фрукти
- Виноградарство
- Зернові (пшениця, кукурудза, рис)
- Цукровий буряк
- Волокнисті (бавовник, льон)
- Тютюнництво (1-ше місце в Європі)

Транспорт

Автомобільний
(75 % внутрішніх
вантажоперевезень і більша частка
пасажироперевезень)

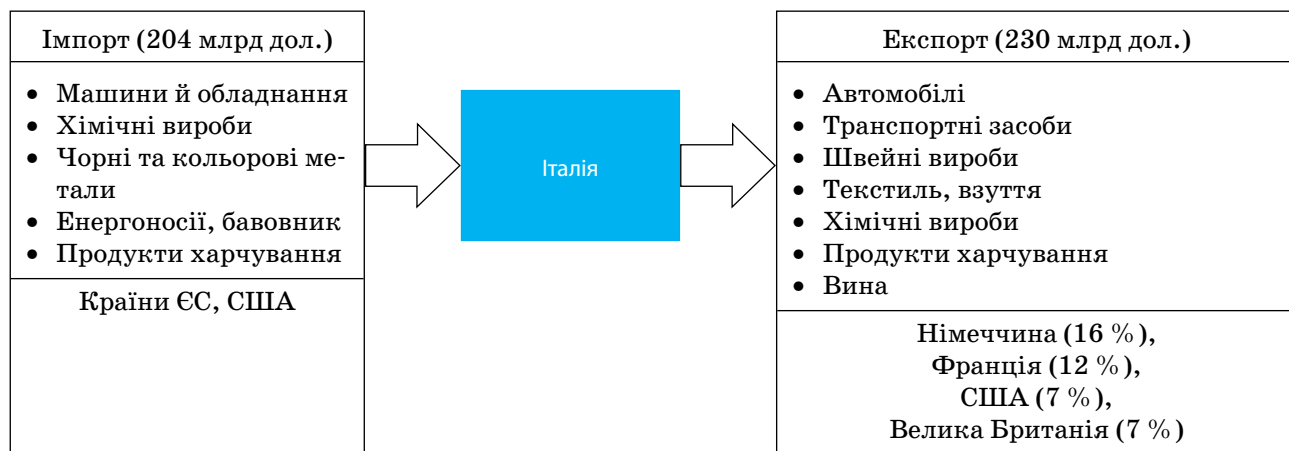
Залізничний (10 %
загальних
вантажоперевезень)

Морський
(90 %
зовнішньоекономічних
перевезень)

Повітряний (набуває усе більшого
значення у зовнішніх
пасажироперевезеннях)

Трубопровідний
(забезпечує зв'язок
промислових центрів з портами;
є транзитні трубопроводи)

Зовнішньоекономічні зв'язки

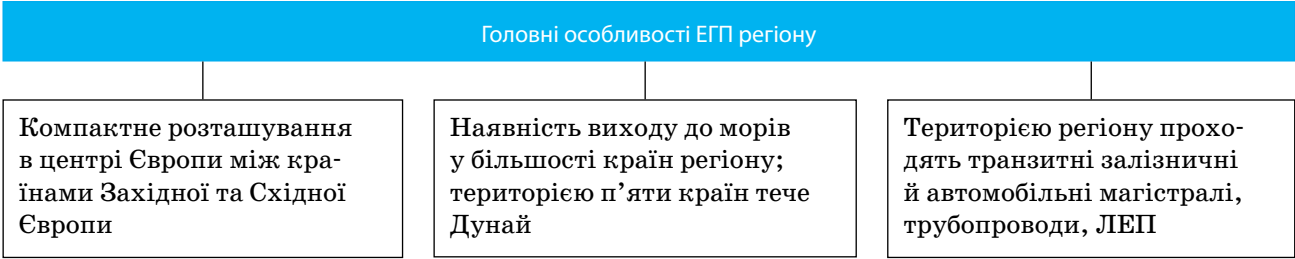
Тема 2. Країни Центральної та Східної Європи, Північної та Центральної Азії

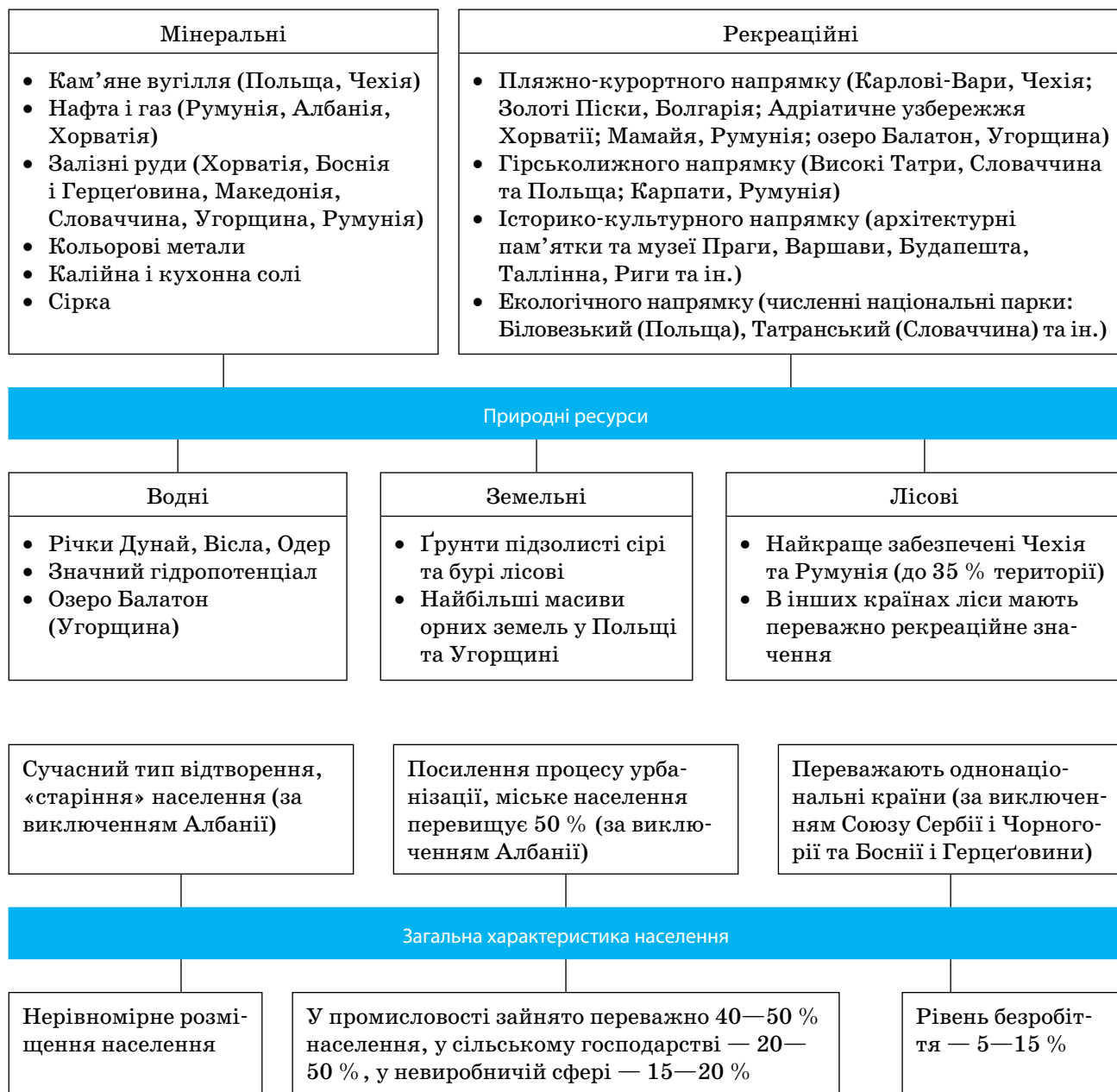
Країни Центральної Європи

■ Склад регіону

Держава	Площа, тис. км ²	Населення, млн осіб	ВВП на душу населення, дол.
Литва	65,3	3,6	4800
Латвія	64,6	2,4	4200
Естонія	45,2	1,4	5600
Польща	312,7	38,6	7200
Чехія	78,9	10,3	11 700
Словаччина	49,0	5,4	8500
Угорщина	93,0	10,1	7800
Румунія	237,5	22,4	3900
Болгарія	111,0	7,8	4300
Союз Сербії і Чорногорії	102,0	10,7	1800
Боснія і Герцеговина	51,1	3,8	1770
Хорватія	56,6	4,3	5100
Македонія	25,7	2,0	3800
Словенія	20,2	2,0	10 240
Албанія	28,7	3,5	1650

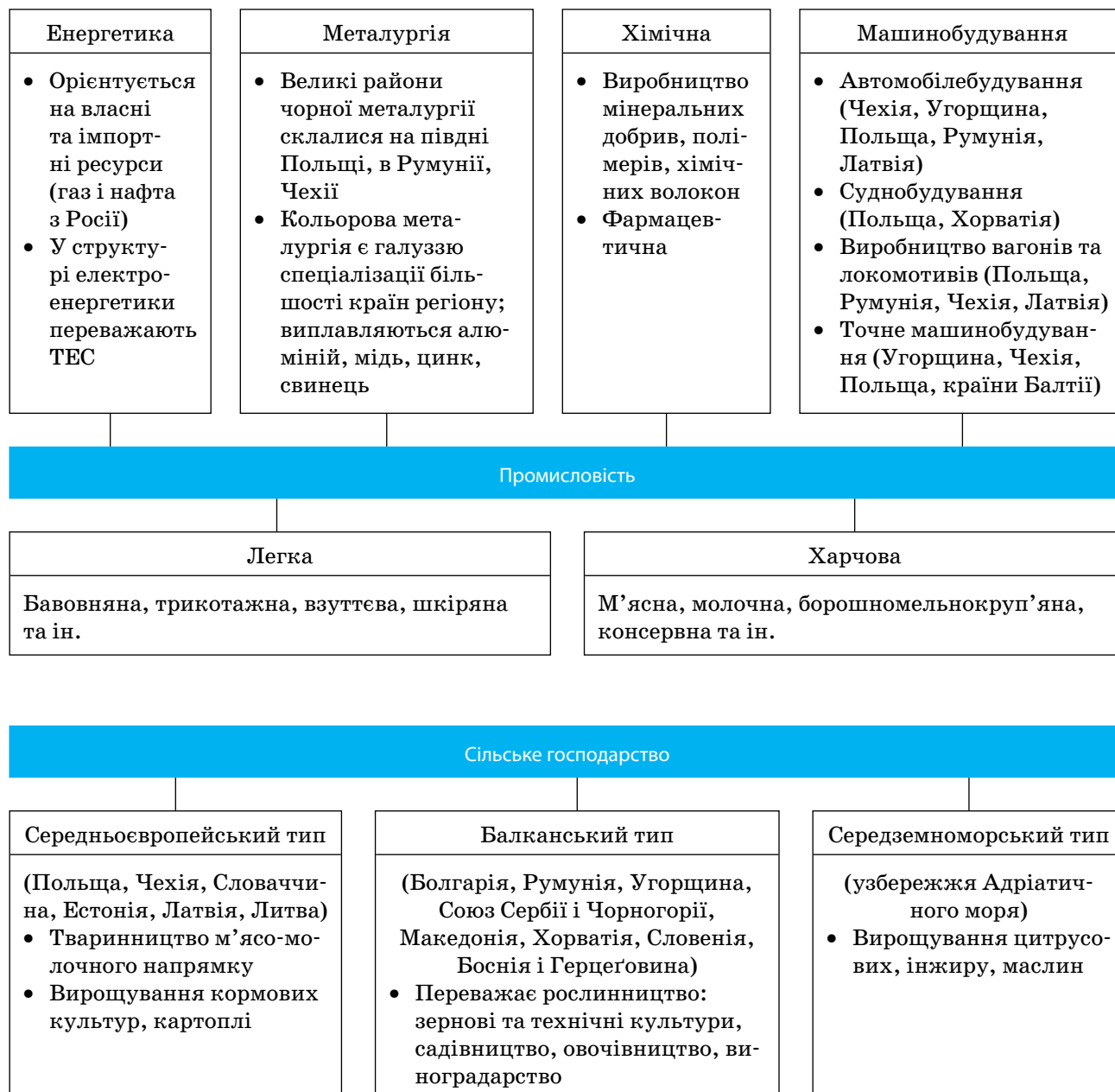
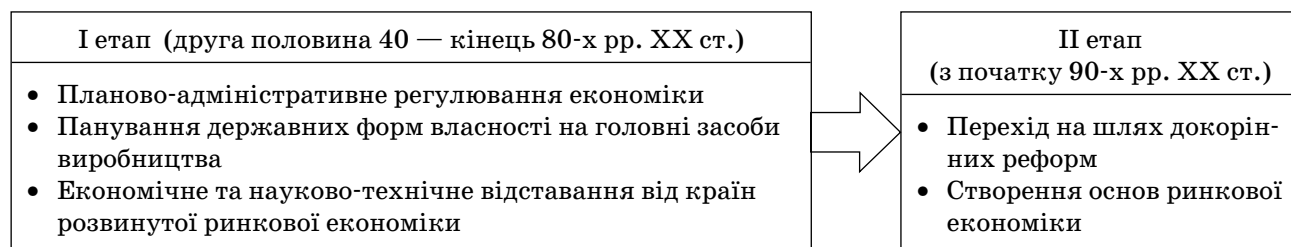

■ Господарство країн Центральної Європи

У сучасному світовому господарстві країни регіону в основному належать до держав із середнім рівнем розвитку економіки. Провідні позиції посідають Польща, Словенія, Естонія, Латвія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Литва,

Хорватія. За структурою господарства країни Центральної Європи належать до індустріальних (Чехія) та індустріально-аграрних. До Другої світової війни економіки цих країн мали аграрний характер.

■ Розвиток господарства країн регіону після Другої світової війни

Країни Східної Європи, Північної та Центральної Азії

■ Склад регіону

Держава	Площа, тис. км ²	Населення, млн осіб	ВВП на душу населення, дол.
Росія	17075,4	146,0	2410
Україна	603,7	48,4	2200
Білорусь	207,6	10,4	5300
Молдова	33,7	4,4	2200
Грузія	69,5	5,0	2300
Вірменія	29,7	3,3	2900
Азербайджан	86,6	7,8	1770
Казахстан	2724,9	16,7	3200
Узбекистан	447,4	24,8	2500
Туркменістан	488,1	4,5	1800
Киргизстан	199,9	4,7	2300
Таджикистан	143,1	6,4	1020

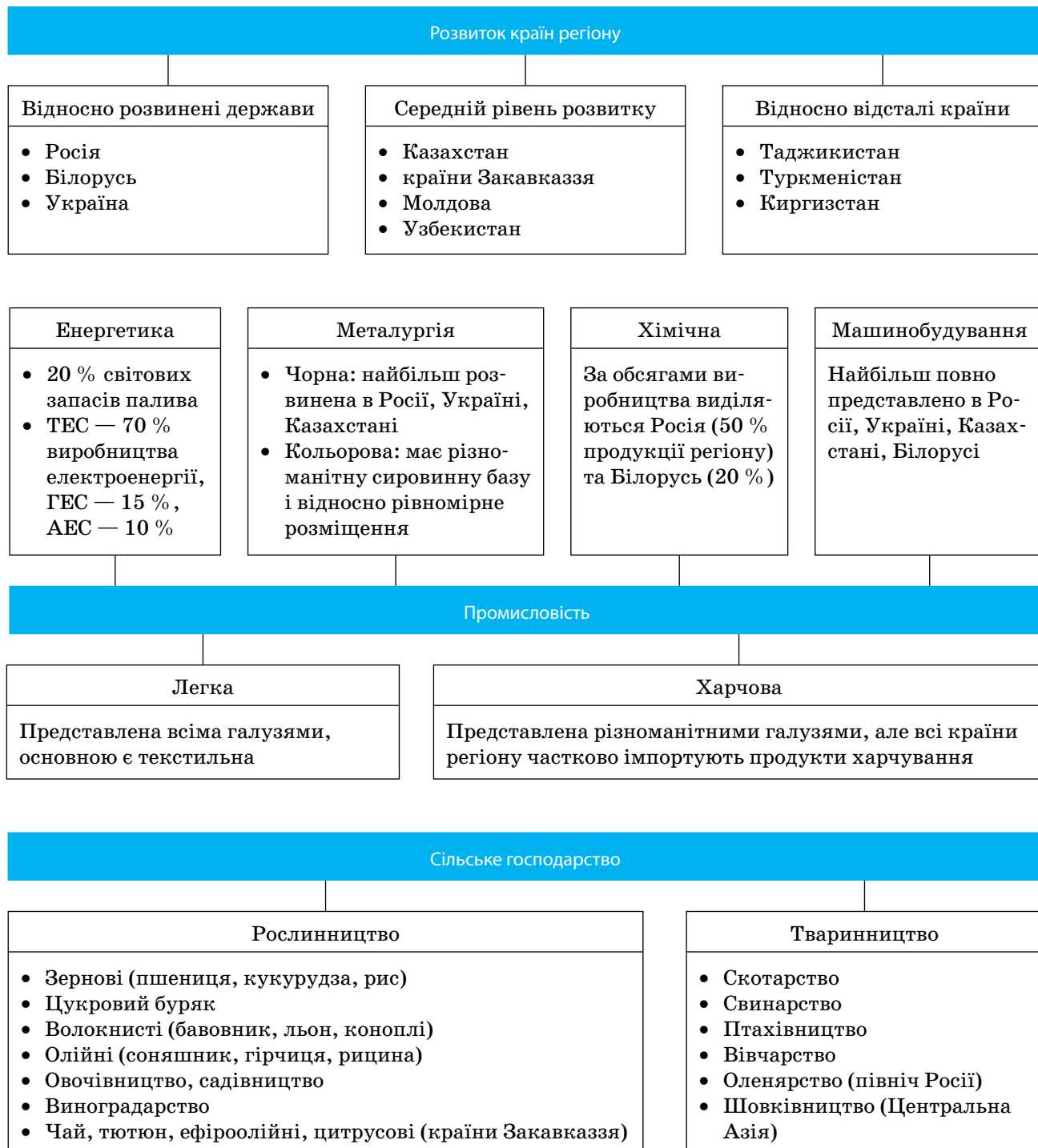
До країн цього регіону належать колишні республіки СРСР (окрім Естонії, Латвії, Литви), вони проголосили свою незалежність у 1991 р.

Найвигідніше ЕГП серед країн регіону мають ті, які безпосередньо межують із державами Центральної і Північної Європи або мають вихід до світових морських шляхів (Росія, Україна, Грузія).

Країни Східної Європи, Північної та Центральної Азії нале-

жать до постсоціалістичних країн перехідної економіки.

Росія (Російська Федерація)

- Площа — 17 075 тис. км² (1-ше місце серед держав світу)
- Населення — 146,0 млн осіб (6-те місце)
- ВВП (2000 р.) — 351,9 млрд дол. (20-те місце)
- ВВП на душу населення — 2410 дол. (115-те місце)
- Державний лад: президентська республіка, федеративна держава

Головні особливості ЕГП

Найбільша за площею країна у світі, що займає східну частину Європи та Північну частину Азії

На суходолі межує з 14 країнами; морські кордони з Японією та США. Найбільш протяжними є кордони з постсоціалістичними країнами

Росію омивають 12 морів, що належать до басейнів трьох океанів; 2/3 її кордонів — морські. Після розпаду СРСР Росія втратила основні порти на Чорному та Балтійському морях

Мінеральні

- Кам'яне вугілля (Кузнецький, Печорський, Іркутський, Південнокутський басейни)
- Нафта й газ (Волго-Уральська, Західно-сибірська, Північнокавказька, Тимано-Печорська провінції)
- Буре вугілля, торф, горючі сланці, уран
- Залізні руди (Урал, Сибір, центр європейської частини, Кольський півострів)
- Руди кольорових металів
- Калійна і кам'яна солі, фосфорити, апатити, сірка, азбест, алмази, будівельна сировина

Рекреаційні

- пляжно-курортний напрямок — узбережжя Чорного, Азовського, Каспійського морів
- гірськолижний напрямок — Кавказ, Алтай та ін.
- екологічний напрямок — численні національні парки, тайга
- історико-культурний напрямок (11 об'єктів у списку ЮНЕСКО — Москва, Санкт-Петербург, «Золоте кільце» та ін.)
- екстремальний напрямок — Арктика, річки Сибіру

Природні ресурси*

Водні

- 120 000 річок завдовжки понад 10 км, найбільші — Єнісей, Лена, Ангара, Амур, Об, Волга
- 2000 озер, серед них найглибше у світі озеро Байкал

Земельні

Різнорманітні родючі ґрунти займають відносно невеликі площі у європейській частині

Лісові

- Займають 2/3 території
- На Росію припадає 1/4 світових запасів деревини (1-ше місце у світі)

* Росія — найбільш забезпечена природними ресурсами країна у світі. Її природно-ресурсний потенціал у розрахунку на душу населення у 2—2,5 рази перевищує потенціал США.

Природні умови

Рельєф

- Рівнини (3/4 території): Східноєвропейська, Західносибірська та ін.
- Гори: Кавказ, Алтай, Саяни, численні нагір'я
- На Камчатці і Курилах є багато вулканів

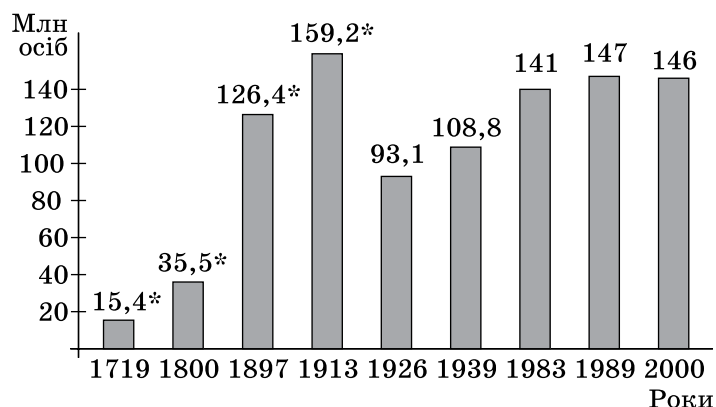
Клімат

Територію Росії перетинають 4 кліматичні пояси: арктичний, субарктичний, помірний і субтропічний, 1/2 площі вкрита снігом понад 6 місяців на рік

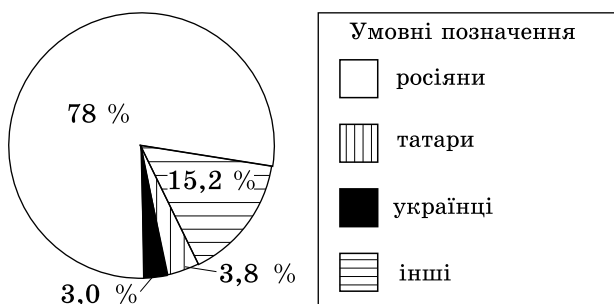
Населення

- Густота — 10,4 осіб/км² (170-те місце)
- Народжуваність — 9 ‰
- Смертність — 13,8 ‰
- Природний приріст — -4,8 ‰
- Тривалість життя: чоловіки — 62 роки, жінки — 72,7 року
- Міське населення — 73 %

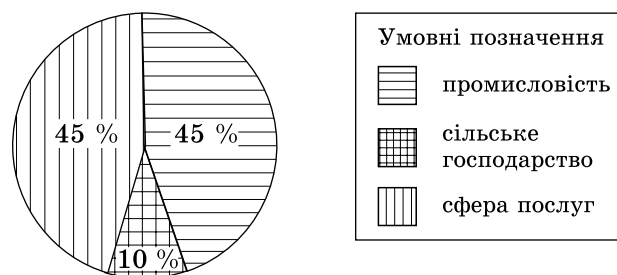
Динаміка кількості населення

Етнонаціональна структура

Структура зайнятості населення

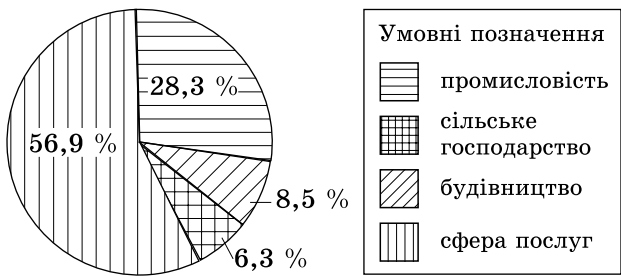
Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб	Місто	Кількість населення, млн осіб
Москва	8,5	Самара	1,1
Санкт-Петербург	4,8	Омськ	1,2
Новосибірськ	1,4	Казань	1,1
Нижній Новгород	1,4	Уфа	1,1
Єкатеринбург	1,3	Челябінськ	1,1

* Наведена кількість населення Російської імперії.

■ **Господарство**

Структура господарства за часткою у ВВП

Росія — держава з перехідною економікою (за класифікацією ООН). Росія має значний економічний потенціал, проте на сучасному етапі за рівнем економічного розвитку країна посідає 25-те — 27-ме місце у світі, а за обсягом ВВП на душу населення — 70-те. Кризові явища охопили всі галузі господарства. Причини цього криються в переважно екстенсивному розвитку господарства в попередні десятиліття. Розрив економічних зв'язків після розпаду СРСР посилив кризові явища.

Енергетика	Металургія	Машинобудування	Хімічна
- Орієнтується на використання власних запасів нафти, газу, вугілля - Загальний видобуток вугілля — 270 млн т; нафти — 310—320 млн т - Працюють 28 нафтопереробних заводів 9/10 видобутку природного газу дають родовища Західного Сибіру - ТЕС — 68,2 % виробництва електроенергії, ГЕС — 20,5 %, АЕС — 11,4 %	- Чорна металургія розвивається на власній сировині, найбільші металургійні бази — Уральська, Центральна, Сибірська, Північна - За рівнем технологічного розвитку чорної металургії Росія поступається розвиненим країнам - Основні райони кольорової металургії: Урал, північ, європейська Росія, Сибір - Росія щорічно видобуває 130 т золота (5-те місце у світі)	- Провідна галузь промисловості - Важке машинобудування тяжіє до металургійних баз - Виробництво локомотивів, вагонів — Центральна Росія, Урал, Північний Кавказ - Суднобудування — Санкт-Петербург, Астрахань, Мурманськ, Владивосток, Нижній Новгород, Волгоград - Автомобілебудування — Поволжя - Наукоємні галузі базуються в районах із розвиненим науковим потенціалом — Центральна Росія, Урал, південь Західного Сибіру	- Спеціалізується на виробництві продукції основної хімії і полімерних матеріалів - Підприємства тяжіють до металургійних баз

Структура промисловості		
Легка	Лісова	Харчова
Провідною галуззю є текстильна, яка майже цілком орієнтується на привізну сировину	- Представлена всіма стадіями переробки деревини 1-ше місце у світі за виробництвом пиломатеріалів - Основні райони лісозаготівлі — північ європейської частини, Урал, Сибір, Далекий Схід	

Сільське господарство

- З 1992 р. у Росії розпочалися реформи у сільському господарстві. Сьогодні в державній власності знаходиться близько 10 % сільгоспугідь, решта землі перейшла до недержавних сільгоспвиробників
- Провідною галуззю сільського господарства є тваринництво
- Росія імпортує значну кількість зерна, м'яса, овочів, фруктів, цукру, олії

Тваринництво

- Скотарство (40 млн голів, 6-те місце у світі)
- Свинарство (23 млн голів, 6-те місце у світі)
- Вівчарство (26 млн голів)
- Оленярство
- Птахівництво
- Звірництво

Рослинництво

- Зернові (пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, рис)
- Цукровий буряк
- Олійні (соняшник, соя)
- Волокнисті (льон)
- Картоплярство (2-ге місце у світі)
- Садівництво і виноградарство

Транспорт

Автомобільний (1-ше місце за обсягом перевезення вантажів — 79 %; найбільша концентрація автомобільних шляхів у Європейській Росії)

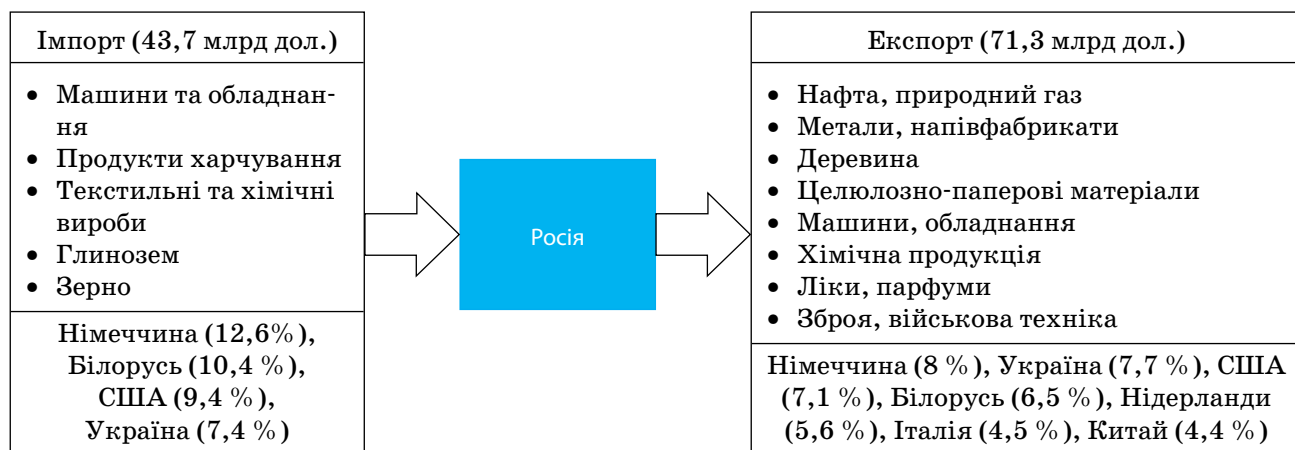
Залізничний (2-ге місце за обсягом перевезень вантажів — 11 %; це основний вид магістрального транспорту, який забезпечує міжрайонні перевезення масових видів вантажів)

Трубопровідний (3-тє місце за обсягом вантажоперевезень — 8 %; забезпечує міжрегіональні та міжнародні перевезення нафти та природного газу)

Водний (2 % перевезень вантажів, з них 2/3 річковим транспортом і 1/3 — морським)

Повітряний (один з основних у перевезенні пасажирів на значні відстані; на московські аеропорти Биково, Внуково, Домодедово, Шереметьєво-1 та Шереметьєво-2 припадає 30 % всіх пасажирських відправлень країни)

Зовнішньоекономічні зв'язки

Польща (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)

- Площа — 312,7 тис. км² (68-ме місце серед держав світу)
- Населення — 38,6 млн осіб (30-те місце)
- ВВП (2000 р.) — 278,3 млрд дол. (25-те місце)
- ВВП на душу населення — 7200 дол. (61-ше місце)
- Державний лад: парламентська республіка, унітарна держава

Головні особливості ЕГП

Розташована на півночі Центральної Європи

Має сухопутний кордон із сімома країнами

Має широкий вихід (528 км) до Балтійського моря

Природні умови

Рельєф

- Рівнини — 97 % території (найбільша Польська)
- Гори — 3 % (Карпати та Судети)

Клімат

- Клімат перехідний від помірно морського до помірно континентального
- Пересічні температури: січня — -3 °С, липня — +23 °С
- Опади 610 мм/рік

Мінеральні

Значні запаси кам'яного та бурого вугілля; нафта та природний газ (незначні поклади); мідні та срібні руди, сірка

Рекреаційні

- Пляжного напрямку (морське узбережжя)
- Історико-культурного напрямку (Варшава, Краків, Гданськ; 5 об'єктів у переліку ЮНЕСКО)
- Гірськолижного напрямку (Татри, Судети)

Природні ресурси

Водні

Головні річки — Вісла, Одра, судноплавні канали, 9300 озер, 90 водосховищ

Земельні

Переважають підзолисті та бурі лісові ґрунти (82 % території)

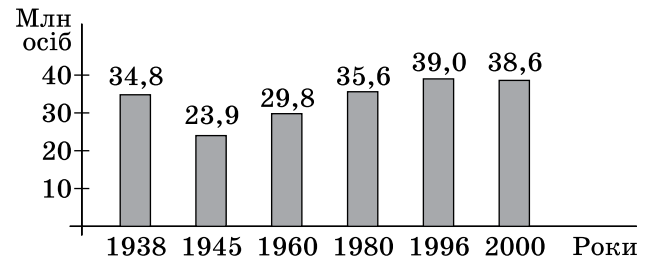
Лісові

Лісистість — 28 %, переважають хвойні ліси

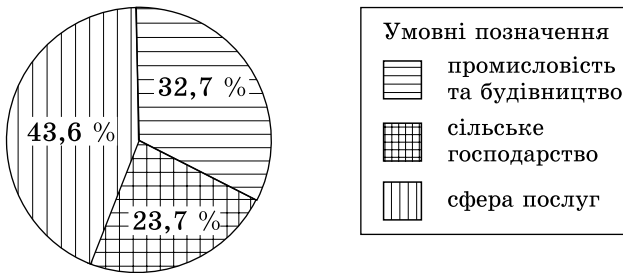
Населення

- Густота — 123,6 особи/км² (57-ме місце)
- Народжуваність — 10,1 ‰
- Смертність — 10,0 ‰
- Природний приріст — 0,1 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 69 років, жінки — 77 років
- Міське населення — 64 %
- Поляки — 99,0 % • Католики — 91 %

Динаміка кількості населення

Структура зайнятості населення

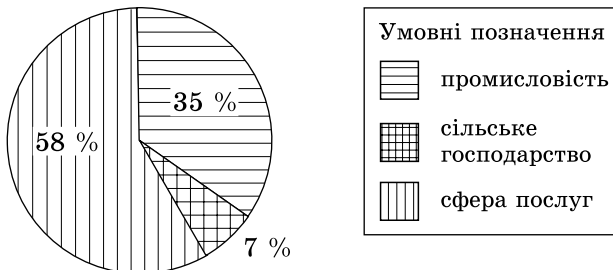

Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Варшава	1,6
Лодзь	0,8
Краків	0,7
Вроцлав	0,6
Познань	0,6

Господарство

Структура господарства за часткою у ВВП

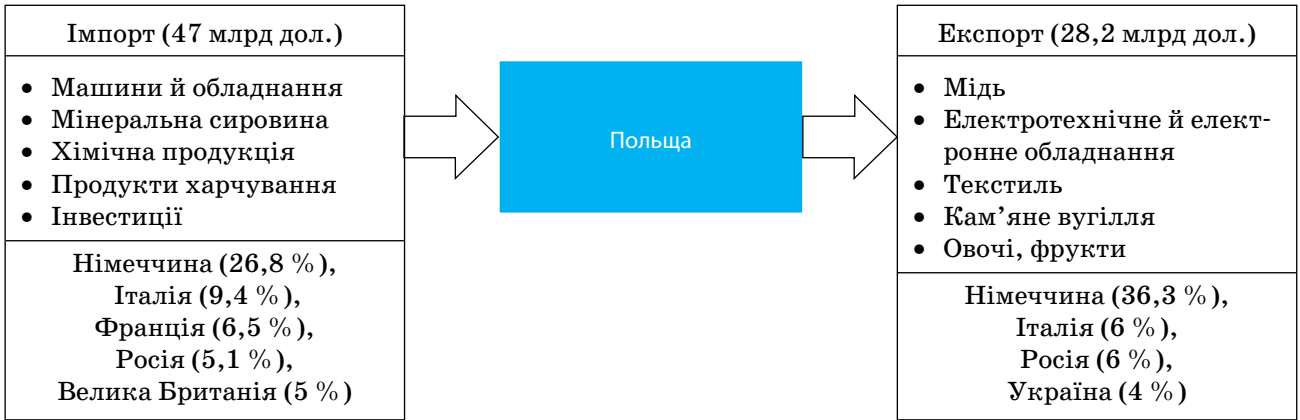

Наприкінці 1991 р. у Польщі була прийнята програма реорганізації економіки: здійснення приватизації, зміцнення фінансової системи, залучення іноземних інвестицій. Польща першою з країн Центральної Європи вийшла з економічного спаду.

■ Зовнішньоекономічні зв'язки

БІЛОРУСЬ (РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ)

- Площа — 207,6 тис. км² (83-тє місце серед держав світу)
- Населення — 10,4 млн осіб (71-ше місце)
- ВВП (2000 р.) — 54,9 млрд дол. (58-ме місце)
- ВВП на душу населення — 5300 дол. (74-те місце)
- Державний лад: президентська республіка, унітарна держава

Головні особливості ЕГП

Розташована у Східній Європі

Межує з п'ятьма країнами (постсоціалістичними)

Територією проходять найважливіші транспортні комунікації між Східною та Західною Європою

Внутрішньоконтинентальна держава, однак судноплавні річки (Дніпро, Західна Двіна, Німан) забезпечують вихід до Чорного та Балтійського морів

Природні умови

Рельєф

Чергування горбистих височин і плоских рівнин

Клімат

- Помірно континентальний
- Пересічні температури: січня — -8°C , липня — $+18^{\circ}\text{C}$
- Опади 500—700 мм/рік

Мінеральні

Поклади торфу, кам'яної та калійної солей, скляних пісків, нафти, фосфоритів

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (Брестська фортеця, Мінськ та ін.)
- Екологічного напрямку (лісоозерні ландшафти, Біловезька Пуща)

Природні ресурси

Водні

Річки — Дніпро, Західна Двіна, Німан, Західний Буг — з'єднані каналами

Земельні

Переважають дерново-підзолисті та торф'яно-болотні ґрунти

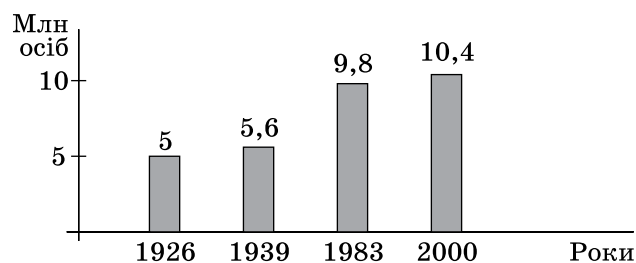
Лісові

Лісистість становить 70 %, переважають хвойні породи

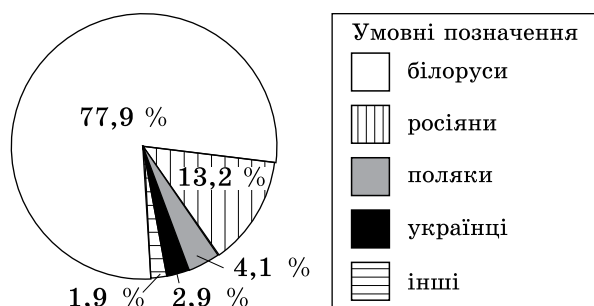
Населення

- Густота — 49,9 осіб/км² (117-те місце)
- Народжуваність — 9,3 ‰
- Смертність — 14 ‰
- Природний приріст — -4,7 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 61,8 року
жінки — 74,5 року
- Міське населення — 72 %

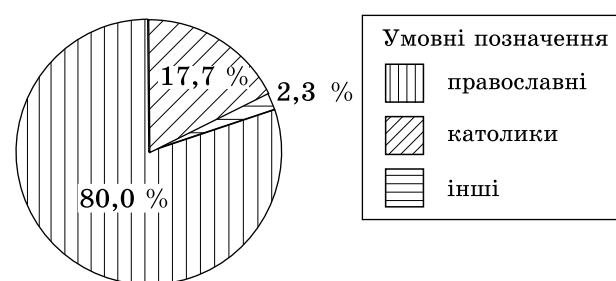
Динаміка кількості населення

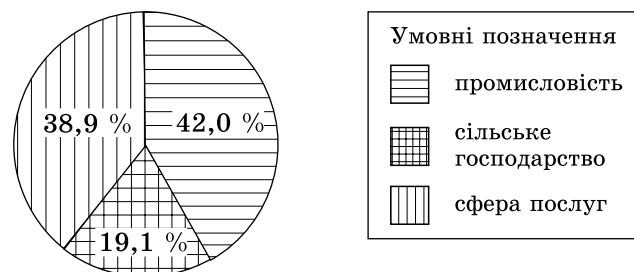
Етнонаціональна структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

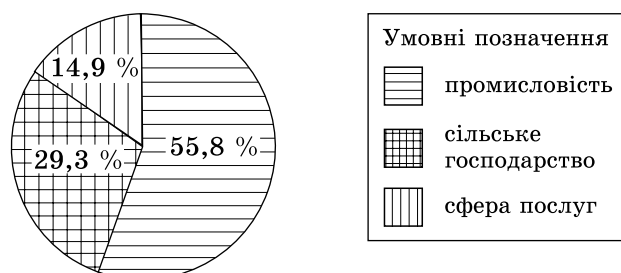

Найбільші міста

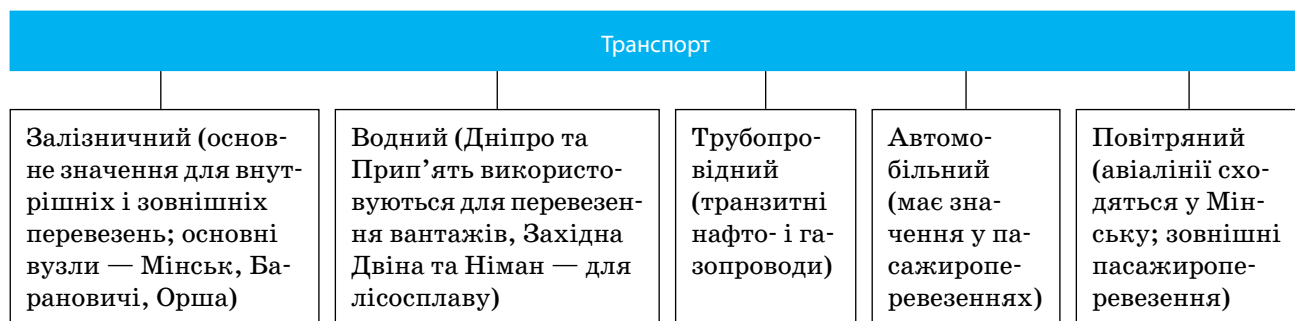
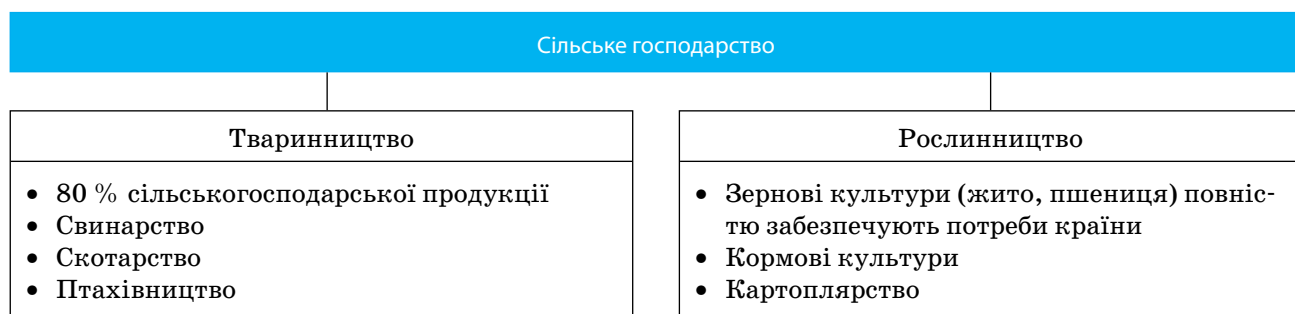
Місто	Кількість населення, млн осіб
Мінськ	1,725
Гомель	0,5
Могильов	0,37
Вітебськ	0,36
Гродне	0,31
Брест	0,3

Господарство

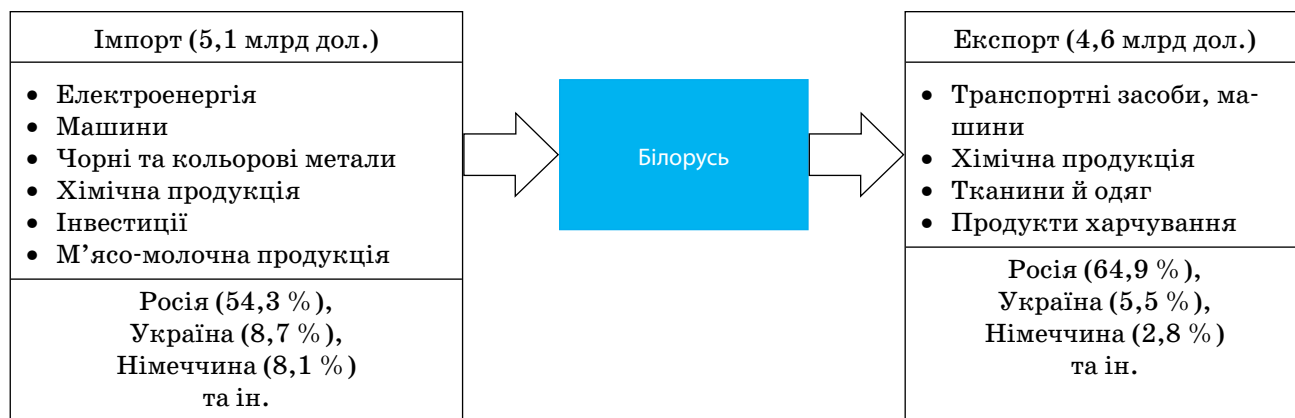
Структура господарства за часткою у ВВП

Білорусь належить до країн, де здійснюються ринкові перетворення, але економічні реформи проводяться вкрай повільно. Це індустріально-аграрна країна. Концепція соціально-економічного розвитку Білорусі передбачає подальший розвиток хімічної промисловості та машинобудування.

■ Зовнішньоекономічні зв'язки

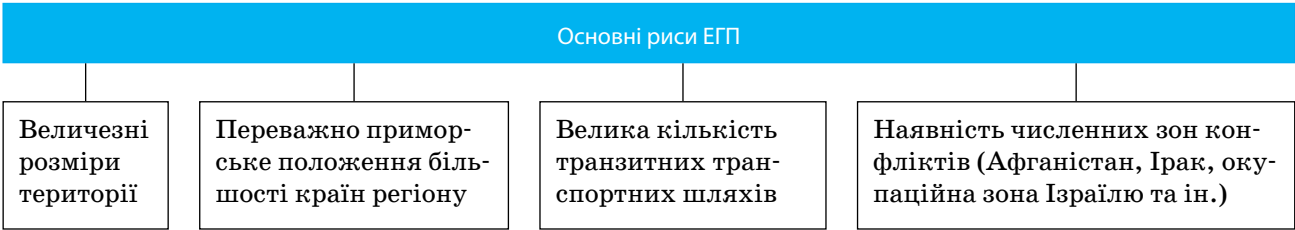
Тема 3. Країни Азії

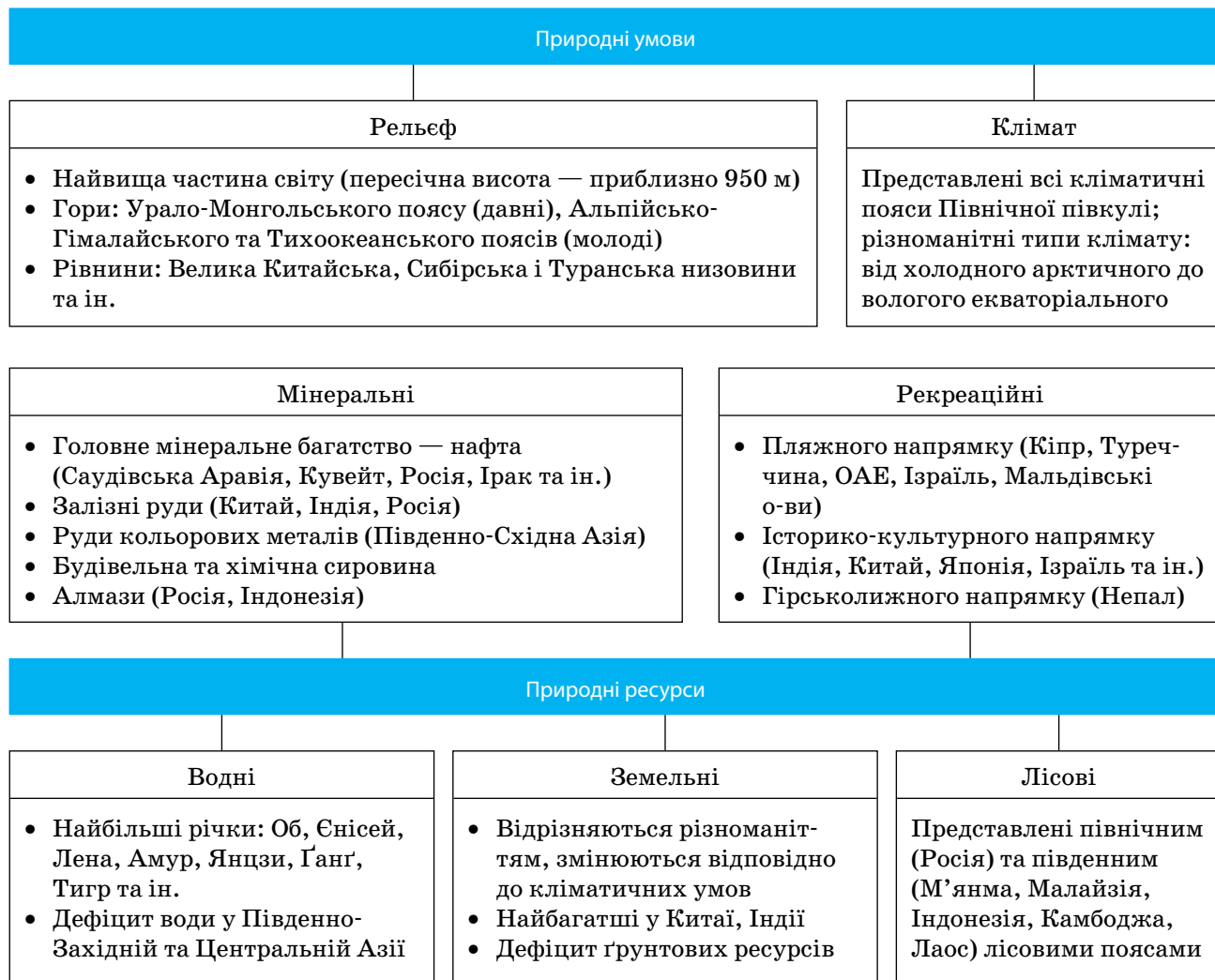
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Цифрами на карті позначено			
1 ОАЕ	8 Сирія	15 Киргизстан	22 Камбоджа
2 Катар	9 Грузія	16 Північна Корея	23 Лаос
3 Бахрейн	10 Вірменія	17 Республіка Корея	24 Таїланд
4 Кувейт	11 Азербайджан	18 Бруней	25 М'янма
5 Йорданія	12 Туркменістан	19 Малайзія	26 Бангладеш
6 Ізраїль	13 Афганістан	20 Сінгапур	27 Бутан
7 Ліван	14 Таджикистан	21 В'єтнам	28 Непал

- Площа — 44,4 млн км² (32,8 % території світу)
- Населення — 3,4 млрд осіб (61 %)
- Склад регіону: 48 держав (без Росії)

■ Населення Азії

Демографічна ситуація	Розселення	Національна структура	Релігійна структура
- Традиційний тип відтворення, природний приріст у середньому — 16 ‰ (в Омані — 49 ‰) - У Японії — сучасний тип відтворення - Міграції — економічні, релігійні, національні, політичні	- Середня густота — 77 осіб/км² (на приморських рівнинах — 600—10 000 осіб/км²) - Рівень урбанізації — середній; в арабських країнах, Японії, Ізраїлі — високий, в Афганістані, Бангладеш, Бутані — низький	- Проживають понад 1100 народів - Більшість країн багатонаціональні (однонаціональні — арабські країни, Японія, Бангладеш, Республіка Корея та Північна Корея) - Основні мовні сім'ї — китайсько-тибетська, індоевропейська, алтайська, семіто-хамітська та ін.	- Іслам — Південно-Західна, Центральна, Південна, Південно-Східна Азія - Християнство — Філіппіни, Грузія, Кіпр (грецька частина), Росія, Вірменія - Національні релігії: іудаїзм (Ізраїль), індуїзм (Індія, Непал), синтоїзм (Японія), конфуціанство та даосизм (Китай)

Класифікація країн Азії за рівнем економічного розвитку

Розвинені країни	Країни, що розвиваються (46)
- Японія (член «Великої сімки») - Ізраїль (країна «переселенсько-го капіталізму»)	- Нафтовидобувні (країни Перської затоки, Бруней) - Нові індустріальні країни (НІК) «Середніх» можливостей (Індія, Пакистан та ін.) - Перехідної економіки (Монголія, Казахстан, країни Закавказзя та ін.) - Планової економіки (Північна Корея, В'єтнам, Китай) - Найменш розвинені країни (Афганістан, Непал, Камбоджа та ін.)

Багатоукладність економіки країн (капіталістичний, феодальний, родоплемінний уклади)	Переважаюче значення у більшості країн сільського господарства, а в ньому рослинництва	Значна роль видобувної промисловості (крім Японії, Китаю, НІК, Ізраїлю)	Наявність у регіоні найбільш відсталих країн світу: Лаосу, Камбоджі, Непалу, Бутану, Афганістану, Ємену, М'янми
--	--	---	---

Особливості господарства країн Азії

Велика роль Японії, яка є одним з економічних центрів світу	Високі темпи розвитку НІК	Особлива роль нафтовидобувних країн Перської затоки	Позитивні зміни в економіці Китаю та Індії, підвищення їхньої ролі в регіоні і світі
---	---------------------------	---	--

Електроенергетика, металургія, багатопрофільне машинобудування, хімічна, текстильна (Японія, Китай, Індія, В'єтнам, Республіка Корея, Казахстан)	Точне машинобудування (Ізраїль, НІК)	Харчова
--	--------------------------------------	---------

Промисловість

Нафтопереробка, виробництво добрив (країни Перської затоки, Ізраїль)	Складання автомобілів і тракторів (Туреччина, Іран, Філіппіни, Ізраїль)	Кустарно-ремісничі підприємства (виробництво килимів, тканин, ювелірних виробів)
--	---	--

Сільське господарство

Рослинництво	Тваринництво		
- Зернові культури: рис (90 % світового виробництва), пшениця, просо, гаолян, кукурудза та ін. - Чай, джут, бавовник, гевея, цукрова тростина, цукрові буряки, соя, маслини	<table border="0"> <tr> <td> - Вівці - Ангорські кози - Верблюди - Шовківництво - Буйволи </td> <td> - Слони - Свині - Яки - Корови </td></tr> </table>	- Вівці - Ангорські кози - Верблюди - Шовківництво - Буйволи	- Слони - Свині - Яки - Корови
- Вівці - Ангорські кози - Верблюди - Шовківництво - Буйволи	- Слони - Свині - Яки - Корови		

Японія

- Площа — 372,8 тис. км² (60-те місце серед держав світу)
- Населення — 126,5 млн осіб (9-те місце)
- ВВП (2000 р.) — 2961,2 млрд дол. (3-тє місце)
- ВВП на душу населення — 23 400 дол. (10-те місце)
- Державний лад: парламентська монархія, унітарна держава

Головні особливості ЕГП

Розташована у Східній Азії, на Японських островах і архіпелазі Рюкю

Лежить у центрі Азіатсько-Тихоокеанського регіону на перетині морських шляхів між Азією, Австралією, Америкою

Омивається морями Тихого океану, найближчі сусіди: Росія, Республіка Корея, Північна Корея, Китай

Розташована в помірному і субтропічному кліматичних поясах, в області мусонного клімату

Має територіальні претензії до Росії щодо Курильських островів і Півдня Сахаліну

Мінеральні

Низькокалорійне кам'яне вугілля, незначні запаси газу та нафти, сірка, вапняки

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (храми, палади, замки, 8 об'єктів у переліку ЮНЕСКО)
- Екологічного напрямку (мальовничі природні ландшафти)
- Гірськолижного напрямку (Наґано, Саппоро)

Природні ресурси

Водні

Численні гірські річки, найбільша — Сінано, багато озер, найбільше — Товада

Земельні

Переважають слабопідзолисті, торф'янисті, бурі лісові ґрунти, червоноземи

Лісові

Ліси займають 2/3 території, але задовольняють лише 1/3 потреб країни

Природні умови

Рельєф

- 3/4 території островів займають гори; середня висота гірських масивів становить 1600—1700 м; схили дуже круті
- Острови розташовані у зоні землетрусів, мають понад 200 вулканів (40 — діючих)

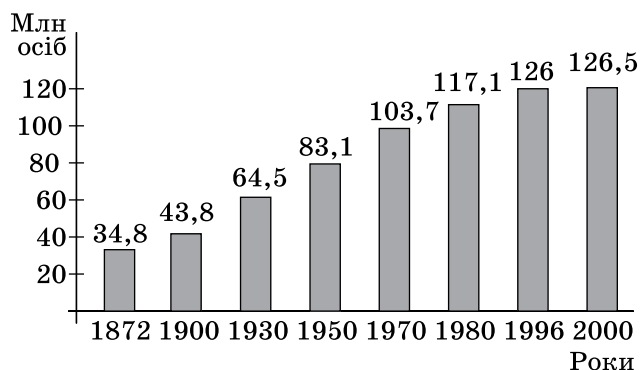
Клімат

- Характерна нестабільна погода: влітку — мусони, а взимку — снігопади
- Пересічні температури у Токіо: січня — +4 °С, липня — +24 °С
- Опади 1000 мм/рік

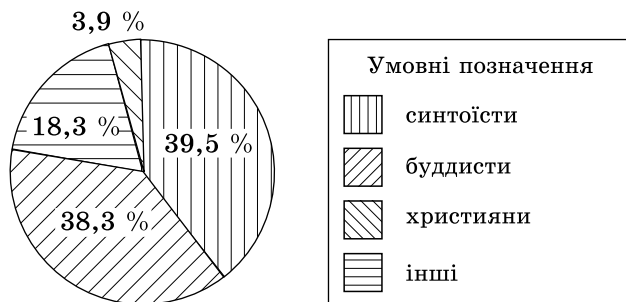
Населення

- Густота — 338,8 особи/км² (18-те місце)
- Народжуваність — 10 ‰
- Смертність — 8,2 ‰
- Природний приріст — 1,8 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 77,5 року
жінки — 84,1 року
- Міське населення — 78 %
- Японці — 99,4 %

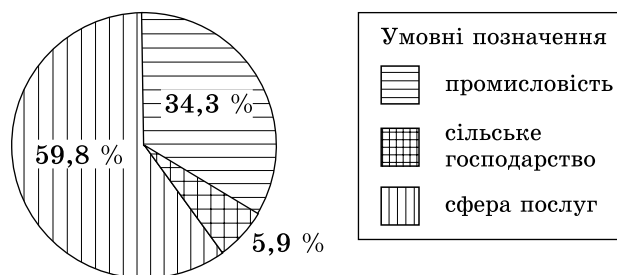
Динаміка кількості населення

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

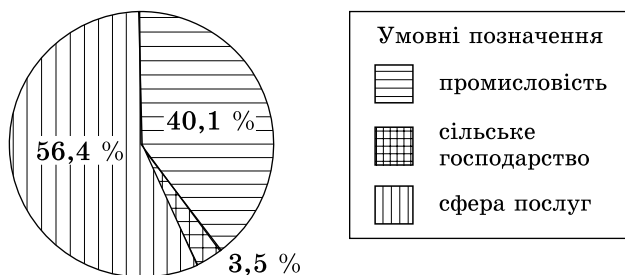

Найбільші міста

Місто	Кількість населення, млн осіб	Місто	Кількість населення, млн осіб
Токіо	7,9	Нагоя	2,2
з приміською зоною	12,0	Саппоро	1,8
Йокогама	3,3	Кіото	1,5
Осака	2,6	Кобе	1,1

■ Господарство Японії

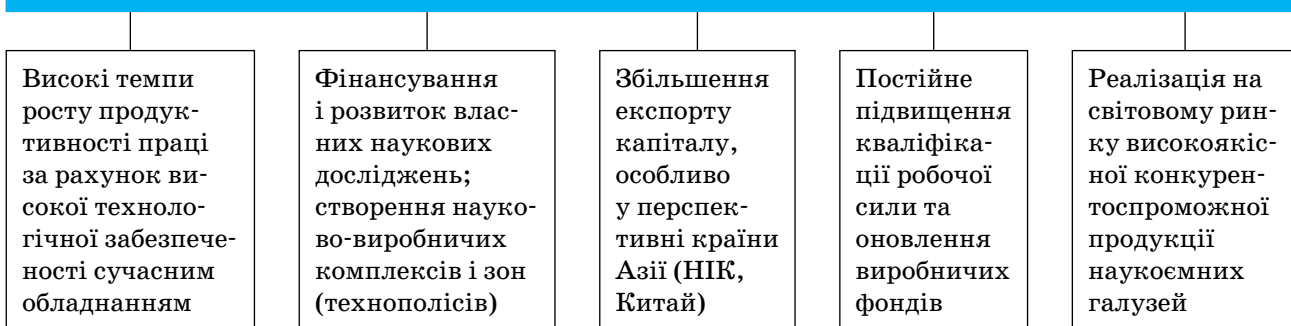
Структура господарства за часткою у ВВП

Японія — високорозвинена постіндустріальна держава, яка посідає 2-ге місце у світі за економічною потужністю.

ВВП Японії становить 14 % світового; за обсягом ВВП на душу населення (32 350 дол.) вона випередила США. Господарство Японії поєднує високоінтенсивні виробництва (енерго- та ресурсозберігаючі, що базуються на «високих технологіях») і невиробничу сферу, орієнтовану на світові стандарти якості життя.

Чинники, що забезпечують високі темпи розвитку економіки Японії

Енергетика	Машинобудування	Металургія	Хімічна
- Орієнтується на імпорتنі нафту (57 %) та природний газ (10 %) 3-тє місце у світі за виробництвом електроенергії - ТЕС — 68 %, ГЕС — 9,5 %, АЕС — 9 %, інші джерела — 13,5 % - Упровадження енергозберігаючих технологій	10 % світового виробництва продукції машинобудування 1/4 продукції експортується 1-ше місце у світі за виробництвом суден (52 %) та автомобілів (23,9 %) - Основою галузі є наукоємні виробництва - Зосереджене у межах Тихоокеанського промислового поясу	2-ге місце у світі за виробництвом сталі - Чорна і кольорова металургія базуються переважно на імпортній сировині - Впроваджуються ресурсозберігаючі технології - Зростає значення виробництв з переробки вторинної сировини	2-ге місце у світі (після США) за обсягами виробництва 16 нафтохімічних комплексів - Спеціалізується на нафтохімії, виробництві синтетичного каучуку, хімічних волокон, пластмас, композиційних матеріалів

Структура промисловості

* Підприємства цих галузей розміщені відносно рівномірно, працюють як на місцевій, так і на привізній сировині, обслуговують місцевий ринок.

Сільське господарство

- Характерне дрібне землекористування фермерського типу
- Земель, придатних для землеробства, небагато
- Сільське господарство країни забезпечує потреби населення у продовольстві на 75 %
- Провідною галуззю у структурі сільського господарства є рослинництво
- Японія — найбільший імпортер сільськогосподарської продукції у світі

Рослинництво

- Зернові: рис (головна культура), пшениця, ячмінь, кукурудза
- Цукровий буряк, цукрова тростина, чай
- Овочівництво
- Садівництво
- Вирощування водоростей

Тваринництво

- Значна частина кормів імпортується
- Свинарство
- Птахівництво
- Рибальство (1-ше місце у світі за виловом риби)
- Вирощування молюсків

Транспорт

Внутрішні перевезення

Автомобільний (52 % вантажів, 60 % пасажирів)

Залізничний

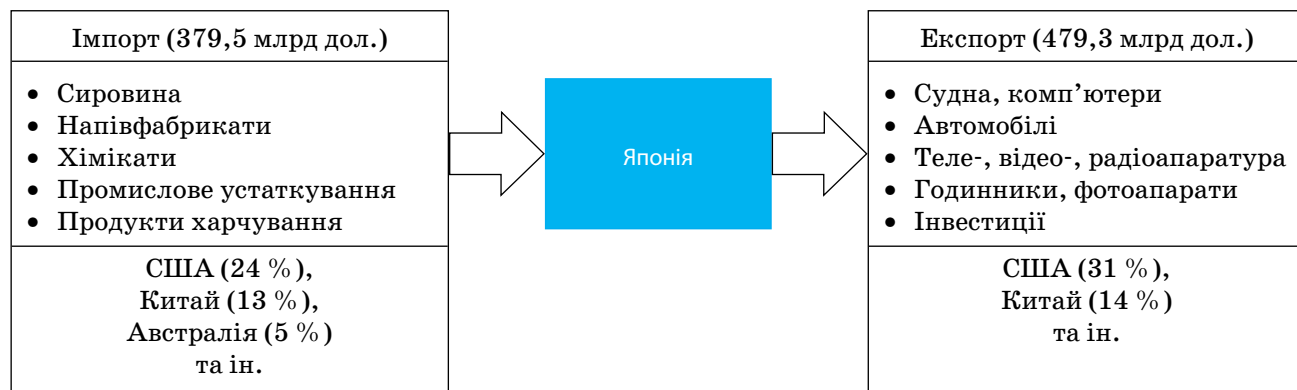
Морський каботажний

Зовнішні перевезення

Морський (2-ге місце у світі за тоннажем)

Повітряний

■ Зовнішні економічні зв'язки

КИТАЙ (КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА)

Цифрами на карті позначено

1 Північна Корея	4 Лаос	8 Афганістан
2 Республіка Корея	5 М'янма	9 Таджикистан
3 В'єтнам	6 Бутан	10 Киргизстан
	7 Непал	

- Площа — 9572,9 тис. км² (3-тє місце серед держав світу)
- Населення — 1261,8 млн осіб (1-ше місце)
- ВВП (2000 р.) — 4795 млрд дол. (2-ге місце)
- ВВП на душу населення — 3800 дол. (90-те місце)
- Державний лад: соціалістична народна республіка, унітарна держава

Розташований у Східній Азії, межує з 13 країнами

Територія займає 1/4 Азії

На сході омивається морями Тихого океану

Близькість до Японії

Головні особливості ЕГП

Розташований у помірному, субтропічному і тропічному кліматичних поясах; на сході мусонний тип клімату, на заході — різко континентальний

Має у своєму складі специфічні адміністративні одиниці — Тайвань, Сянган (Гонконг), Аоминь (Макау)

Рельєф ускладнює розвиток стосунків із західними та південними сусідами

Природні умови

Рельєф

- На сході — прибережні рівнини (Велика Китайська та ін.), невисокі гори
- На заході — центральноазіатські плоскогір'я і гори (Тянь-Шань, Куньлунь, Тибет)

Клімат

- У цілому має континентально-мусонний характер. 3/4 території розташовано у відносно сприятливих кліматичних умовах
- Пересічна температура січня: на півночі — -30°C , на півдні — $+18^{\circ}\text{C}$; липня: $+20^{\circ}\text{C}$ і $+29^{\circ}\text{C}$ відповідно
- Опади: на півдні — 2000 мм/рік, на півночі — до 400 мм/рік

Мінеральні
• 1-ше місце у світі за запасами вольфраму, олова, сурми, цинку, титану, магнезиту, рідкоземельних елементів • 4-те місце у світі за запасами золота • Значні запаси кам'яного вугілля, нафти, газу, залізних руд • 80 видів неметалічних корисних копалин

Рекреаційні
• Історико-культурного напрямку (Велика Китайська стіна, численні монастирі; 16 об'єктів у переліку ЮНЕСКО) • Екологічного напрямку (різноманітні ландшафти) • Гірськолижно-альпіністського напрямку (Тибет, Гімалаї, Тянь-Шань та ін.)

Природні ресурси

Водні
• 4-те місце у світі за запасами поверхневих вод • Великі річки: Янцзи, Хуанхе, Амур та ін. • Багато каналів, у тому числі найбільший у світі — Великий канал • Велика кількість озер, серед них 12 з площею понад 1 тис. км² • Значні запаси підземних вод

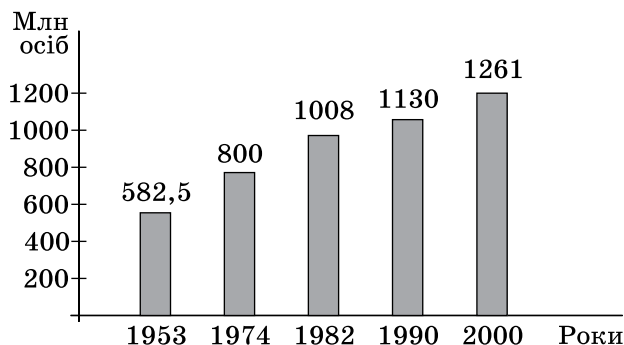
Земельні
• Є майже всі види ґрунтів євразійського континенту • Основні ґрунти землеробних районів — світлі лучні та червоноземи

Лісові
1/8 території займають ліси: хвойні і листяні помірного поясу, листопадні субтропічного і дощові тропічного поясів

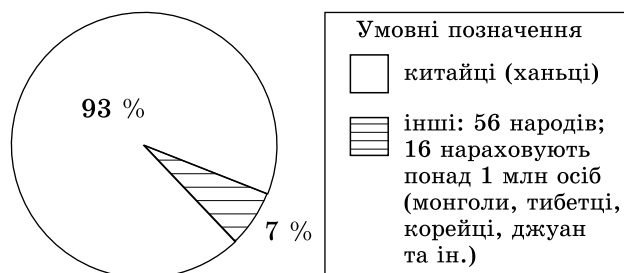
Населення

- Густота — 131,8 особи/км² (52-ге місце)
- Народжуваність — 16,1 ‰
- Смертність — 6,7 ‰
- Природний проріст — 9,4 ‰
- Тривалість життя: чоловіки — 69,9 року, жінки — 73,3 року
- Міське населення — 32 %

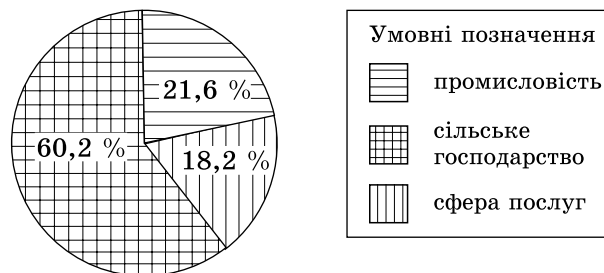
Динаміка кількості населення

Етнонаціональна структура

Структура зайнятості населення

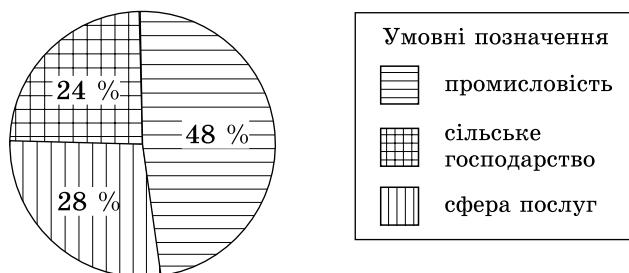

■ Найбільші міста*

Місто	Кількість населення, млн осіб	Місто	Кількість населення, млн осіб
Шанхай	8,9	Шеньян	3,9
Пекін	6,8	Ухань	3,9
Тяньцзінь	4,8	Ханчжоу	3,3

■ Господарство Китаю

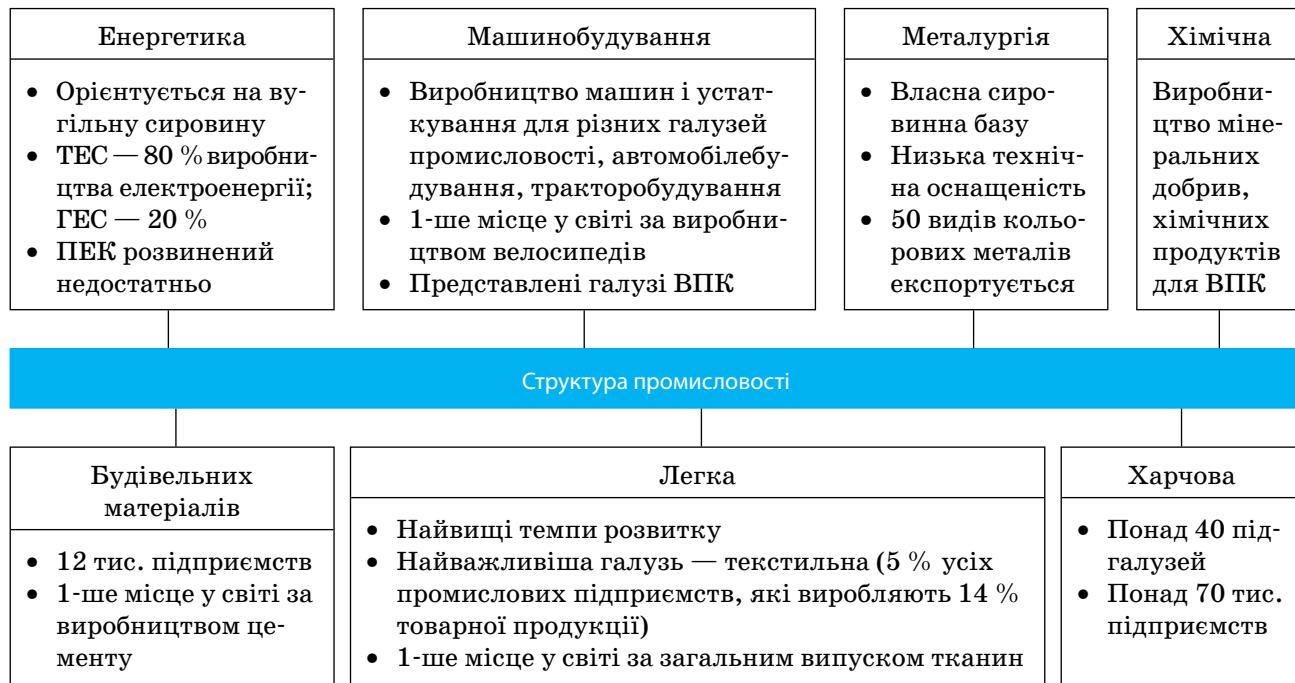
Структура господарства за часткою у ВВП

З 1978 р. в Китаї розпочалася радикальна економічна реформа — перехід до ринкових відносин при збереженні керівної ролі компартії. Реформа прискорила розвиток прогресивних галузей виробництва, а також виробництва товарів народного споживання.

Зараз Китай входить до першої десятки світу за розміром національного доходу і виробництвом промислової та сільськогосподарської продукції, але значно поступається розвиненим країнам за показниками на душу населення.

За кількістю промислових підприємств і працюючих Китай посідає 1-ше місце у світі. 90 % промислових підприємств є дрібними.

* Усього в Китаї 32 міста з населенням понад 1 млн осіб.

Сільське господарство

- За різноманітністю сільськогосподарської продукції КНР посідає 1-ше місце у світі
- Площа ріллі в Китаї становить 100 млн га
- На рослинництво припадає 60 % валової продукції сільського господарства

Тваринництво

- Свинарство (90 % виробництва м'яса)
- Тяглова рогата худоба
- Птахівництво
- Вівчарство
- Скотарство
- Рибальство (3-тє місце у світі за виловом риби)
- Штучне риборозведення

Рослинництво

- Зернові: рис (основна продовольча культура), пшениця, кукурудза, просо, гаолян, ячмінь
- Олійні: арахіс
- Технічні: бавовник, цукрова тростина, цукровий буряк, джут, чай
- Садівництво
- Овочівництво

Транспорт

Залізничний
(48 % вантажо-
перевезень; 80 %
протяжності залі-
зниць — одно-
коліїні лінії)

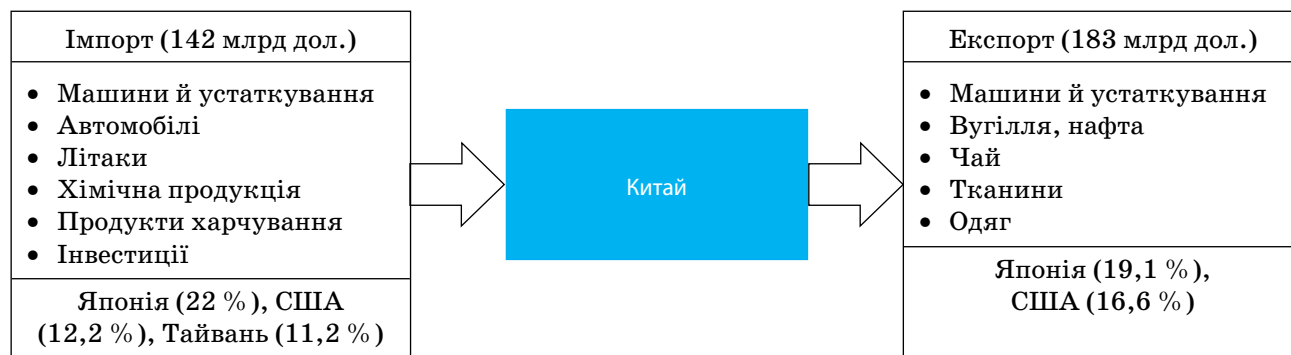
Автомобільний
(28 % ванта-
жоперевезень;
10 % населених
пунктів не ма-
ють дорожнього
сполучення)

Водний (19 %
вантажопереве-
зень, довжина
внутрішніх шля-
хів 110 тис. км;
116 морських
портів)

**Трубопро-
відний (5 %**
вантажопе-
ревезень,
транспор-
тує нафту
до портів)

Повітряний
(переважно
зовнішні пе-
ревезення;
300 маршрутів,
33 міжнародні
авіалінії)

■ Зовнішньоекономічні зв'язки

Основні напрямки українсько-китайського співробітництва

Зовнішня тор-
гівля; створення
спільних під-
приємств

Створення спільної асоці-
ації з інжинірингу в галу-
зі енергетики й енергетич-
ного машинобудування

Передача технології
виробництва тракто-
рів та інших сільсько-
господарських машин

Науково-технічне
співробітництво
в галузях хімії, ме-
талургії, геології

Індія (РЕСПУБЛІКА Індія)

- Площа — 3165,6 тис. км² (7-ме місце серед держав світу)
- Населення — 1014,0 млн осіб (2-ге місце)
- ВВП (2000 р.) — 1825 млрд дол. (5-те місце)
- ВВП на душу населення — 1800 дол. (135-те місце)
- Державний лад: парламентська федеративна республіка у складі Співдружності

Індія — країна давньої цивілізації. У III тис. до н. е. дравіди, які жили у долині р. Інд, утворили самобутню Харапську цивілізацію. Близько XV ст. до н. е. у північну Індію прийшли племена аріїв, які витиснули дравідів на південь. Від цих давніх народів походять сучасні індійці.

Головні особливості ЕГП

Розташована в Південній Азії, майже симетрично до Північного тропіка

Омивається водами Індійського океану; поблизу південних берегів Індії проходять морські шляхи з Середземного моря у Тихий океан

Існує низка нерозв'язаних територіальних питань з Пакистаном та Китаєм, що ускладнює відносини між країнами

Рельєф ускладнює розвиток економічних зв'язків з північними сусідами

Мінеральні

Кам'яне вугілля, нафта, залізні і манганові руди, значні запаси руд кольорових металів, слюда, графіт, берилій, дорогоцінне каміння

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (пам'ятки різних епох)
- Екологічного напрямку (екзотичні природні ландшафти, національні парки)
- Гірськолижно-альпіністського напрямку (Гімалаї)

Природні ресурси

Водні

- Річки Інд, Ґанг, Брахмапутра — багатоводні
- Під час сухого сезону спостерігається дефіцит води у внутрішніх районах країни

Земельні

Ґрунти різноманітні. Переважають алювіальні лучні, алювіальні оглеєні, червоноземи

Лісові

Вологі тропічні вічнозелені ліси, мусонні ліси

Природні умови

Рельєф

- Гімалаї — ланцюг хребтів із пересічною висотою 3—4 тис. м на півночі країни
- Індо-Гангська рівнина
- Плоскогір'я Декан

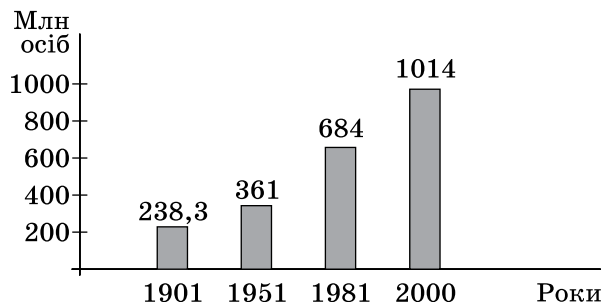
Клімат

- Територія розташована у тропічному і субекваторіальному поясах з типовим мусонним кліматом
- Річна температура — +25 — +27 °С
- Опади 2000—3000 мм/рік

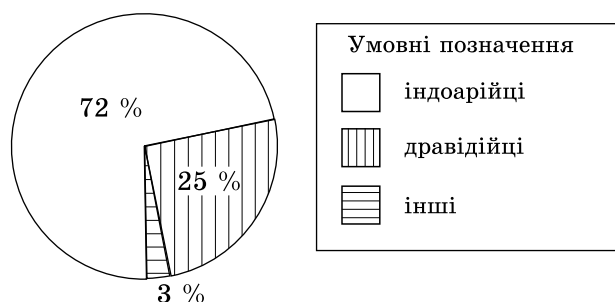
Населення

- Густота — 320,3 особи/км² (19-те місце)
- Народжуваність — 24,8 ‰
- Смертність — 8,9 ‰
- Природний приріст — 15,9 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 61,9 року, жінки — 63,1 року
- Міське населення — 28 %
- Індія — найбагатонаціональніша країна у світі

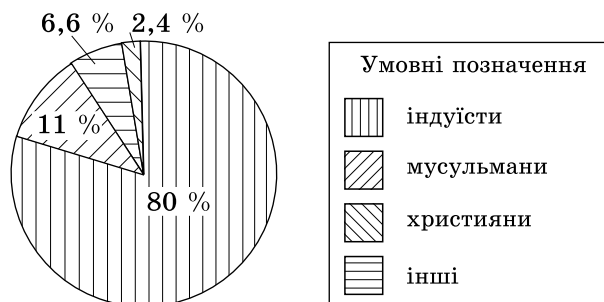
Динаміка кількості населення

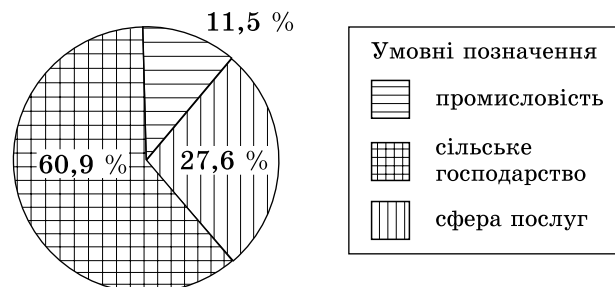
Етнонаціональна структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

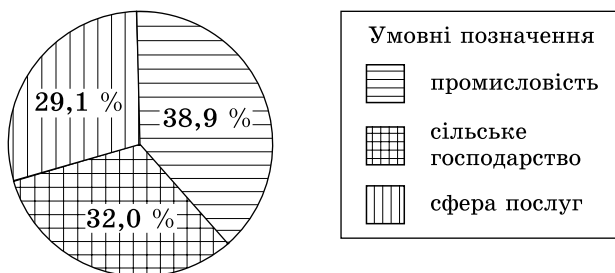

Головні міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Мумбай (Бомбей)	9,9
Делі	7,2
Колката	4,4
Ченнай	3,8
Бангалор	3,3
Гайдерабад	3,0
Ахмадабад	2,9
Нью-Делі (столиця)	0,301

■ Господарство Індії

Структура господарства за часткою у ВВП

Індія — аграрно-індустріальна країна. За роки незалежності Індія досягла значних успіхів в економічному і соціальному розвитку. Державна політика спрямована на індустріалізацію господарства, аграрні реформи, розвиток космічної програми.

Індійська промисловість поєднує найрізноманітніші форми виробництва — від великих заводів, оснащених за останнім словом техніки, до примітивних кустарних промислів.

Енергетика	Металургія	Машинобудування
- Основний вид палива — вугілля (7,1 % світового видобутку) - Збільшується видобуток нафти (21-ше місце у світі) і кам'яного вугілля - ТЕС — 80 % виробництва електроенергії, ГЕС — 18 %, АЕС — 2 % - Значна роль непромислових видів палива (дрова, кізяки)	60 % добутих залізних руд експортується 10-те місце у світі за виправкою сталі - Найбільші центри чорної металургії — Бхілаї, Бокаро, Роуркеле, Дургапурі, Джамшедпурі	- Забезпечує вітчизняними машинами цукрову, текстильну промисловість, а також електроенергетику - Розвивається точне машинобудування

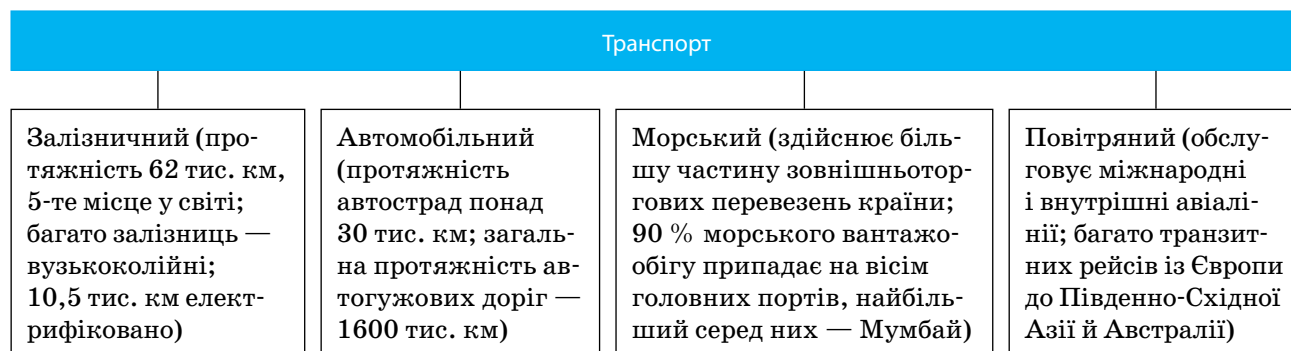
Структура промисловості

Легка	Алмазна
20 % світового виробництва бавовняних тканин - Джутова промисловість - Значна частка кустарних промислів	1-ше місце у світі за загальною вагою видобутих алмазів, за кількістю обмежених алмазів, за обсягом експорту алмазів

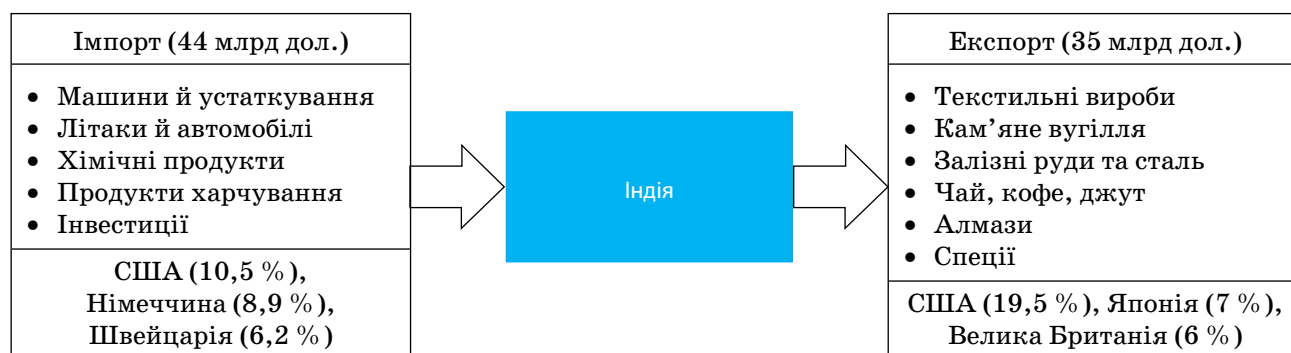
Сільське господарство

- Домінуюча галузь індійської економіки, має яскраво виражене рослинницьке спрямування - За обсягом сільськогосподарського виробництва держава посідає 4-те місце у світі і є одним з найбільших виробників чаю, арахісу, цукрової тростини, зернобобових, джуту, деяких спецій 2-ге місце у світі (після КНР) за виробництвом рису, 3-тє — за виробництвом тютюну, 4-тє — за виробництвом пшениці та бавовни

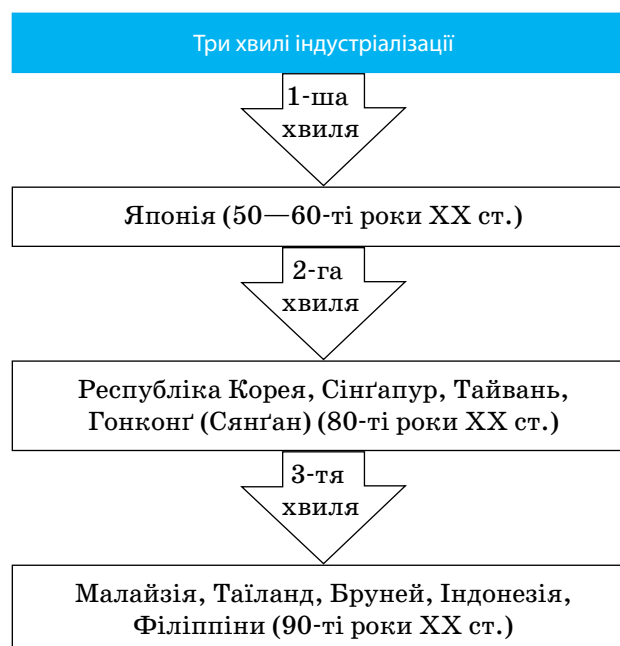
Рослинництво	Тваринництво
- Зернові (рис, пшениця, просо) - Бобові (квасоля, арахіс) - Технічні - Тютюнництво - Прянощі (чорний перець, гвоздика, кордамон) - Банани й ананаси (1-ше місце у світі)	15 % світового поголів'я великої рогатої худоби (тяглова сила) - Дрібна рогата худоба - Птахівництво - Свинарство - Морське та річкове риболовство

■ Зовнішньоекономічні зв'язки

Нові індустріальні країни (НІК) Південно-Східної і Східної Азії

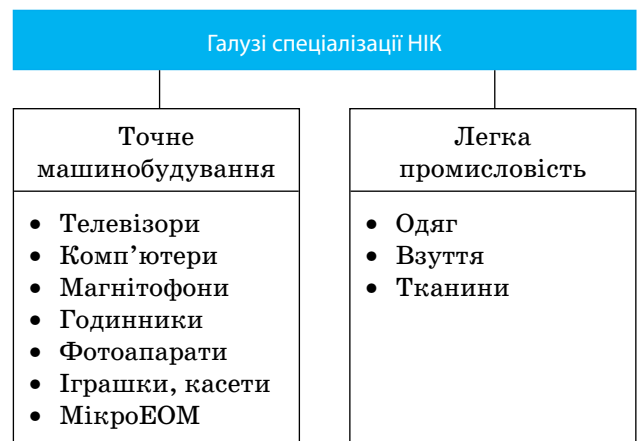
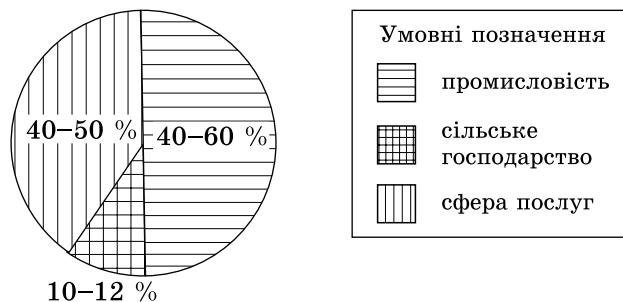
■ Нові індустріальні країни Південно-Східної і Східної Азії

Країна	Площа, тис. км ²	Населення, млн осіб	ВВП на душу населення, дол.	Темпи економічного зростання, %
Малайзія	329,7	21,8	10 700	6
Республіка Корея	99,3	47,5	13 300	12
Тайвань	36,2	22,1	13 500	7
Таїланд	513,1	61,2	6400	6
Індонезія	1937,2	224,8	2800	6
Філіппіни	300,1	81,2	3600	7
Бруней	5,76	0,34	17 400	8

■ Господарство

Структура господарства НІК

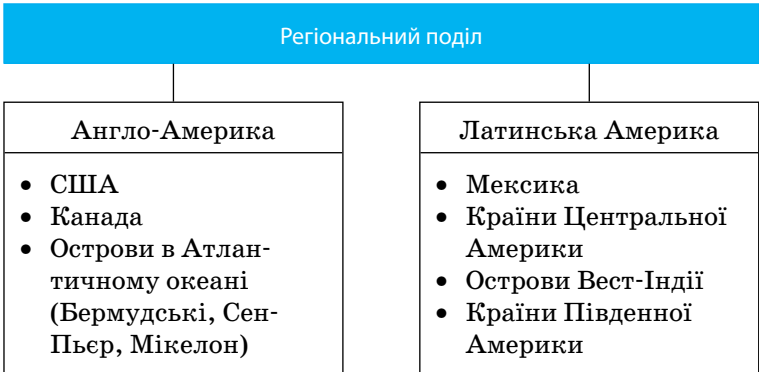

Тема 4. Країни Америки

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

- Площа (з Гренландією) — 44,5 млн км²
- Населення — 800 млн осіб

■ Міжнародні економічні організації Америки

Назва	Рік створення	Країни-члени	Призначення
Амазонський пакт	1978	Болівія, Бразилія, Венесуела, Гайана, Колумбія, Перу, Суринам, Еквадор	Освоєння, використання, охорона ресурсів у басейні Амазонки
Андська група	1969	Болівія, Колумбія, Перу, Чилі, Еквадор, Венесуела	Освоєння родовищ корисних копалин в Андах, налагодження економічних зв'язків
Організація Американських держав (ОАД)	1948	35 країн Західної півкулі, включно із США і Канадою	Підтримання миру і безпеки, сприяння співробітництву країн регіону
Спільний ринок (МЕРКОСУР)	1991	Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай	Ліквідація митних бар'єрів між країнами, вільне пересування капіталів, товарів, робочої сили
Північно-Американська угода про вільну торгівлю НАФТА (ПАУВТ)	1992	США, Канада, Мексика	Лібералізація, торгівлі і послуг, поступова ліквідація митних та інвестиційних бар'єрів
Центрально-американський спільний ринок (ЦАСР)	1961	Гватемала, Гондурас, Коста-Рика, Нікарагуа, Сальвадор	Прискорення економічного розвитку країн субрегіону шляхом об'єднання їхніх матеріальних і фінансових ресурсів

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ (США)

- Площа — 9363,4 тис. км² (4-те місце серед держав світу)
- Населення — 275,6 млн осіб (3-тє місце)
- ВВП (2000 р.) — 9342 млрд дол. (1-ше місце)
- ВВП на душу населення — 33 900 дол. (2-ге місце)
- Державний лад: президентська республіка, федеративна держава

Територія омивається водами Тихого, Атлантичного та Північного Льодовитого океанів

Має володіння: вільно приєднана держава Пуерто-Рико, острови у Вест-Індії та Тихому океані

США не відчували руйнівних наслідків Першої та Другої світових війн

Головні особливості ЕГП

48 штатів і федеральний округ Колумбія займають середню частину материка

49-й штат Аляска розташований на північному заході материка. 50 -й штат — Гавайські о-ви — у Тихому океані

Мінеральні

Значні поклади кам'яного та бурого вугілля, нафти, газу, залізних руд, руд кольорових металів, фосфоритів, сірки, калійної та кам'яної солей

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (пам'ятки культури, унікальні сучасні споруди; 18 об'єктів з переліку ЮНЕСКО)
- Екологічного напрямку (національні парки)
- Пляжного напрямку (узбережжя океанів, Гаваї)
- Гірськолижного напрямку (Кордильєри, Скелясті гори)

Природні ресурси

Водні

Міссісіпі з притоками та багаті на гідроенергію гірські річки, великі озера, підземні води, льодовики

Земельні

Чорноземи, червоноземи, каштанові ґрунти

Лісові

25 % території: мішані та хвойні

Природні умови

Рельєф

- Рівнини: Великі, Центральні та ін.
- Гори: Аппалачі (старі), Кордильєри, Скелясті (молоді; вулканізм, землетруси)

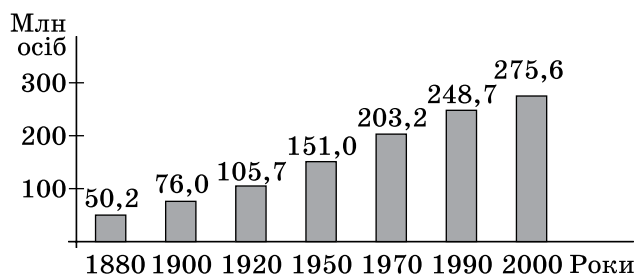
Клімат

- Переважно помірний і субтропічний; Гавайські о-ви — тропічний, штат Аляска — субарктичний
- Пересічні температури липня: на півночі — +16 — +24 °С, на півдні — +24 — +32 °С
- Опади: від 250—500 мм/рік до 2000 мм/рік

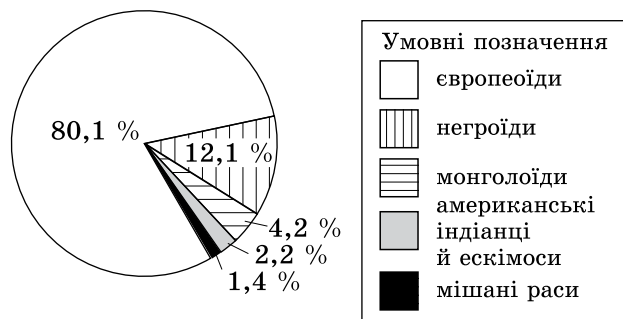
Населення

- Густота — 29,4 особи/км² (140-е місце)
- Народжуваність — 14,2 ‰
- Смертність — 8,7 ‰
- Природний приріст — 5,5 ‰
- Тривалість життя: чоловіки — 74,2 року, жінки — 79,9 року
- Міське населення — 76,4 %

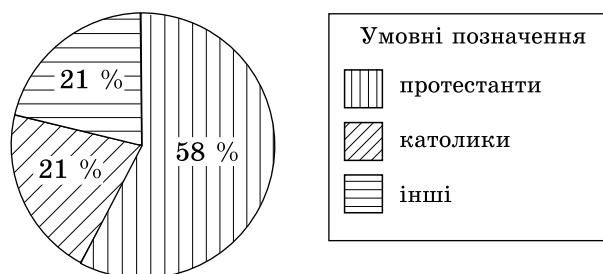
Динаміка кількості населення

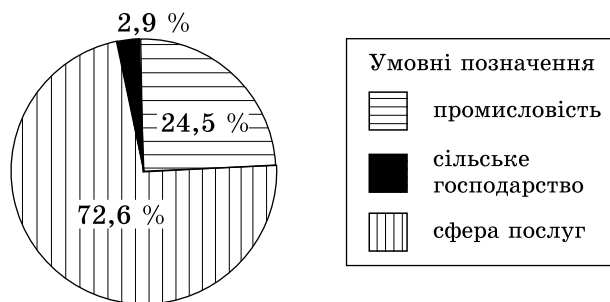
Етнорасова структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

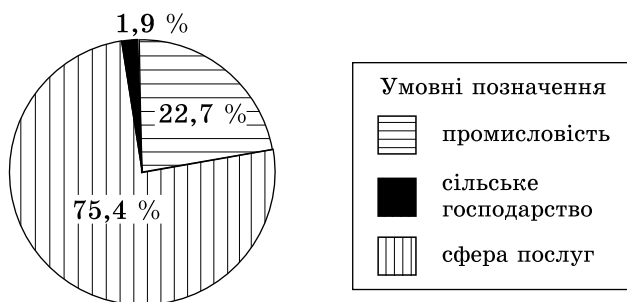

Головні міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Вашингтон	0,5
Нью-Йорк	7,4
Лос-Анджелес	3,6
Чикаго	2,8
Г'юстон	1,8
Філадельфія	1,5
Сан-Дієго	1,2
Даллас	1,1
Детройт	1,0

■ Господарство США

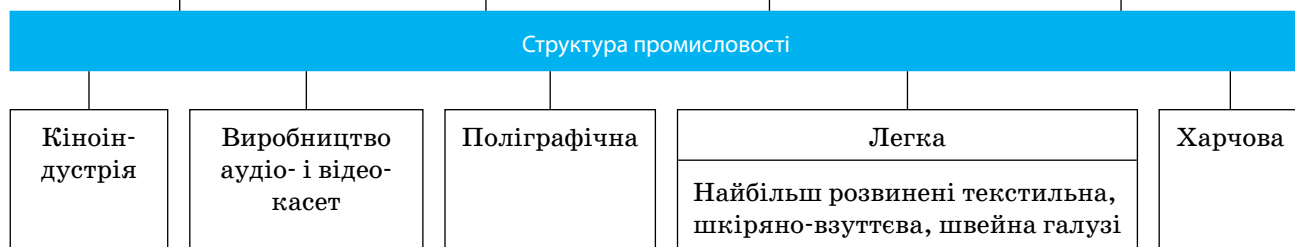
Структура господарства за часткою у ВВП

США — наймогутніша постіндустріальна держава світу з інтенсивним сільським господарством і розвинуеною сферою послуг. Для господарства характерні комплексний розвиток усіх сучасних виробництв, їхні великі розміри і потужність, новітня техніка і технології, високий рівень освіти та зайнятості населення.

Промисловість США характеризується повнотою галузевої структури, високою забезпеченістю природними ресурсами і кваліфікованою робочою силою, розвинуеною науково-дослідною базою, значною концентрацією капіталу і виробництва. З 80-х років ХХ ст. спостерігається зниження питомої ваги сировинних галузей і прискорення темпів розвитку наукоємних галузей і виробництв.

Енергетика	Металургія	Хімічна	Машинобудування
11,1 % світового видобутку нафти - Високорозвинена нафтопереробна промисловість 2-ге місце у світі (після Росії) за видобутком природного газу 25 % світових запасів кам'яного вугілля; найголовніший район — Аппалачський 1-ше місце у світі за виробництвом електроенергії - ТЕС — 68,6 %, ГЕС — 20,2 %, АЕС — 11 %, інші джерела — 0,2 %	- Чорна та кольорова металургія базуються на власній та імпортованій сировині - Основний металургійний район — Приозерний 16,4 % світового виробництва алюмінію 18 % світового виробництва міді	1-ше місце у світі за загальним обсягом виробництва хімічної продукції - Виробництва синтетичного каучуку, хімічних волокон, пластмас, синтетичних смол (базуються на нафтохімічній сировині) - Виробництво технічних газів (кисень, водень, азот) - Основна частина виробництв — на півдні США	- Провідна галузь (40 % промислової продукції) - Автомобільна (найбільші монополії «Дженерал моторз» і «Форд моторз») - Авіаракетокосмічна (найбільшого розвитку досягла на тихоокеанському узбережжі) - Електротехнічна і електронна (у великих міських агломераціях Півночі і Північного Сходу) - Суднобудування, сільськогосподарське машинобудування, виробництво обладнання для інших галузей

Сільське господарство

- США — найбільший у світі виробник сільськогосподарської продукції
- Один робітник, зайнятий у сільському господарстві, може прогодувати 80 осіб
- Основним підприємством сільськогосподарського виробництва є ферма
- Сільське господарство не лише забезпечує внутрішні потреби країни, а й спрямовує значну частину продукції на експорт

Тваринництво

- Скотарство (4-те місце у світі за поголів'ям великої рогатої худоби)
- Свинарство
- Птахівництво (бройлери)
- Вівчарство
- Рибальство
- Конярство

Рослинництво

- Зернові (пшениця, кукурудза, рис)
- Кормові (соя, сорго)
- Технічні (цукрова тростина, цукровий буряк, тютюн, арахіс)
- Волокнисті (бавовник)
- Овочівництво, картоплярство
- Садівництво, виноградарство

Залізничний (1-ше місце у внутрішніх вантажоперевезеннях; зменшується протяжність залізниць та їхня частка у перевезеннях)

Автомобільний (2-ге місце у внутрішніх вантажоперевезеннях; 30 % легкових і 44 % вантажних автомобілів світового автопарку; 80 % пасажирських перевезень)

Трубопровідний (25 % вантажоперевезень країни; продуктопроводи транспортують вугілля, вапняк, фосфорити)

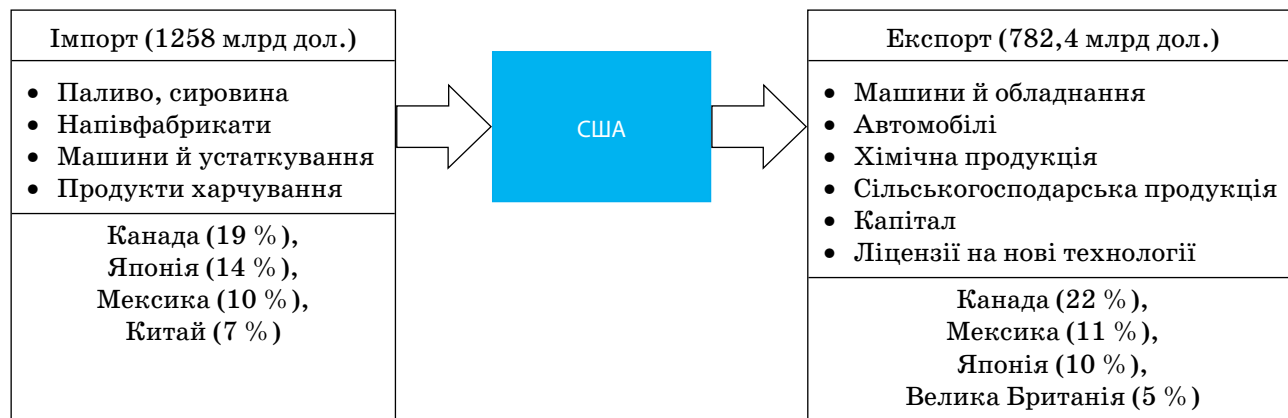
Транспорт

Внутрішній водний (загальна протяжність 50 тис. км; найважливіша артерія — річка Міссісіпі)

Морський (1-ше місце у світі за обсягом перевезень, 9-те — за тоннажністю)

Повітряний (40 % усіх світових перевезень пасажирів; найбільші аеропорти: О'Хара (Чикаго), Атланта, Даллас)

Зовнішньоекономічні зв'язки

КАНАДА

- Площа — 9970,6 тис. км² (2-ге місце серед держав світу)
- Населення — 31,3 млн осіб (34-те місце)
- ВВП (2000 р.) — 729 млрд дол. (11-те місце)
- ВВП на душу населення: 23 300 дол. (13-те місце)
- Державний лад: федеративна парламентська держава у складі Співдружності

Головні особливості ЕГП

Розташована в північній частині Північної Америки; має велику площу; окрім материкової частини до її складу входять численні острови

Омивається водами трьох океанів — Тихого, Атлантичного та Північного Льодовитого

Межує з США (6 тис. км кордону, що не охороняється), полярними секторами межує з Росією

Більша частина території розташована у холодних поясах — арктичному і субарктичному, південь — у помірному

Мінеральні

Нафта, природний газ, кам'яне вугілля; 1/3 світових запасів залізних руд, міді, титану; 2/3 — запасів нікелю та цинку, 2/5 — урану та свинцю

Рекреаційні

- Історико-культурного напрямку (пам'ятки історії; 12 об'єктів з переліку ЮНЕСКО)
- Екологічного напрямку (численні національні парки)
- Гірськолижно-альпіністського напрямку (Кордильєри)
- Екстремального напрямку (північні острови)

Природні ресурси

Лісові

Хвойні та листяні ліси займають 33 % території (19 % світових запасів)

Водні

Густа річкова мережа, найбільші річки — Маккензі, Нельсон, Св. Лаврентія; багато озер

Земельні

Лише 15 % території придатні для землеробства; ґрунти: сірі лісові, чорноземи, каштанові

Природні умови

Рельєф

- Рівнини — горбисті, розчленовані (Лаврентійська височина, Центральні рівнини)
- Скелясті гори та Кордильєри займають 50 % території (молоді)

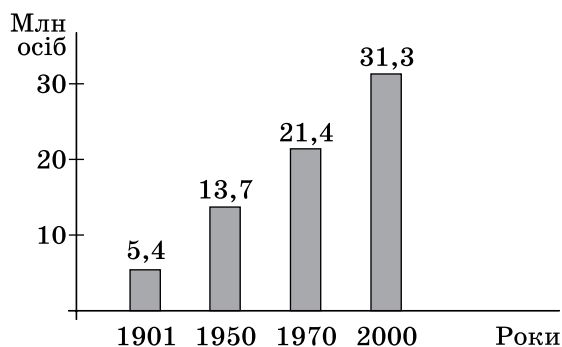
Клімат

- На півночі — холодний арктичний, на півдні — помірний
- Пересічна температура січня: -35°C (північ), -20°C (південь); липня: $+4^{\circ}\text{C}$ — $+7^{\circ}\text{C}$ та $+16^{\circ}\text{C}$ — $+18^{\circ}\text{C}$ відповідно
- Опади: 2500 мм/рік (захід), 400—250 мм/рік (центр), 1250 мм/рік (схід)

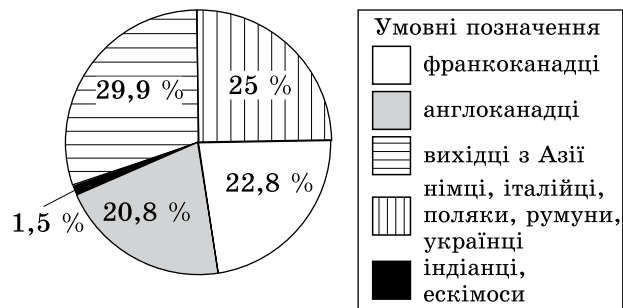
Населення

- Густота — 3,1 особи/км² (184-те місце)
- Народжуваність — 11,4 ‰
- Смертність — 7,4 ‰
- Природний приріст — 4,0 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 76 років
жінки — 83 роки
- Міське населення — 78 %

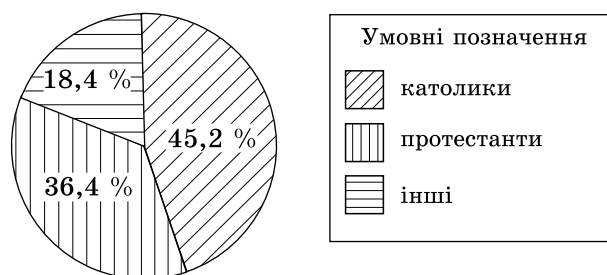
Динаміка кількості населення

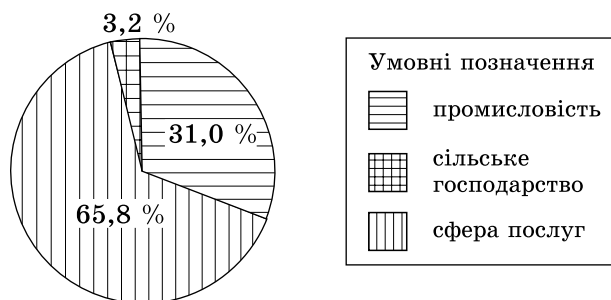
Етнонаціональна структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

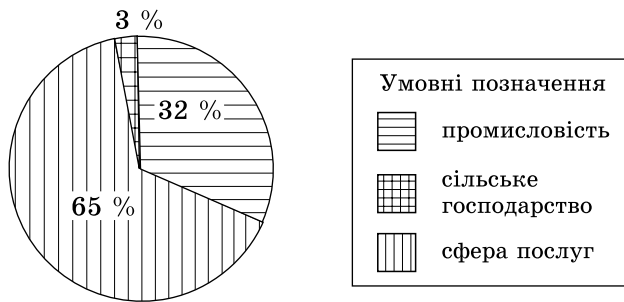

Головні міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Оттава (столиця)	1,01
Торонто	4,26
Монреаль	3,33
Ванкувер	1,84
Едмонтон	0,9
Калгарі	0,8
Вінніпег	0,7

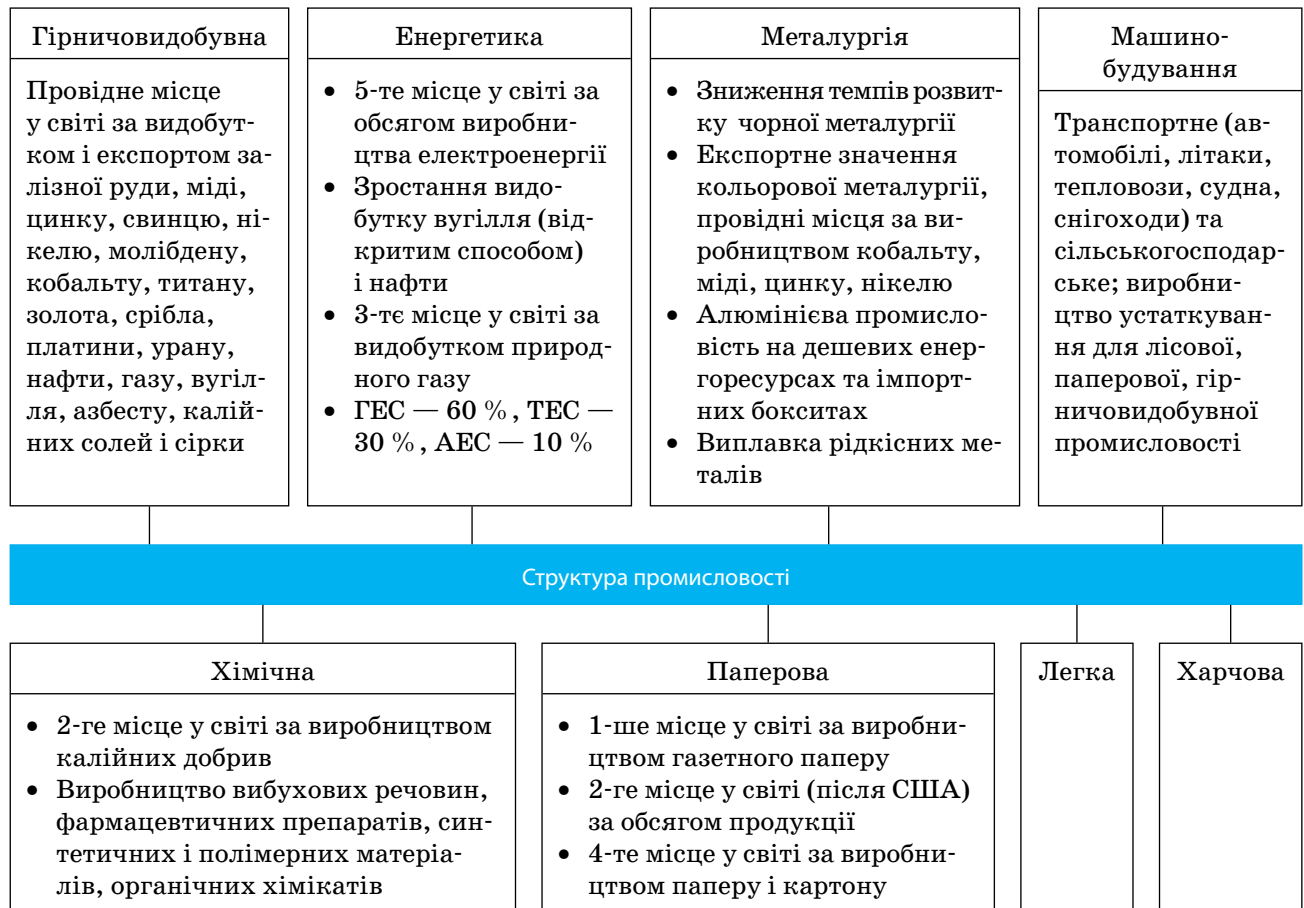
■ Господарство Канади

Структура господарства за часткою у ВВП

Канада — країна «переселенського капіталізму». Вона належить до промислово розвинених країн світу. Розвиток її економіки проходить на величезній території при відносно незначній кількості населення. Структуру господарства визначає сировинна спрямованість економіки. У територіальному плані сировинна специфіка визначається географічною близькістю до США і фактичною відкритістю кордонів. Однією з особливостей економіки є те, що американський капітал фактично контролює сучасні галузі видобувної промисловості та машинобудування. В економіку Канади спрямовується 30 % американських інвестицій, у першу чергу, у прикордонні із США території.

У промисловості розвинені всі основні галузі з переважанням обробної промисловості. Однак експортне значення має, перш за все, видобувна промисловість.

Сільське господарство

- Сільське господарство є високорозвинутою галуззю економіки
- Основним виробником сільськогосподарської продукції є високотоварні фермерські господарства, що характеризуються сучасним рівнем механізації і ефективною спеціалізацією
- Понад половини продукції сільського господарства надходить на світовий ринок

Тваринництво

- Головна спеціалізація — молочно-м'ясне тваринництво із високим рівнем використання концентрованих кормів і лучнопасовищного кормовиробництва
- Свинарство
- Птахівництво

Рослинництво

- Зернові: пшениця, ячмінь (2-ге місце у світі за експортом), кукурудза
- Технічні: соєві, боби, ріпак, цукрові буряки
- Овочівництво
- Садівництво

Залізничний (1-ше місце за вантажоперевезеннями; зв'язує райони видобутку сировини з районами її переробки)

Автомобільний (1-ше місце за пасажироперевезеннями; за протяжністю доріг і кількістю автомобілей на одного жителя посідає одне з перших місць у світі)

Трубопровідний (близько 30 % загального товарообігу, за протяжністю нафтопроводів посідає 3-тє місце у світі)

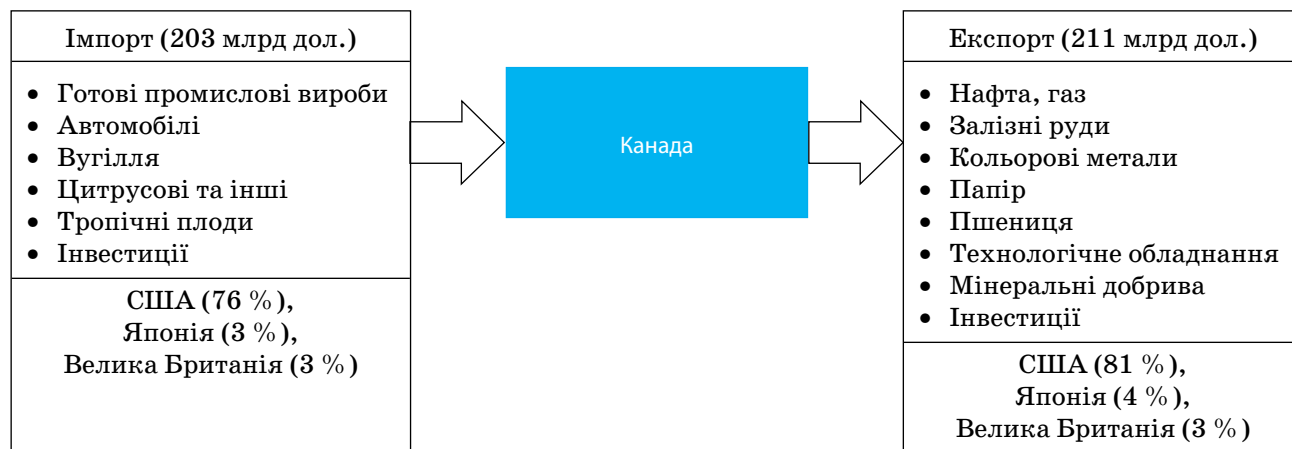
Транспорт

Водний (особливе значення на відрізку річка Св. Лаврентія — Великі Озера)

Морський (25 % вантажобігу країни; більшість перевезень здійснюється іноземними суднами)

Повітряний (широко використовується як для внутрішніх, так і для зовнішніх пасажироперевезень)

Зовнішньоекономічні зв'язки

Країни Латинської Америки

Найбільш сприятливе ЕГП мають країни, розташовані у Центральній Америці та на островах Карибського моря

Загальні риси ЕГП регіону

Вихід до Тихого й Атлантичного океанів, якими проходять важливі світові морські шляхи

Усі країни регіону перебувають під економічним і політичним впливом США

Країни східної частини Південної Америки

- Рівнинні території зі сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами
- Значні лісові та водні ресурси
- Родовища залізної та манганової руд, бокситів, нафти

Країни гірського заходу Південної Америки

- Природні умови змінюються з висотою
- Родовища кольорових металів, срібла, сурми, берилію, бокситів, залізної руди
- У Чилі — найбільші у світі запаси селітри
- Річки багаті на гідроресурси

Природно-ресурсний потенціал

Країни Центральної Америки та островів Карибського моря

- Сприятливі умови для вирощування тропічних культур
- Значні лісові ресурси
- Територія в цілому бідна на корисні копалини
- Значні поклади бокситів на островах

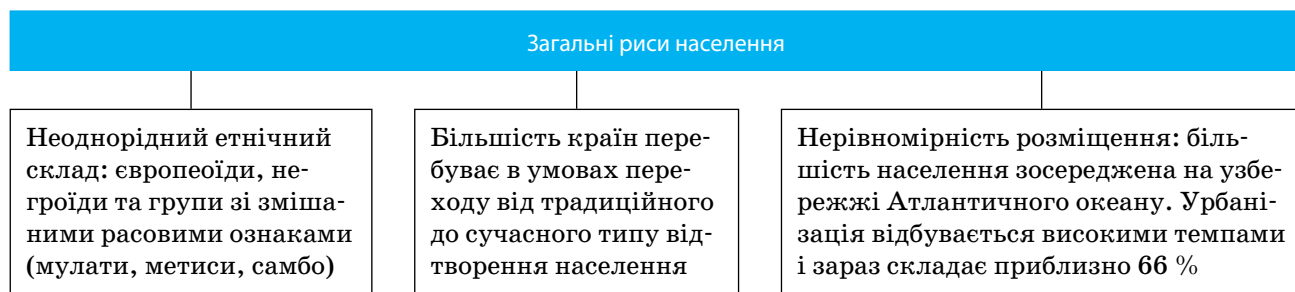
Мексика

- Природні умови різноманітні
- Багата на нафту, газ, срібло, золото, залізні руди, сірку
- Нестача води

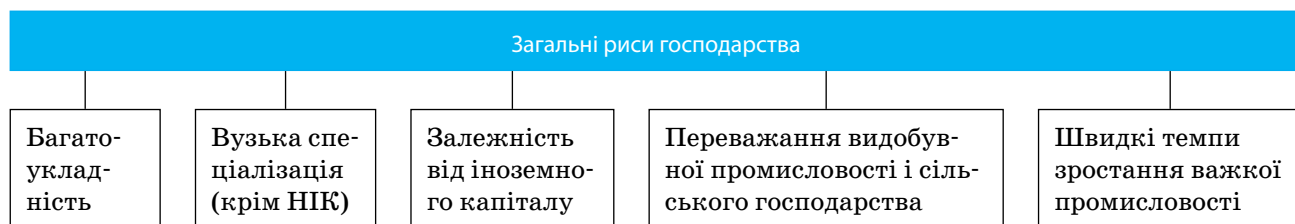
■ Склад регіону

Країна*	Площа, км ²	Населення, млн осіб	ВВП на душу населення, дол.
Антигуа і Барбуда	443	0,066	8200
Аргентина	2 800 000	36,9	10 000
Багамські О-ви	13 900	0,262	20 000
Барбадос	430	0,259	11 200
Беліз	23 000	0,249	3100
Болівія	1 098 600	8,2	3000
Бразилія	8 547 404	172,0	6150
Венесуела	912 050	23,5	8000
Гаїті	27 700	6,9	2340
Гайана	215 000	0,808	2500
Гватемала	109 00	12,6	3900
Гондурас	112 492	6,2	2060
Гренада	344	0,091	3700
Домініки	790	0,071	3400
Домініканська Республіка	48 700	8,3	5400
Колумбія	1 141 800	39,6	6200
Коста-Рика	50 900	3,7	7100
Куба	110 900	11,1	1770
Мексика	1 955 200	100,0	8500
Нікарагуа	131 812	4,8	2650
Панама	75 517	2,8	7600
Парагвай	407 000	5,6	3650
Перу	1 285 200	27,0	4400
Сальвадор	21 400	6,1	3100
Сент Вінсент і Гренадини	389	0,115	2600
Сент Кітс і Невіс	269	0,038	6000
Сент-Люсія	617	0,156	4300
Суринам	163 820	0,431	3400
Тринідад і Тобаго	5128	1,2	8500
Уругвай	176 215	3,3	8500
Чилі	756 626	15,0	12 400
Ямайка	10 991	2,7	3350

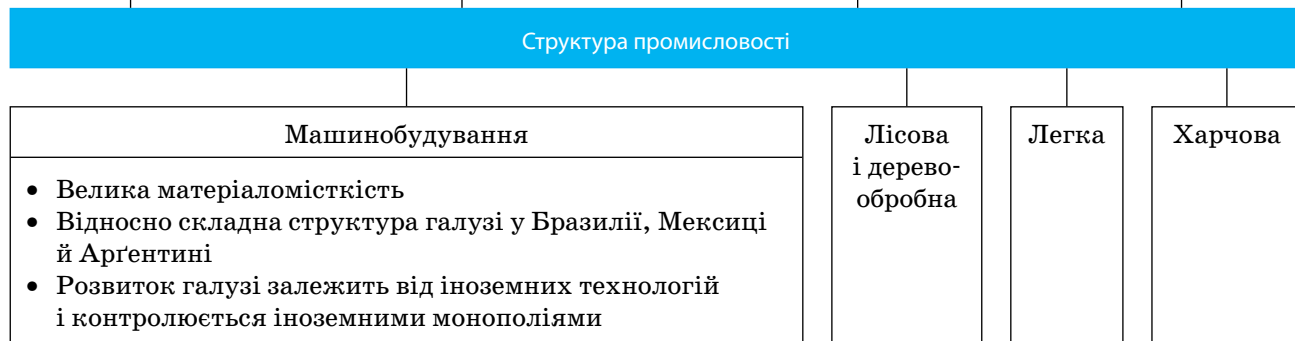
* На території регіону розташовано 46 країн. У таблиці наведено дані лише про незалежні країни. Інші — володіння або території з особливим статусом.

■ Загальна характеристика господарства країн Латинської Америки

Видобувна	Енергетика	Металургія	Хімічна
18 % гірничорудної промисловості світу 33 % світового видобутку мідної руди; 30 % — залізної руди; 25 % — мангану; 25 % — бокситів 28 % світового експорту залізної руди; 25 % — мідної руди	- Головні енергоресурси — нафта та природний газ 25 % світового потенціалу гідроресурсів (освоєно — 16 %) - Повільний розвиток атомної енергетики (1,5 % виробництва електроенергії) 25 % у загальному енергоспоживанні припадає на дрова та біомасу - Низькі показники споживання енергії на одного жителя - ТЕС — 1/3 електроенергії, ГЕС — 2/3	- Великі запаси залізної руди і обмежені — коксівного вугілля - Бразилія, Мексика, Колумбія, Чилі — чавун, сталь, прокат 16 % світового виробництва сталі - Високий рівень розвитку кольорової металургії; найкращі умови — у Бразилії, Мексиці, Чилі, Перу, Болівії - Лідерство Чилі за виробництвом та експортом міді (2-ге місце у світі)	- Розвиток усіх підгалузей 75 % продукції — Бразилія, Мексика й Аргентина - Переважає основної хімії - Лідерство Бразилії за виробництвом мінеральних добрив (5-те місце у світі)

Сільське господарство

- Створюється 15,5 % ВВП і зайнято 27,3 % економічно активного населення
- Провідні позиції у світовому виробництві кави, бананів, цукру, какао, бавовни
- На три країни — Бразилію, Мексику й Аргентину — припадає 2/3 парку сільськогосподарських машин регіону
- Сільське господарство розвивається переважно екстенсивним шляхом, що призводить до скорочення площі тропічних лісів
- 2/3 вартості валової продукції сільського господарства припадає на рослинництво

Рослинництво

- Споживче (традиційні сільськогосподарські культури для власного споживання — кукурудза, пшениця, квасоля, маніока, кормові банани, картопля)
- Платтаційне (орієнтується на світовий ринок і вирощує банани, цитрусові, каву, какао, цукрову тростину, бавовну)

Тваринництво

- 2/3 продукції виробляється в Бразилії, Мексиці й Аргентині
- Переважає екстенсивне тваринництво м'ясного напрямку
- Свинарство (10 % світового поголів'я)
- Тонкорунне та напівтонкорунне вівчарство
- Недостатня власна кормова база

Залізничний (10 % довжини світових залізниць; відсутність єдиної залізничної мережі, неоднакова ширина колій)

Автомобільний (12 % світової автомобільної мережі; не забезпечує зв'язків між регіонами та окремими країнами)

Трубопровідний (2/3 загальної протяжності припадає на Мексику, Аргентину і Венесуелу)

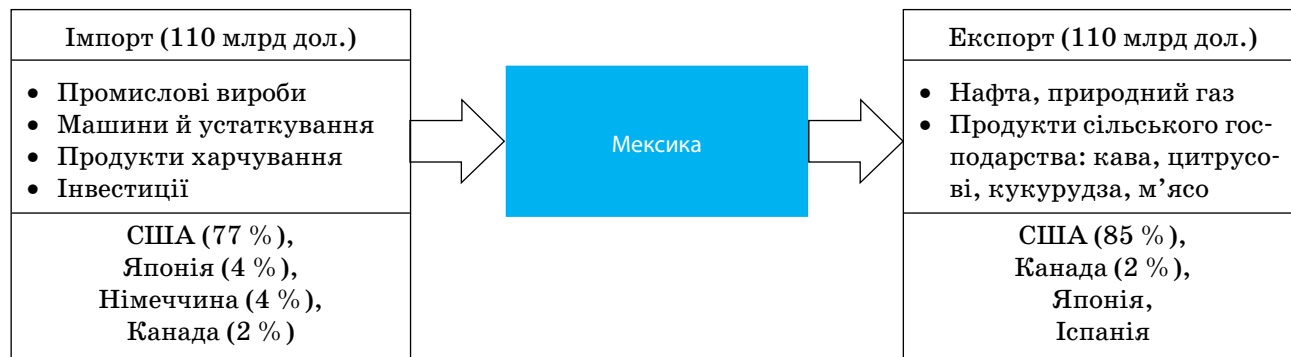
Транспорт

Річковий (розвинений слабо)

Морський (95 % вантажообігу міжнародних перевезень; за тоннажем флоту перші місця посідають Бразилія, Аргентина, Мексика)

Повітряний (2/3 парку літаків припадає на Бразилію; на внутрішніх авіалініях діють приватні місцеві авіакомпанії, на міжнародних — іноземні)

■ Зовнішньоекономічні зв'язки окремих країн

Тема 5. Країни Африки, Австралії та Океанії

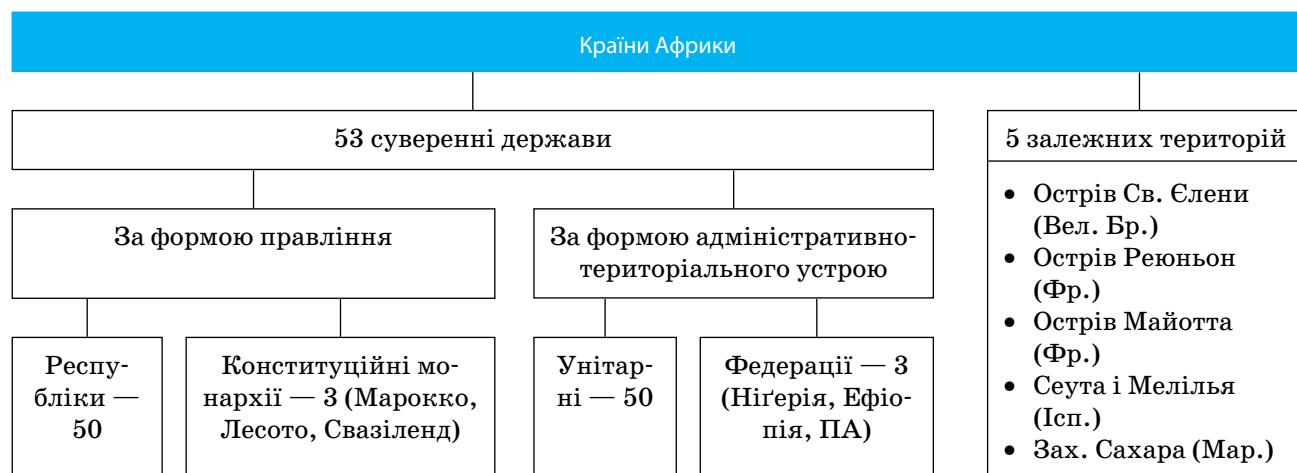
Країни Африки

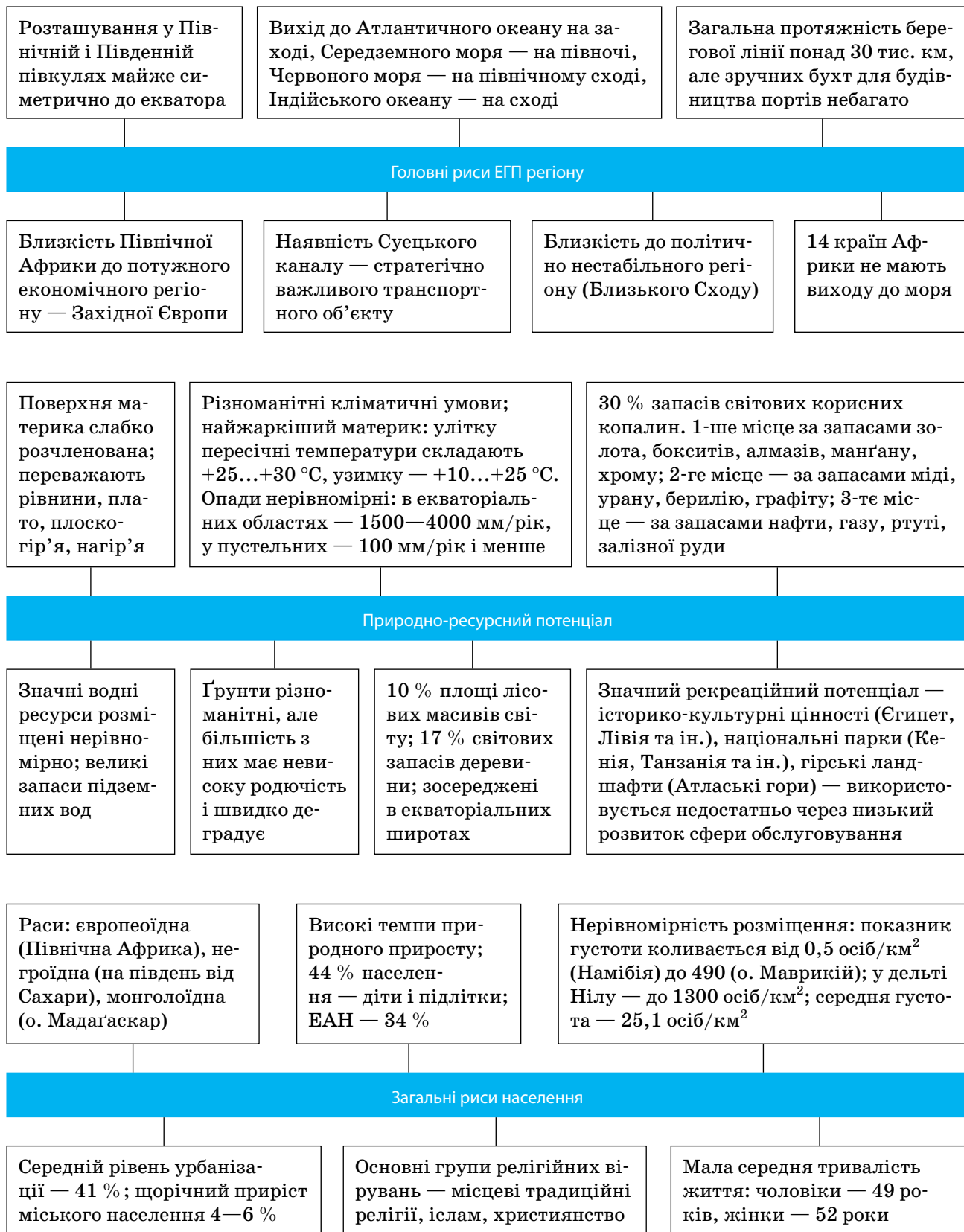

Цифрами на карті позначено

1 Бенін	14 Марокко	25 Свазіленд
2 Того	15 Туніс	26 Лесото
3 Гана	16 Еритрея	27 Ботсвана
4 Буркіна-Фасо	17 Джибуті	28 Конго
5 Кот-д'Івуар	18 Уганда	29 Габон
6 Ліберія	19 Руанда	30 Екваторіальна Гвінея
7 Сьєрра-Леоне	20 Бурунді	31 Сан-Томе і Принсіпі
8 Гвінея	21 Сейшельські о-ви	32 Центральна африканська Республіка
9 Гвінея-Бісау	22 Коморські о-ви	33 Камерун
10 Гамбія	23 Малаві	
11 Сенегал	24 Зімбабве	
12 Кабо-Верде		
13 Зах. Сахара		

- Площа — 30,3 млн км² (22,3 % площі світу)
- Населення — 772 млн осіб (14 % населення Землі)
- Пересічний ВВП на душу населення ≈ 653 дол.
- ВВП на душу населення у ПА у нафтовидобувних країнах ≈ 5000 — 6000 дол.
- ВВП на душу населення у найменш розвинених країнах (їх кількість становить 32) ≈ 100 — 200 дол.

■ Господарство країн Африки

Сільське господарство

- Зайнято 65 % працюючих (у найменш розвинених країнах — 90 %)
- Сільське господарство розвивається переважно екстенсивним шляхом. Більша частина земель обробляється без використання будь-якої техніки

Рослинництво

- Провідне місце у галузевій структурі: 60—80 % питомої ваги в сільському господарстві більшості країн
- Споживче (натуральне): маніока, ямс, батат, просо, сорго, кукурудза, пшениця, рис
- Експортне (товарне): цитрусові, маслини, овочі, фініки, боби, какао, арахіс, кава, чай, бавовник, кокоси, банани, цукрова тростина, кориця, ванілін та ін.

Тваринництво

- Екстенсивний характер і низька продуктивність
- Відсутність сучасної кормової бази
- Відгінно-пасовищні, напівкочові, кочові скотарство, вівчарство, верблюдівництво
- Незабезпечення потреб населення у м'ясо-молочних продуктах

Не відповідає вимогам сучасного економічного розвитку

Перешкоджає господарському освоєнню нових районів і розробці нових родовищ корисних копалин

Найгостріша проблема транспорту постає перед країнами, які не мають виходу до моря

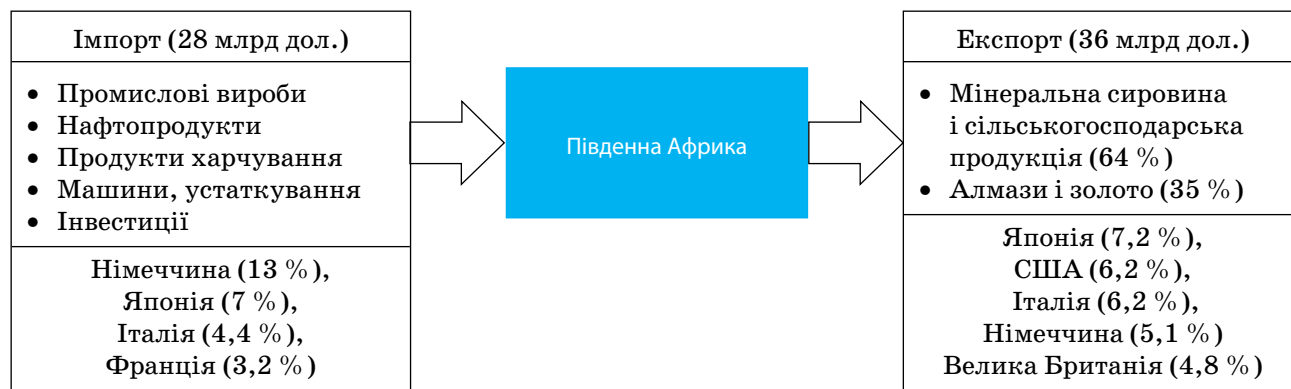
Загальні проблеми транспорту країн Африки

У регіоні ще є райони, які не мають транспорту взагалі

Через низький економічний розвиток країни Африки не можуть забезпечити будівництво нових шляхів і модернізацію транспорту

Транспортні шляхи, як правило, ведуть від районів виробництва експортної сировини до морських портів

■ Зовнішньоекономічні зв'язки окремих країн

АВСТРАЛІЯ (АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ)

- Площа — 7682,3 тис. км² (6-те місце серед держав світу)
- Населення — 19,2 млн осіб (51-ше місце)
- ВВП (2000 р.) — 426 млрд дол. (15-те місце)
- ВВП на душу населення — 22 200 дол. (18-те місце)
- Державний лад: федеративна парламентська держава у складі Співдружності

Головні особливості ЕГП

Займає територію цілого материка, повністю розташованого у Південній півкулі

Віддалена від інших регіонів світу: на 3,5 тис. км від країн Південно-Східної Азії, на 11—15 тис. км від Америки, на 21 тис. км від Європи

Північні і східні береги омивають води Тихого океану, західні і південні — Індійського

Входить до складу Співдружності: формально главою держави є британська королева, фактичним керівником — прем'єр-міністр

Мінеральні

Залізні руди, нікель, свинець, цинк, срібло, золото, мідь, боксити, кам'яне вугілля, уранові руди

Рекреаційні

- Екологічного напрямку (національні парки, ліси Тасманії, унікальна флора і фауна; 11 об'єктів з переліку ЮНЕСКО)
- Пляжно-курортного напрямку (східне узбережжя)

Природні ресурси

Водні

60 % території — безстічні райони; найбільша річка — Муррей, значні запаси підземних вод

Земельні

Ґрунти різноманітні, але загальна площа родючих земель незначна; придатними для користування є 10 % території; найбільш поширені червоно-бурі, коричневі, сіро-коричневі ґрунти

Лісові

Ліси займають 4 % території країни; зосереджені переважно на схилах Великого Вододільного хребта

Природні умови

Рельєф

Переважно рівнинний; гори займають 5 % території, простягаються вздовж східного узбережжя (Великий Вододільний хребет, Австралійські Альпи), на заході — Західне плато з невисокими горами

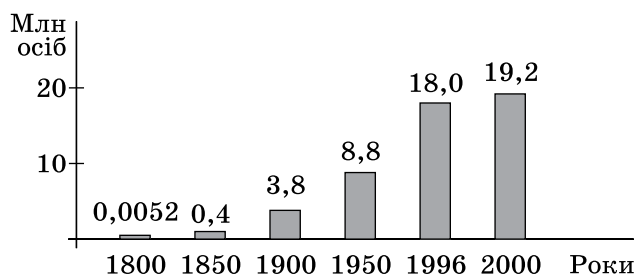
Клімат

- Найпосушливіший континент світу: близько 40 % території — пустелі, в яких опадів менше ніж 250 мм/рік
- Пересічна температура: липня — +12...+28 °С, січня — +20...+30 °С
- На південному сході і південному заході клімат наближений до середземноморського

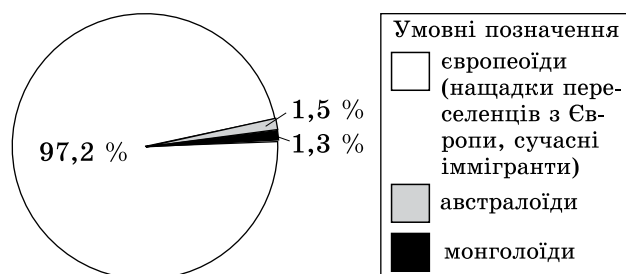
Населення

- Густота — 2,5 особи/км² (190-те місце)
- Народжуваність — 13,1 ‰
- Смертність — 7,1 ‰
- Природний приріст — 6,0 ‰
- Тривалість життя:
чоловіки — 76,9 року
жінки — 82,7 року
- Міське населення — 86 %

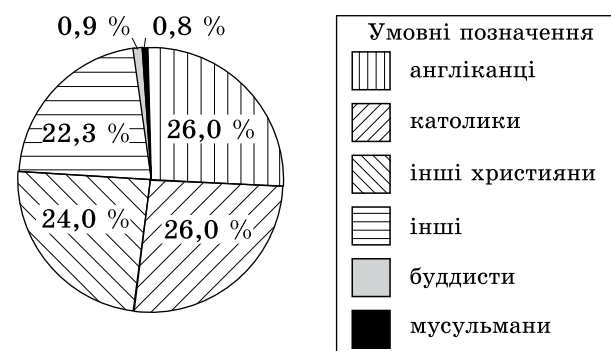
Динаміка кількості населення

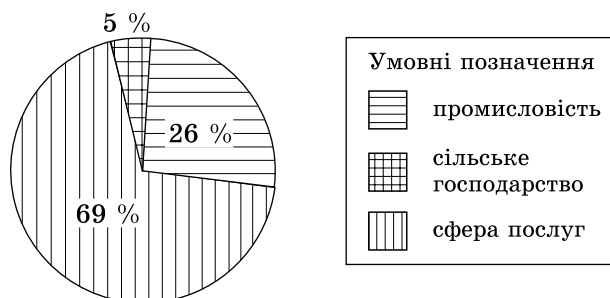
Етнорасова структура

Релігійна структура

Структура зайнятості населення

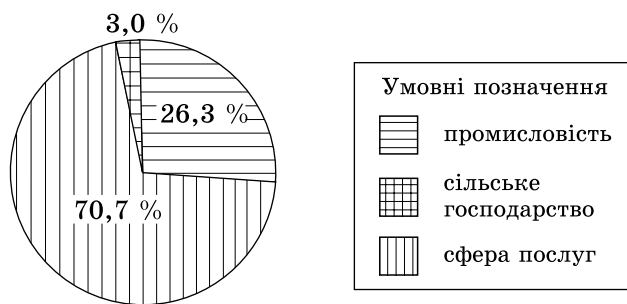

Головні міста

Місто	Кількість населення, млн осіб
Канберра (столиця)	0,35
Сідней	4,0
Мельбурн	3,4
Брісбен	1,6
Перт	1,3
Аделаїда	1,1

■ Господарство Австралії

Структура господарства за часткою у ВВП

Австралія — індустріально-аграрна високорозвинена країна з високим рівнем життя населення. У структурі господарства провідну роль відіграє обробна промисловість. У світовій торгівлі країна має аграрно-сировинну спеціалізацію.

Австралія поступається іншим розвиненим країнам за питомою вагою обробної промисловості у ВВП. Це пояснюється тим, що промисловість країни довгий час була орієнтована на внутрішній ринок. Із 70-х років XX ст. почалась структурна перебудова господарства в бік орієнтації на зовнішній ринок. Ставку було зроблено на галузі, пов'язані з переробкою сировини, що визначалося наявністю дуже багатих природних ресурсів.

Гірничовидобувна	Енергетика	Металургія	Машинобудування
- Видобуток бокситів, залізної та манганової руд, урану, титанових руд, кам'яного вугілля 33 % світового видобутку дорогоцінного каміння (чорних опалів, сапфірів, топазів), 30 % світового виробництва алмазів 14 % світового видобутку урану 13 % світового видобутку золота - Нафтовидобування забезпечує 2/3 власних потреб	- Високий рівень виробництва електроенергії (10 тис. кВт/год на одного жителя) - ТЕС — 90 % (на бурому вугіллі), ГЕС — 10 % (на гірських річках)	- Чорна металургія має необмежені можливості для розвитку - Обсяги виплавки сталі і чавуну становлять 6—7 млн т - Найстарішою галузю кольорової металургії є виробництво свинцю і цинку - Алюмінієва промисловість (повний цикл) дає 7,2 % світового виробництва (5-те місце) - Виплавляється мідь	1-ше місце за вартістю промислової продукції - Автомобілебудування (переважно японські й американські корпорації), суднобудування, виробництво сільськогосподарських машин (переважно американські корпорації), залізничних вагонів і локомотивів
Структура промисловості			
Хімічна	Легка	Харчова	
- Провідною галуззю є нафтохімія - Розвинене виробництво сірчаної кислоти, мінеральних добрив, суперфосфату, отрутохімікатів, пластмас і синтетичних смол (на імпортованій сировині)	Найбільш розвинена текстильна, представлені швейна, шкіряна, взуттєва	Базується на власній сировині, орієнтується на експорт м'ясо-консервної та цукрової продукції	

Сільське господарство

- Сільське господарство не лише повністю забезпечує основні потреби країни, а й спрямовує на зовнішній ринок близько 75 % обсягу своєї продукції
- Сільськогосподарські товари забезпечують 40—50 % усіх експортних прибутків країни
- Переважають великі землеволодіння

Тваринництво

- Провідна галузь — пасовищне вівчарство м'ясного напрямку (12 % світового поголів'я овець)
- Скотарство молочного напрямку
- Птахівництво
- Верблюдовництво (у пустельних районах)

Рослинництво

- Зернові (пшениця, ячмінь, овес, рис)
- Технічні (цукрова тростина)
- Садівництво (цитрусові, персики, абрикоси, ананаси, манго, банани)
- Овочівництво
- Виноградарство

Транспорт

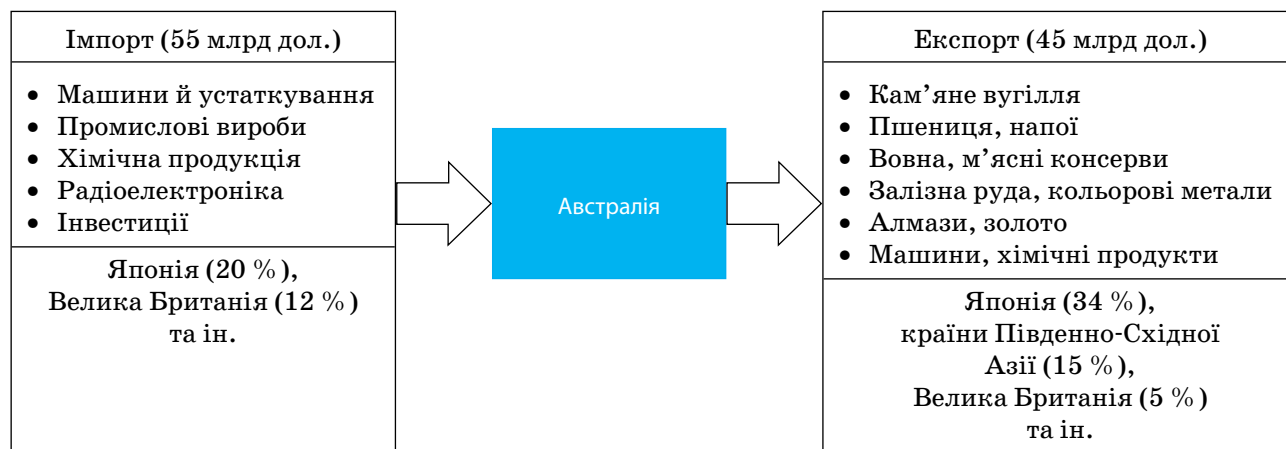
Морський (здійснюються всі експортно-імпортні зв'язки; використовуються судна іноземних компаній)

Залізничний (використовується для перевезень сировини від місць видобутку до морських портів)

Автомобільний (основні пасажироперевезення; за кількістю автомобілів на 1 тис. жителів (500) займає одне з перших місць у світі)

Повітряний (здійснює внутрішні пасажироперевезення і міжнародне сполучення)

■ Зовнішньоекономічні зв'язки

Цифрами на карті позначено

1 Гуам (США)	8 Західне Самоа (США)
2 Північні Маріанські о-ви (США)	9 Нова Каледонія (Фр.)
3 Науру	10 Тонґа
4 Соломонові Острови	11 Ніуе (Н. Зел.)
5 Токелау (Н. Зел.)	12 Острови Кука (Н. Зел.)
6 Уолліс і Футуна (Фр.)	13 Піткern (Брит.)
7 Самоа	

- Океанія — це макрорегіон, який формують острови південно-західної і центральної частини Тихого океану. Океанія нараховує понад 10 тис. розсіяних островів, більшість з яких згрупована в архіпелаги
- Площа — 805 тис. км²
- Населення — 7 млн осіб
- Держав — 12, залежних територій — 20

■ Держави Океанії

Держава	Площа, тис. км ²	Населення, тис. осіб	ВВП на душу населення, дол.
Вануату	11,9	189	1300
Західне Самоа	2,8	179	2100
Кірибаті	0,81	91	860
Маршаллові о-ви	0,18	68	1670
Науру	0,21	11,8	10 000
Палау	0,49	18,7	8800
Папуа-Нова Гвінея	462,8	4900	2500
Соломонові Острови	28,4	466	2650
Тонґа	0,75	102	2200
Тувалу	0,26	10,8	800
Федеративні Штати Мікронезії	0,7	133	2000
Фіджі	18,3	832	7300

Історико-етнографічні частини

Меланезія	Мікронезія	Полінезія
• Острови Нової Каледонії • Архіпелаг Бісмарка • Острови Д'Антраксто • Архіпелаг Луїзіада • Соломонові острови • Острови Санта-Крус • Нові Гебриди • Папуа-Нова Гвінея	• Маріанські і Маршаллові острови • Острови Кірибаті • Каролінські острови	• Гавайські острови • Острови Самоа • Острови Тонга • Острови Французької Полінезії • Острови Пасхи

Природно-ресурсний потенціал

Континентальні острови переважно гористі, сильно розчленовані; чимало островів — діючі вулкани	Клімат океанічний; часті тайфуни; річні амплітуди температури незначні	Континентальні острови багаті на цинк, мідь, золото, свинець, срібло, платину; найбагатшою на мінеральні ресурси є Нова Каледонія (одне з найбільших родовищ нікелю у світі)	Ґрунти різноманітні: на коралових островах — малородючі, на вулканічних — червоні та червонобурі, на континентальних — родючі тропічні ґрунти	Рослинний світ багатий і різноманітний; тваринний світ — збіднений і ендемічний
--	--	--	---	---

Загальні риси населення

Традиційний тип відтворення (природний приріст 20—35 %).	Різноразомітний національний склад (папуаси, канаки, меланезійці, полінезійці та ін.)
--	---

Загальні риси господарства

Незначна роль у світовій економіці	Низький рівень економічного розвитку	Економічна залежність від колишніх метрополій	Міжнародна спеціалізація — копра, тропічні фрукти, кава, видобуток окремих видів корисних копалин, туризм
------------------------------------	--------------------------------------	---	---

■ Структура господарства за часткою у ВВП

